

A MAGYAR ROBINZON
UJVÁRY MIKLÓS TÖRTÉNETE

*

A SERDÜLTEBB IFJUSÁG SZÁMÁRA
ÍRTA
RADÓ VILMOS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1909

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-71-2 (online)
MEK-11616

TARTALOM

ELŐSZÓ.

I.

Ki volt Ujváry Miklós atyja. - Miért ellenezte özvegy Ujváryné, hogy fiából katoná legyen. - Miklóst Egerbe küldik jogot tanulni. - Milyen hatással volt Miklósról barátja, Geréb Mátyás.

II.

II. Rákóczi Ferenc győzelmei. - Miklós és barátja, Mátyás, Dobó Miklós síremléke előtt. A barátok tanakodása és szökése.

III.

Miklós megbánást érez. - Miképp akarja Matyi az ő barátja aggodalmait eloszlatni. - Hogy fogadja a két szökevényt elébb Pekry Lőrinc kapitánya, majd pedig maga a hadtest-főparancsnok.

IV.

Ujváry és Geréb vitéz tettei. - Az ónodi gyűlés után rosszra fordul a kurucok ügye. - Geréb Mátyás elesik a csatában. - A trencsényi veszedelem.

V.

Ujváry Miklós harminckét százarral megmenekedik. - Érsekújvár előtt egyesülnek Bercsényi seregével. - Miklós haza megy Komáromba. Itt megtudja, hogy anyja meghalt s hogy egyik nővére kolostorba ment.

VI.

Rövid fegyverszünet. - A kuruc-sereg állapota mind kétségbeejtőbb lesz. - A felkelők utolsó hada Szatmár mellett leteszi a fegyvert. - Ujváry a királyi hadseregbe lép. - Vácon megismerkedik Miskeivel s elviszi magával a rajnai hadsereghez.

VII.

A török háború megint kiüt. - Mi adott rá okot. - Pálffy János kelepcébe kerül, de kivágja magát. - Ujváry és társai vakmerő tette. - Miklós és Miskei török fogságba kerülnek.

VIII.

Miskei helyreigazítja Ujváry kificamodott lábát. - A foglyokat útnak indítják. - Csorluban egy magyar emberrel találkoznak.

IX.

Pusztai meglátogatja a rabokat s elbeszéli nekik élete történetét. - Ujváry aggodalmai. - Milyen reményeket táplál lelkében Pusztai Péter.

X.

A foglyok meglátják Isztambult. - Konstantinápolyban elviszik őket a rab-szolga-vásárra. - Ujváry Rusztán basához, Miskei Ferhát basa házához kerül. - Hogy fogadta Ujváryt új gazdája.

XI.

Hogyan járt Ibrahim Péterváránál. - Úti készülétek. - Tengeri vihar. - A bolgár hajó elmerül. - Ujváryt és Miskeit szerencsének kifogják a vízből.

XII.

Kik voltak azok a szerencsének, akik Ujvárykat megmentették. - Foglyaink új gazdája. - Csimbót rabjaival együtt elviszik Marokkóba.

XIII.

Mi szándéka van a marokkói császárnak Ujváryval. - A rabokat a császár elé viszik. - Pizzoli Amadeo meglátogatja Ujváryt és közli vele a maga tervét.

XIV.

Ujváry és Pizzioli egy karaván élén útra kelnek. - Alkasszár-Guibir keletkezésének a története. - Az utazók röppentyűket készítenek. - Hogy járt Miskei a vadászaton.

XV.

Hogy ugrasztották meg utasaink a hegyi rablókat. - Tartózkodás Mazagran városában. - Ujváry egy trinitárius szerzetessel találkozik. - Ujváryt egy mecset megszenteltelenítése miatt fogságra vetik.

XVI.

Ebéd a tuniszi fejedelemmel. - A dey meg akarja nyerni Ujváryt a maga hadserege számára. - Ünnepi fogadás a Bardóban. - Barátság Ujváry és Ben-Dolhadán fejedelmi herceg között. - Katonai szemle.

XVII.

Utasaink elmennek Tuniszból. - Tripoliszból kalózhajón indulnak útra Marokkóba. - A kalózok harca egy raguzai kereskedőhajóval. - Megérkezés Tangerben.

XVIII.

Levélváltás Ujváry és Ben-Dolhadan között. - A marokkói császár felszabadítja Ujváryt és Miskeit a rabságból és magas katonai ranggal ruházza fel őket. - Ujváry a marokkói spáhikat oktatja.

XIX.

Ünnepies búcsu Marokkótól. - Vihar a tengeren. - A marokkói hajó törése. - Ujváry és Miskei egy szigetre vetődnek.

XX.

Ujváry hálát ad az Istennek megmentéseért. - Ijedsége, hogy Miskeit nem találta. - Miskei megkerül. - Embereink étele, itala.

XXI.

Hogy tették embereink ihatóvá a tenger vizét. - Új élelmiszereket kerítenek. - Az örök tűz. - Embereink új tanyát találnak és sóra tesznek szert. - Beáll a téli esőzés.

XXII.

Miskei három hajót vesz észre, de a hajók nem veszik észre Miskeit. - Embereink lelkiállapota. - Újra két hajó.

XXIII.

A jövevény-hajók kapitánya partra száll. - Hogy fogadta őt Ujváry. - Bernardini a tolmács. - Ujváry Bernardinitől megtudja, hogy kicsodák az ő megmentői.

XXIV.

Ujváryt a kapitányhoz vezetik. - Mit beszéltek egymással. - A két barátot elválasztják egymástól. - Könnyes búcsu.

XXV.

Mit üzent a marokkói császár a tuniszi dey-nek. - Milyen hatást tesz Ujváry eltűnésének a híre a tuniszi udvari körökre. - Ben-Dolhadan és Szulejka. - A dey hajót küld Ujváry felkeresésére.

XXVI.

A kalózvezér Barbarossza s az ő népe. - Hajsza egy kereskedőgályára. - Szélvihar. - A kalózhajó Mexikóba vetődik.

XXVII.

Ujváry Ben-Defter hajójára menekül. - A kalózok ijedsége s Barbarossza szökése. - Ujváry Ben-Defterrel Tuniszba hajózik.

XXVIII.

Ben-Dolhadan herceg fogadja a visszatért Ujváryt. - Audiencia a Kászbában. - Ujváry a fejedelmi testvéreknek elbeszéli élményeit.

XXIX.

Ujváry oktató munkássága. - Amit Ujváry és Szulejka egymásnak elárulnak. - Új veszedelem. - Ben-Dolhadán az ő barátját éjtszakának idején elviszi egy olasz hajóra. - Ujváry üzenete Szulejkának.

XXX.

Miskei Nureddin hajóján. - A kalóz-gályát elfogja egy francia hadihajó. - Miskeit Alexandriába viszik. - Mit ajánl Miskeinek Dandolo. - Utazás Kairóba. - A thebaiszi sivatagban. - A Szent Antal kolostor.

XXXI.

Utasaink egyesülnek egy abessziniai karavánnal. - Kínszenvedések a sivatagban. - A számum. - A Szelimé-oázisban. - A vesztegzár veszedelme. - Miskei meggyógyítja a szennári fejedelem feleségeit.

XXXII.

Gondár városában. - A követ jelentést tesz a császárnak. - Miskeit az udvarhoz viszik. - A fejedelem kinevezi őt udvari főorvosának. - Az operáció. - Miskei Alexandriába utazik s onnét Velencébe.

XXXIII.

A nagy tanács ülése Tuniszban. - Ben-Dolhadán védelmezi barátját. - Ujváryt halálra ítéli a Diván. - Szulejka értesül a történetekről.

XXXIV.

Memukán mufti rágalmai. - III. Achmet firmánja. - Fontos tanácskozás a dey és Ben-Dolhadán között.

XXXV.

Népcsődület Tunisz utcáin. - Küldöttség a fejedelemnél. - A tuniszi nép búcsuzik a testvérektől. - Palermóban és Nápolyban. - Találkozás Ujváryval.

XXXVI.

Szulejkát újra megkeresztelik. - A génovai társaság szaporodik eggyel. - Kitől tudta meg Miskei, hogy Ujváry ismét Tuniszba került. - A dey levele gyermekeihez. - Ujváry nőül veszi Szulejkát. - Ki jegyezte fel Ujváry történetét.

ELŐSZÓ.

A Magyar Robinzon, Ujváry Miklós történetének a megírásánál egy könyv szolgált alapul, mely a XIX. század elején a következő címmel jelent meg: »Magyar Robinzon, vagy Ujvári és Miskei Magyar Vitézeknek viszontagságai, és azoknak e' világ' külömbféle részeiben történt tódálatos esetei. Egy eredeti költeményes igazság.« Szerzője volt Szekér Aloysius Joachim, cistercita szerzetes, később tábori pap, aki erről a művéről azt mondja, hogy »történet béli valóságot költeményes körülállásokkal foglal magában s vele a magyar nyelv csinosítására, kiváltképpen pedig arra törekedett, hogy a hasznos mulatságot szerző könyveinknek szűkit annyira-mennyire kipótolja«.

Hogy a Magyar Robinzon számottevő irodalmi termék volt, azt bizonyítja *Beöthy Zsolt* A Szépprózai Elbeszélés a Régi Magyar Irodalomban című művében. Hogy ezt a könyvet szerzője holta után is még *sokáig* olvasták, arról köztünk élő öreg emberek tanuskodnak, akik ezt az ifjúkori olvasmányukat »boldog órák szép emlékeképpen« emlegetik. Hogy *sokat* olvasták, arra meg az a körülmény vall, hogy csak éppen irtagnak maradt meg belőle egy-két példány.

Szekér Joachimnak e becses könyvét megmenteni a feledéstől volt céлом, midőn átdolgozására vállalkoztam.

Budapesten, 1899 május havában.

Radó Vilmos.

I.

Ki volt Ujváry Miklós atyja. - Miért ellenezte özvegy Ujváryné, hogy fiából katona legyen. - Miklóst Egerbe küldik jogot tanulni. - Milyen hatással volt Miklósra barátja, Geréb Mátyás.

A mi történetünk hőse, Ujváry Miklós, Révkomáromban született 1686-ban. Atyja, Ujváry Ádám, ezredes volt I. Lipót hadseregében. Hősiesen harcolt Buda visszafoglalásánál, kiűntette magát Szalánkeménél, a Tisza torkolatánál, ahol Badeni Lajos tönkre tette a török hadsereget, és része volt Eugen szavoyai herceg alatt a zentai diadalban. Itt azonban egy török ágyúgolyó elvitte a jobb lábát. Öt hónapig feküdt Ujváry Ádám ezredes a szegedi kórházban, de a sebet sehogy sem tudták begyógyítani s 1698-ban bele is halt.

Özvegye, Hanták Erzsébet, szerető gonddal nevelte a hátramaradt három atyátlan árvát. A legidősebb, Miklós, aki atyja halálakor már tizenkét esztendő volt, a komáromi latin iskolába járt. A két leányt, Ágnes és Magdolnát, maga az édesanya oktatta otthon. A szegény özvegy bánatos lélekkel emlékezett vissza azokra a súlyos gondokra, amelyeket neki az ő boldogult ura katona-élete okozott volt. Eszébe jutott a sok álmatlan éjszaka, midőn az aggodalmaktól lázas képzelete szünes-szüntelen a legborzasztóbb helyzetekben láttatta vele férjét, aki hónapok hosszat időzött az ő családjától távol a táborban. Majd vértócsában fetrengve látta férjét, roncsolt tagokkal, egy testhalom alján. Majd úgy, amint súlyos sebekkel borítva fekszik a csatasíkon, mindenkitől elhagyva, egy korty vízért lelkendezve, elepedve. Majd pedig, amint holtan viszik őt bajtársai puskából hevenyészett ravatalon. Hát még, ha a közelmúlt szomorú időkre gondolt, mikor ott ült Szegeden ura kórágya mellett és szemtanuja volt keserves kínszenvedéseinek és halálának. Azért az aggódó anyának a szívébe nyilallott, valahányszor elgondolta, hogy az ő szeretett fia, Miklós is katona találna lenni. Gondosan került mindent, amiről csak sejthette is, hogy fiában a katonai pálya iránti hajlamot éleszthetné. Ha atyjukról beszélt gyermekeinek, minduntalan annak veszélyeivel és kiállott szenvedéseivel hozakodott elő, de sohasem vitézi tetteivel, kitüntetésekkel s a hadi élet okozta egyéb gyönyöreivel. Maga válogatta meg Miklós számára a könyveket, amelyeket szabad óráiban olvasott, s a társakat, akikkel érintkezett.

Hogy a családnak más vagyona nem volt, mint az a kis nyitramegyei birtok, amelyet Ujváryné az ő atyjától örökölt volt, az özvegy elhatározta, hogy fiát a közhivatali pályára szánja. Mikor tehát Miklós a komáromi latin iskolát végigjárta, elküldte őt édesanyja Egerbe, hogy ott jogot tanuljon. Ott ugyanis Ujvárynének egy Geréb Imre nevű unokatestvére lakott, aki Telekessy egri püspöknek a jószágigazgatója volt. Ennek a gondjára bízta az ő fiát és erősen a lelkére kötötte rokonának, hogy tartson tőle távol minden káros befolyást, de különösen óvja meg olyan hatásoktól, amelyek szeretett gyermeke lelkében a harci hajlamot szíthatnák.

Szegény Ujváryné! Dehogy küldte volna az ő szemefényét, Miklóst, Egerbe, ha sejti, hogy éppen az ő atyjafia háza rejti azt a veszedelmet, amelytől gyermekét megóvni volt élete legnagyobb gondja. Volt ugyanis Geréb Imrének egy Mátyás nevű fia, Miklóssal egyívású, aki a prókátorságra készülvén, szintén a jogot tanulta. A két ifjú egy szobában lakott, együtt tanult, együtt mulatott, együtt építette ábrándos lélekkel a jövő ragyogó légvárait.

Ámde Geréb Mátyásnak sehogy sem volt ínyére a tanulás. Gyermekkorától a katonai pályára vonzotta őt hajlama és vágya. Az alsóbb iskolákat, úgy ahogy, csak végig tanulta, de már a jogakadémiára csakis atyja kényszerítésére ment. Az öreg Gerébnek kapóra jött volt rokonának, Ujvárynének, az az elhatározása, hogy fiát, Miklóst, Egerbe az ő házához adja. Sokat remélt a női gyöngédséggel nevelt Miklós társaságától. Azt hitte, hogy ez jámbor erkölcsével majd szelidítőleg hat az ő Matyi fia átkodott természetére. Hiú reménység! Mintha bizony fával faragnák a vasat s nem megfordítva. Aztán meg Miklós sem volt ám olyan tedd ide, tedd

oda természetű legény, mint amilyenek hitték. Ott lappangott lelke legmélyén, az édes atyjától örökölt harcias szellem, amelyet ideig-óráig el lehetett ugyan nyomni, de megsemmisíteni végképp meg nem semmisíthettek. S hogy most barátja szenvedelmének a lángja átcsapott lelkébe, az a szunnyadozó szikra hirtelen fellobbant. Nemsokára a két ifjú Werbőczy helyett oly könyveket forgatott dugva, amelyekben vitézi tettek és harci kalandok voltak leírva.

II.

II. Rákóczi Ferenc győzelmei. - Miklós és barátja, Mátyás, Dobó Miklós síremléke előtt.
A barátok tanakodása és szökése.

Ez időben történt, hogy II. Rákóczi Ferenc, ki a fellázadt felsőtiszai nép meghívására a szabadságért küzdőknek az élére állt volt, Munkács városa utcáin és Tiszabecsnél első diadalait aratta a császári seregeken. Riadó örömtől hangzott az egész ország. Rákóczi győzelmes zászlói alá csak úgy özönlöttek mindenfelől az emberek, ifjak és vének, nemesek és jobbágyok. Rövid időn hatalma alá kerítette majdnem egész Magyarországot és Erdélyt. Katonái, a Bocskay, Bethlen és Thököly félelmes kurucainak méltó utódai, 1704-ben már Bécs körül száguldoztak. A várhelyek nagyrészt önként megnyitották kapuikat; a lakosság pedig a lelkesedés és az öröm ujjongásai között úgy fogadta Rákóczit, mint a várva-várt szabadítót és segítette őt az idegen őrség lefegyverzésében. Az egymásután érkezett győzelmi hírek még a leghiggadtabb természetű emberekben is nagyfokú izgatottságot szültek, Miklóst és Mátyást pedig valóságos lázas állapotba ejtették. Az egész napot a Gólya című vendéglőben töltötték, ahol az öreg diákoknak a gyülekező helye, a tanyája volt s ahova minduntalan hoztak mindenféle igazi és koholt híreket, hogy itt meg itt kétezer főnyi kuruc sereg megsemmisített tízezer emberből álló labanc-sereget, hogy ebben meg ebben az erdőben Vak Bottyán emberei elemelték a császári hadipénztárt ötszázezer aranyforinttal, hogy a pataki, a nagyszombati, a debreczeni főiskolákat be kellett zárni, mert a diákok egytől-egyig beállottak Rákóczi seregébe, s így tovább.

A német-utcai diáktanyáról Miklós és Matyi egyszer délután felsétáltak a várba, amely szintén a kurucok kezén volt s ahol minden kő az ősök vitézségét hirdette. Egy téres üreghez értek, amelynek közepén vörös márványból készült római kőkoporsó állott. A koporsó tetején, szintén márványból faragva, hosszú szakállú vitéz, amint hanyatt fekvé alusza az örök álmot. Körülötte a töröktől elszedett ágyúk, a falakon török fegyverek, zászlók s egyéb győzelmi jelek. Ezt a kenotáfiumot (üres sír) Dobó Istvánnak, az egri vár vitéz védelmezőjének tiszteletére emelte az utódok kegyelete. A két ifjura ez az emlék az ő komorságával rendkívül mély benyomást tett. Sokáig szótlannul állottak előtte, az üreg nagy vaskapujának a rácsait fogva.

- Miklós barátom - szólt Matyi, a hallgatást megszakítva - én ezt a tétlen, henye életet meg nem állom tovább. Megöl a szégyen, ha rá gondolok, hogy még mindig itthon lebzselek, holott tanuló társaim nagyrészt táborba szálltak s azóta tűnnek, izzadnak, harcolnak, véreznek a szabadságért. Ma-holnap nem lehet mást látni itthon, csak nyomorékokat, aggastyánokat, gyermekeket, asszonyokat meg mi kettőnket. S miért kell nekünk a világ csúfjára a kuckóban ülnünk? Azért, mivel atyám, ámbár a világ előtt a kurucokkal tart, mert hiszen a püspök Rákóczinak fő-fő embere, s akinek a szekere farán ülsz, annak a nótáját dúdoljad, - de titkon gyűlöli Rákóczit s vele együtt az egész szabadságharcot, mert tavaly felakasztatta egyik sógorát, Máté Gergelyt, aki Rabutin császári generálisnak a kémje volt s akit Palóczy emberei Görgénynél elcsíptek.

- Én is sokat töprenkedtem már a mi helyzetünkön - felelt Miklós. - Nem törekszik az a mi javunkra, aki bennünket ilyen szégyenletes állapotba juttat. Nincs más mód, ki kell ezt nyíltan és kereken jelentenünk, te édesatyádnak, én meg az édesanyámnak és kérnünk kell őket, engedjenek bennünket szépszerivel elmenni oda, ahová az ilyen válságos időben a hazafias kötelesség szólít minden embert, aki épkeztláb s akinek annyi erőt adott az Isten, hogy kardot tud fogni.

- Kértem, rimáncodtam már én édesatyámnak, nem egyszer, de százszor. Az én öregem váltig azt hajtja, hogy amíg ő él, az ő házában az történik, amit ő akar. Ő pedig azt akarja, hogy

itthon maradjak. A te kérelmed sem fogja édesanyád szándékát megváltoztatni. A minap került véletlenül a kezembe egy levele, amelyben esdve kéri az én öregemet, hogy kivált most, ebben az izgalmas, háborús időben, vigyázzon rád, mint a szeme fényére, hogy valahogy kedved ne kerekedjék katonának elmenni, mert ha miattad is olyan félelmet kellene kiállnia, mint amelyet atyádért kiállott volt, úgy az őt idő előtt sírba vinné. A nyílt fellépéssel tehát nemcsak hogy semmire sem megyünk, hanem ellenkezőleg, súlyosbítjuk helyzetünket, mert felkeltjük az én öregem bizalmatlanságát, aki aztán minden lépésünkre vigyázni fog. De annál többet érünk el, ha férfias cselekedetre szánjuk el magunkat. Az én indítványom ez. Tegnap jött haza a mi szomszédunk, Faragó Nagy Pál uram, Mezőkövesdről s azt beszélte, hogy Kövesden a jövő csütörtökre várják Pekry Lőrinc grófot, aki két lovasdandárral jön a Kunságból s aki Miskolczon fog Bercsényi Miklós gróf seregével egyesülni. Menjünk el holnap éjfél után Mezőkövesdre és álljunk be Pekry Lőrinc seregébe huszároknak.

Miklós nem sokat habozott. Barátja oly élénk színekkel tudta a hadi élet dicsőségét festeni, hogy nem gondolt édes anyjára, nem arra a nagy bánatra, amelyet neki ezzel a lépéssel okozni fog, és beleegyezett a szökés tervébe. Az előkészületekkel nem sok dolguk volt. Egy kis fehérenmüt kötött mindegyike batyuba, ezt a hónuk alá fogták és éjfél után lopva kiosontak a házból. Mire pitymallani kezdett, már ott jártak Maklár nevű falun túl. Nemsokára elérték a Budáról Kassára vezető országutat. Itt az árok szélén leültek, hogy a három órai gyors gyaloglás után egy kis pihenőt tartsanak.

III.

Miklós megbánást érez. - Mikép akarja Matyi az ő barátja aggodalmait eloszlatni. - Hogy fogadja a két szökevényt elébb Pekry Lőrinc kapitánya, majd pedig maga a hadtestfőparancsnok.

Az álmatlanságtól és a hosszú úttól elfáradva szótlánul ült az út szélén a két szökevény. Matyi, mint rendesen, a hírnév és dicsőség fényében tündöklő jövőről álmodozott, míg Miklósban most legelőször szólalt meg a lelkiismeret intő szózata. Fúrta erősen a lelkét az a gondolat, hogy ő, aki legcsekélyebb ügyét az édesanyjával szokta volt megbeszélni, aki a legkisebb dologra is csak szülője tanácsára tudta magát elszánni: most ezt az egész életre döntő lépést nemcsak az édesanyja tudta és beleegyezése nélkül teszi, hanem egyenesen az ő akarata ellenére.

- Matyi barátom - szólt szomorú hangon Miklós - én kezdem megbánni ezt a lépésünket. Mit szól majd édesanyám, ha megtudja, hogy elmentem katonának? Nem fogja-e őt szökésem híre beteggé búsítani? Ahelyett, hogy mint egyetlen fia támasza, istápjá lennék, szívtelenül elhagyom őt és nővéreimet, csakis magamra gondolva. Ahelyett hogy vénségét felvidítsam, bánatot és keserűséget szerzek neki. Nem lehet az Isten áldása az olyan életúton, mely a szülők mély megbántásával kezdődik. Félek, nagyon félek, hogyha vissza nem térünk, ezerszer meg fogjuk ezt a tettünket bánni.

- Gyerekes beszéd - felelt ingerülten Matyi. - Az Isten áldása Rákóczival s az ő harcosaival van. Csakis az olyan emberből válik valami, aki sajátos képességének megfelelő életpályát választ. A siker, az áldás éppen az ilyen emberek életét szokta kísélni. A te édesanyád pedig, ha eleinte rosszul esik is neki, hogy a magad esze után indultál, csakhamar ki fog békülni, ha látja, hogy vitézséggel ismertté tetted nevedet az egész országban és a saját emberségedből köztisztelt állásra jutottál. Csakis így lehetsz majd igazán anyádnak öreg korában istápjá, nővéreidnek támasza. De ha a te kislelkűséged téged mégis a visszatérésre készítet, ám tessék! Eredj vissza, légy az anyámasszony katonája. Én azonban az egész város csúfjára vissza nem megyek, ha nehezemre esik is tőled megválni.

Alig hogy Matyi e beszédét befejezte, íme, nagy porfelleg emelkedett az országúton. Nemsokára lovak dübörgése és nyerítése, emberek hangos beszélgetése és fegyverek csörtetése hirdette egy lovas sereg közeledését. Előcsapatja volt ez annak a két lovasdandárnak, amelyeket Pekry Lőrinc gróf Erdélyből kihozott s a Kunságban kiegészített volt s most Bercsényi Miklós gróf főparancsnok hadtestéhez vezetett. Matyi véget akarván vetni az ő barátja habozásának, kapta magát, odalépett a csapat élén lovagló kapitányhoz s így szólt:

- Vitéz kapitány úr! Két ifjú, aki harci tűztől lángol, felajánlja ezennel karját Pekry Lőrinc grófnak. Kérjük a kapitány urat, adjon kardot a kezünkbe és módot kimutatnunk, hogy nem vagyunk méltatlanok arra, hogy ennek a hírneves seregnek a soraiban harcoljunk.

- Ez aztán derék beszéd és katonás fellépés - felelt barátságos mosolygással a nagybajuszú kapitány. - Az ilyen, bátor szívű, nyílt eszű, délceg legények számára mindig van hely a Pekry Lőrinc seregében. Itt a tenyerem, csapjatok belé, fiaim! Kövesden bemutatlak benneteket a vezérnek. Ha ő beleegyezik, amiben nem kételkedem, kaptok lovat, fegyvert és ruhát és lesztek Rákóczi Ferenc huszárjai. Az én számításom szerint nem telik bele egy-két hét és bőven lesz alkalom bátorságtoknak jelét adni.

Ezzel a két barát markába csapott a kapitánynak. Matyi örömtől sugárzó arccal, mert hiszen ifjú életének álmát látta e pillanatban megvalósulni. Miklós vívódó lélekkel ugyan, de azért

szintén derültséget mutatva, hogy szomorúságát valahogy csüggedésre vagy félelemre ne magyarázzák.

Még az nap délután Kövesdre érkezett a két dandárral maga Pekry Lőrinc is, aki az ifjakkal beszédbe elegyedvén, megkérdezte tőlük, hogy kicsodák? mivel foglalkoztak eddig? igazán, szívük sugallatát követve állanak-e be katonának s nem pillanatnyi kalandvágyból-e? Tudják-e, helyeslik-e szüleik ezt a lépésüket? Atyailag figyelmeztette őket, hogy hányják-vessék meg jól a dolgot. Még most megmászhatják a szándékukat, de holnap már későn lesz.

Miklósnak tehát módjában lett volna még az utolsó percben, megtérni. De vagy hogy a szíve mélyén lappangó harcias hajlam kerekedett felül a döntő pillanatban s az bírkózott le lelkében minden aggodalmat és tépelődést, vagy hogy Matyi előtt szégyelte a meghátrálást s tartott tőle, hogy a gyávaság színében találna feltűnni - elég az ahhoz: a vezér kérdéseire épp oly határozottan, mint Matyi, azt felelte, hogy gyermekkorra óta táplált hő vágyának engedve áll be katonának s hogy utólagosan édesanyja is helyeselni fogja ezt a lépését. Erre Pekry Lőrinc forma szerint felvette a két ifjút a kuruc hadseregbe. Kaptak rövid kék dolmányt gazdagon zsinórozva, piros nadrágot, sárga csizmát, aba-posztóból fehér köpönyeget, a kardkötőre röviden akasztott tarsolyt és csúcsos kalpagot. A nyeret fecskefarokra szabott cifra csótár borította. Fegyverük volt fringia-kard, háromélű hosszú tőr, egypár pisztoly és karabély. A vezér egy öreg strázsamestert bízott meg azzal, hogy oktassa őket a lovaglásban és a fegyverforgatásban.

S a két barát jó tanulónak bizonyult. Rövid időn bámulatos haladást tanusítottak minden hadgyakorlatban. Szemesek és ügyesek voltak, a szolgálatban pontosak és megbízhatók, elannyira, hogy a hadakozásban, amelynek kellő közepébe már két héttel azután becseppentek, apróbb, de következményeikben fontos dolgokat bíztak reájuk, mint egy-egy előőrs vagy veszedelmes kémjárat vezetését, amit ők legtöbb esetben a legjobb eredménnyel, de mindannyiszor feljebbvalóik teljes megelégedésére vittek véghez. Miklós szigorú kötelességtudással, megfontolva és csendes higgadtsággal végzett mindent, Matyi hévvel, szenvedéllyel, vakmerő bátorsággal.

IV.

Ujváry és Geréb vitéz tettei. - Az ónodi gyűlés után rosszra fordul a kurucok ügye. - Geréb Mátyás elesik a csatában. - A trencsényi veszedelem.

Ujváry és Geréb Mátyás annyi jelét adták a bátorságnak s a rettenhetetlenségnek, hogy nemcsak ezredükben lettek híresekké, hanem kezdték nevüket emlegetni az egész kuruc hadseregben. Azokban a ritka merészségű haditettekben, amelyekben a Rákóczi-féle hadjárat oly gazdag volt s amelyek a hadviselés egész történetében ritkítják párjukat, többnyire részt vett a két híres-neves huszárhadnagy, Ujváry Miklós és Geréb Mátyás is. Ott voltak 1706-ban a győrvári ütközetben s jókora rész jutott nekik annak a híres Balogh Ádám-féle huszár-ezrednek a dicsőségéből. Ez az ezred ugyanis, hogy lóháton nem lehetett harcolni, leszállott a lóról és gyalog támadta meg az ellenséget oly erővel, hogy vad futásra kényszerítette, sőt a híres Heister generálist is elfogta. Rése volt Ujvárynak és Geréb Matyinak abban a huszár-csinyben is, midőn Bornemissza tizenötödmagával Pozsony és Nagyszombat között áttört a császáriak vonalán s elfogta Stahremberg Miksa gróf vezérlő generálist. Nemsokára ismét áttörte ez a kisdéd csapat az ellenséges vonalat, a császáriak szeme láttára átúszott a Vág zajló vizén és Nyitrára vitte a fogoly altábornagyot. Vajda András és Réthey János ezredesek alatt hatszáz huszártársával átúszott a mi vakmerő két hadnagyunk a Garamon Csatánál, bejárták Privigyét, Németprónát, átmentek a Tacskó-szoroson Trencsénbe, onnan Zsolnán át Bicsére, ahol győzelmes utcai harcot vívtak, Lipótvár alatt megverekedtek egy császári hadcsapattal, Pöstyénnél átkeltek a Vágon és Galgócson át Érsekujvárra érkeztek. Végezték pedig ezt a kalandozást öt nap alatt.

Ámde az ónodi országgyűlés után, amelyen Rákóczi hívei azt határozták, hogy Magyarország elszakad az ausztriai háztól, úgy látszott, aláhanyatlott a fejedelem szerencse-csillaga. A külföldi fejedelmek, akik őt felbiztatták s neki mindenféle segítséget ígértek volt, galádul cserben hagyták. Vezérei viszálykodtak és fonákul hajtották végre hadi parancsait és rendeleteit. Pénzforrásai kiapadtak. Seregei megfogytak. Tizedelte a pestis, de meg szöktek is egyre katonái.

De azért a fejedelem el nem csügged. Összeszedi emberei színét-javát és siet a szorongatott Trencsén segítségére.

Augusztus 4-én összetűz Heister Szigberttel, aki aközben a fogságból kiszabadult, s most nagy sereggel szintén Trencsénbe igyekszik, hogy a császáriakat utolsó ostromra vezesse. Kemény tusa fejlődik. Perzselő sugarakat lövell az augusztusi nap. Izzadnak a harcoló felek a nagy munkában. Már-már győzelmesen nyomul előre a kurucok középhada, amelyet maga a fejedelem vezérel. De Pekry Lőrinc, kire a jobb szárny vezetését bízták volt, ügyetlenül végzi a feladatául kiszabott mozdulatot. Ezt észreveszi Pálffy János, a császáriak egyik hadvezére, s nyomban ráküldi a rácokat s egy lovascsapatot. - Egy kuruc lovasezred, ugyanaz, amelyben Ujváry és Geréb Matyi szolgáltak, ott állott tartalékban egy magaslaton a középhad s a jobb szárny között. Ujváry éles szeme észreveszi Pekry Lőrinc veszedelmét. Odavágtat a kapitányhoz s jelenti, hogy baj van a jobb szárnyon. Ennek sem kellett több. »Rajta, fiuk, utánam!« kiáltott. S az alföldi legények, mint a sistergő istennyila, csapnak le a megrémült rácokra. Harci ádázatukban sivalkodnak. Még a paripáik is marják az ellent. Ujváry közelében féktelen dühvel tör, vág, zúz Geréb Mátyás. Valóságos mézszárlás, amit véghez visz. Többet levág az ellenségből egymaga, mint amennyit levágnak tizen a társai közül. Pedig azok is ugyancsak dolgoznak. Egyszerre csak a velőket megrázó sikoltást hall Miklós. Odanéz... hát Matyit, az ő szegény Matyi barátját látja, amint szívéhez kap, amint halálsápadtság borítja el arcát, amint leesik lováról, miként a fadarab... Előre, előre!... Társai ott száguldanak el a

szerencsétlen ifju holttestén... Előre, előre!... Fojtsd el könnyeidet, szegény Ujváry Miklós!
Nincs a harcban helye a szívérzelmeinek!... Előre, előre!... Vágjad, vágd az ellenséget!...

Mi haszna vágják, mi haszna aprítják?! Mi haszna halt meg Geréb Mátyás sok derék bajtársával együtt?! Még csak a győzelmet sem szerzik meg drága életük árán! Mert jóllehet huszártársaik felkoncolják a rácokat s megfutamítják Pálffy dragonyosait - de Pekry Lőrinc se lát, se hall, hanem futásnak ered eszeveszetten és viszi magával az egész jobb szárnyat. Rémülve látja ezt Rákóczi Ferenc. Odavágtat lóhalálában, hogy észre térítse a futamodókat. Két széles árkon már átugrott arabs ménje, de a harmadiknál megbotlik és nyakát szegi. Vagy tizenöt lépésnyire esik a fejedelem lovától. Szárnysegédei, cselédei sietve viszik biztos helyre az eszméletlent. Mire másnap magához tér, megtudja, hogy elvesztette a csatát.

V.

Ujváry Miklós harminckét huszárral megmenekedik. - Érsekújvár előtt egyesülnek Bercsényi seregével. - Miklós haza megy Komáromba. Itt megtudja, hogy anyja meghalt s hogy egyik nővére kolostorba ment.

A Trencsén alá vezetett szép sereg az augusztus 4-diki szerencsétlen ütközet után nagyrészt széteszlott. Akik futással mentették meg életüket, egyenként vagy apróbb csapatokba verődve bolyongtak, bújdostak kopár hegyek járatlan vízmosásában s a vadon erdők sötét sűrűjében. Egy ilyen elzüllött huszárcsapatot - harminckét emberből állót - vezetett Ujváry Miklós főhadnagy Érsekújvár felé, amely akkoron a felkelők fő erőssége volt az északnyugoti felvidéken. Csak nagy ügyel-bajjal és hosszú kerülőkön tudtak a szerte portyázó császáriak elől kitérni. Végre, sok küzdelem és nélkülözés után, szeptember 7-én késő este vetődtek Nagysurány határába. A kuruc sereg őrszemei az adott jelszóra bebocsátották őket a mezővárosba, ahol Borbély ezredes egy embert adott melléjük, hogy kalauzolja őket Bercsényi seregéhez.

A sötét éjben gondolatokba elmerülve nyargalt hóka lován jó Ujváry Miklós. Szótlanul követik őt a vert had emberei. Lelkükben csendes mélaság, mint a csillagos mennybolton, amely reájuk borul. - De mi az? Mily édes hangok csapják meg egyszerre fülüket? Előbb szagatottan, amint a meg-meglebbenő éji szellő egy-egy elhaló akkordot hoz feléjük. Aztán, amint előbbre haladnak, mind erősebben és összefüggőbben hatol hozzájuk ezernyi férfitorokból kelő bűvös-bájos kardal. A jól ismert Rákóczi-nóta az, amelynek majd szenvedelmes, tüzes, majd meg kesergő, bánatos melódiája megrezegteti embereink lelkében a legérezemesebb húrokat. - Tovább haladnak. A kalauz egy magaslatra vezeti a kis csapatot. Előttük tágas róna terül el. Bercsényi Miklós gróf hadtestét látják maguk előtt száz meg száz táborház fényénél. Egy része pihen, más része, egy-egy lobogó tüzet körbefogva, bizalmasan beszélget, míg mások, karba összeállva, kuruc dalokat énekelnek. Most ismét rágyújtanak egyre:

Sebes víz a Garam, siet a Dunába -
Kurucok tábora éppen ott megszálla.

Verik a rézdobot, fújják a trombitát -
A sok nyalka kuruc üli a paripát.

Nagy Rákóczi jár az gyönyörű mezőben,
Rettenetes kardja villog a kezében.

Kardjával felmutat Esztergom várára,
Vár tornyán lobogó császár zászlójára.

Éjten-éjjel egyszer az álgyú hármat szól,
Hát az sok kuruc az várra csak úgy omól.

Tüzes garanáttúl világos az éjjel -
Hajh, sok anya fia borúl ott be vérrel.

Hasad a szép hajnal, piros a hegyoldal -
Esztergom várába Rákóczi felnyargal.

Hogy örültek embereink, hogy megint egy nagy kuruc sereget láttak, telve bizalommal és harci lelkesedéssel! Hogy repesett a szívük abban a reményben, hogy ennyi lelkes társsal együtt rövid nap új csatában kiköszörülhetik a kuruc fegyveren a minap esett csorbát, amelyet ugyancsak élénken emlékezetükbe visszahívott a táborból hozzájuk felhangzó következő nóta:

Kurucok, kurucok, hajh szegény kurucok -
De megsötétedett ti fényes napotok!

Óh gonosz szerencse, óh keserves óra...
Trencsényi mezőnek vérrel borítója.

Sok ezren borúltak ott önnön vérekben,
Mások tántorodtak régi hívségekben...

E dal hallatára Miklós szeméből kicsordult a könnyű. Az ő kenyeres pajtása, a szerencsétlen Geréb Mátyás képe jelent meg lelki szeme előtt, amint utóljára látta, amint halálsápadtan a lováról lebukott. Óh, hogy még csak egy utolsó kézzorítással sem tudott tőle örökre búcsut venni!...

Nemsokára számtalan bajtárs, ismerős és ismeretlen, zsibongta körül a kis csapatot. Lehetetlen volt feleletet adniok mindarra a tengernyi kérdésre, amelyekkel őket megrohanták: hogy esett, mint esett Trencsénynél az a nagy szerencsétlenség? Kíváncsiságukban dehogy törődtek azzal, hogy ezek a szegény huszárok jó egy hónapja, hogy a nyeret el nem hagyták, hogy nagyon rájuk férne egy kis pihenés. Beszélőik kellett nekik egész kivilágos-kivirradtig.

A trencsényi csata után a kuruc kémek mind azt hozták hírül, hogy Heister vérszemet kapott s egyenesen Érsekújvárnak veszi útját. Már több egy hónapjánál Bercsényi egyre várja nagy türelmetlenül a császári seregeket, hogy visszafizesse kamatostul a minapi kölcsönt. De hiába várta őket, mert Heister a Dunántúlra vonult Esterházy Antal ellen.

A hadakozásban beállott ezt a szünetet Ujváry Miklós arra használta, hogy a vezér engedelmével elment Komáromba meglátogatni az övét, akiktől már hat esztendeje, hogy elszakadt volt s akikkel az utolsó izgalmas években még levelet sem igen váltott.

Hogy dobogott a szíve, mikor a tágas Rozália-téren végigment, de kivált, mikor a kiskapun belépett szülőháza tornácára! Az öreg Vera fogadta, a ház régi cselédje, aki Miklóst még mint csecsemőt hordozta volt a karján. Nem ismert rá. Ujváry elérékenyülve borult a nyakába, úgy ismertette meg magát vele.

- Óh, drága lelkem, kis úrfim - kiáltott a hű cseléd és hangosan sírt örömeiben - de megszépült, de megemberedett! Eszem azt a gyönyörű lelkét! Alig tudok betelni nézésével! Szakasztott mása az én boldogult nagyságos uramnak, az Isten nyugosztalja békében! - S ez így ment volna talán még egy óra hosszat is, ha a zajra ki nem jön a szobából Miklós húga, Magdolna. Ez bezzeg tüstént ráismert édes testvére. Egymást átölelve sokáig sírtak, zokogtak. Különösen, mikor Magdolna elbeszélte, hogy édes anyjuk hosszú betegeskedés után éppen három hónappal azelőtt meghalt s hogy Ágnes már két év óta apáca Pozsonyban. Futott be Miklós az ágyas-házba, leborult édesanyja ágyára s ott maradt sokáig, sokáig. Szíve nagy fájdalommal görcsös vonaglásban nyilvánult, amely meg-megrázta egész testét. Aztán megint édes testvére nyakán zokogott hosszan, hangosan.

A testvérek sírányozásának véget vetett egy magas, vagy harminc esztendő barna férfiú, aki minden bejelentés nélkül benyitott a szobába. Fábry József, városi tanácsos volt, Magdolna férje, aki megtudván sógora megérkezését, sietett az ő üdvözlésére. Csak most tudta meg Ujváry álmélkodva, hogy Magdolna testvérhúga már másfél év óta férjnél van. Még nagyobb volt meglepődése, mikor húga előhozta négyhónapos kis leánykáját és Miklós karjaiba tette.

Magdolna kis családjának meleg, bizalmas körében Miklós csak egy rövid hetet tölthetett, csak annyi szabadságot kapott. Ez idő alatt minden áldott nap ellátogatott a temetőbe az ő édesanyjához, hogy haló poraiban engesztelje, békéltesse őt azért a nagy fájdalomért, melyet neki okozott volt s amely, meglehet, sírba vitte azt az áldott jó asszonyt. Ha ott a drága hantokra ráborult, édes béke és megnyugvás szállotta meg lelkét. Úgy érezte, mintha az a

gyöngéd, puha kéz most is, mint gyermekkorában, megsimogatná arcát, mintha halk szózatot hallana a sír fenekéről: Légy nyugodt, én szerelmes magzatom, megbocsátok neked, mert szeretlek, hön szeretlek, még itt a síron túl is!

Búcsuzáskor Magdolna átadta Miklósnak, édesanyjuk végső rendeletéből, ennek miniatúr-arcképét, amely zománcozott és drágakövekkel kirakott aranykeretbe volt foglalva. Ezt Miklós ezentúl, mint drága ereklyét, éjjel-nappal a kebelén hordozta.

VI.

Rövid fegyverszünet. - A kuruc-sereg állapota mind kétségbeejtőbb lesz. - A felkelők utolsó hada Szatmár mellett leteszi a fegyvert. - Ujváry a királyi hadseregbe lép. - Vácon megismerkedik Miskeivel s elviszi magával a rajnai hadsereghez.

Alig hogy rövid szabadságának ideje lejárt, Miklós megint ott termett Bercsényi Miklós gróf táborában. Nem volt ugyan rá valami nagy szükség, mivel az ellenség Érsekújvár környékén nem mutatkozott. Mind a két hadakozó fél táborában rémséges mód pusztított a mirígyhalál. Ez kényszerítette őket hosszabb fegyverszünetre. Azonkívül a tél is, amely az évben igen korán beállott és rendkívül kemény volt, megakasztotta a hadakozást. Mikor aztán az 1710. év tavaszán újfent megindult a háboruskodás, a császáriak, ha nyílt mezőn nagyobb csatákban nem győztek is, mégis mind szűkebb térre szorították a kurucok seregeit. A meghódított területen dúltak, fosztogattak a labanc harcosok és minden kigondolható kegyetlenségekkel kínozták a népet. De ez most nem elkeseredést és átalkodott ellenszegülést szült, mint a háború kezdetén, hanem kábult lemondást és elpártolást, annyival is inkább, mert Bécsből közbocsánatot ígértek mindazoknak, akik önként meghódnak a császárnak. A pápa parancsára a papság elpártolt a fejedelemtől s a rendek nagy része is kilépett a szövetségből. A fejedelem több vezére, úgymint Ocskay, Bezerédj és Botka árulókká lettek s ezért életükkel lakoltak. Így aztán Rákóczi seregei annyira megfogytak, hogy még a hatalmában levő néhány vár őrségének is alig telt. Mikor az ellenség Szolnokot, Egert, sőt Kassát is megvette, mikor a fejedelem fő-fő emberei, Forgách, Esterházy, Bercsényi egymásután Lengyelországba mentek, sőt maga Rákóczi Ferenc is kénytelen volt külföldre menekülni: a szabadság szent ügye, amelyért annyi hű magyar szív ontotta véréit, végkép elveszettnek látszott. 1711-ben, május 1-én kötötte meg báró Károlyi Sándor, Rákóczi meghitt embere, Pálffy János császári tábornaggal a békét, amelyet százötvenegy magyarországi és erdélyi főúr és nemes írt alá. Még aznap tizenkétezer emberből álló kuruc had rakta le a fegyvert Szatmár mellett, a nagymajtényi mezőn.

A kuruc tiszteknek jókora része élt a békeszerződésben számukra kikötött avval a joggal, hogy a királyi hadseregbe léphetnek ugyanazzal a ranggal, amelyet Rákóczi seregében viseltek volt. Miklóst az ő társai mindenféle módon rábeszélték, hogy tegyen ő is úgy, hogy Isten ellen való véték volna, ha kárba veszne az a fényes katonai tehetség, amelynek ő annyiszor adta jelét. Egy ideig habozott. De végre meggondolta, hogy ő szegény ember, aki keresete után kénytelen megélni s hogy huszonöt éves korában az ember új élethez nem foghat - kapta magát s beállott mint főhadnagy a Szobjeszki-huszárokhoz.

Másfél esztendeig nyugodt életet folytatott Ujváry Miklós a miskolczi helyőrségben. De midőn a franciák ellen viselt háborút III. Károly újult erővel akarta folytatni és nagy sereget indítottak Németországba, a Rajna vidékére, Miklóst Bécsbe szólították. Odament Vácra egy napig pihenőt tartott, hogy meglátogassa egyik barátját, Tarján Domonkost, aki elébb vele együtt szolgált és harcolt volt a kuruc hadseregben, ez időtájt pedig a Vezekény melletti birtokán gazdálkodott.

Amint Vácra egy borbély-műhelybe betért, hogy magát megborotváltassa, meglepődésére az egyik legény nevén szólítva üdvözölte Miklóst. Kérdésére, hogy honnét ismeri, a legény elmondta, hogy ő szintén Komáromba való, egy ottani hajóácsnak a fia, s hogy negyedéve, mikor Ujváry egy hétig otthon volt, szintén ő borotválta a híres főhadnagyot, akinek vitéz haditetteit nagy dicsekvéssel beszélte akkoron az egész város. A beszélgetés folyamán Ujvárynak nagyon megtetszett a csinos, fürge, jókedvű ifju, aki egy kicsit bőbeszédű volt, mint a borbélylegények rendszeren, de oly ügyesen és válogatott szavakkal tudta magát

kifejezni, mint sok tanult ember sem különben, s oly jóízű humorral, hogy Ujváryt ismételten is megnevettette.

- Kár magának itt a váczi csizmadiák borostáival bajlódni - szólt neki Miklós tréfásan. - Eljöhetne velem a Rajna vidékére, ott aztán franciákat borotválhatna.

- Mennék én, uram, szívesen, csak vinnének. Érték is egy kicsit a katona-mesterséghez. Mikor öt esztendővel ezelőtt felszabadultam, mindjárt a hatvágással remekeltem, mert *egy* borotválás alatt *hat* vágást ejtettem a nyafogó molnár arcán. De azt ne higgye, főhadnagy úr, hogy ügyetlenségből. Isten mentsen! Nem, hanem azért, hogy módom legyen megmutatni, mint kell hamarosan a vérzést elállítani, mivelhogy ez is hozzá tartozik a mi művészetünkhöz.

Enyelgő kedvében tette volt Ujváry Miskei Istvánnak - ez volt a borbélylegény neve - az indítványt, de komoly dolog lett belőle. Miklós elvitte magával Bécsbe, ahol akkor a rajnai hadsereg számára nagyban verbuváltak. Ott Miskei felcsapott huszárnak és Ujváry közbenjárására ugyancsak a Szobjeszki-ezredhez tették. Két hónap múlva vitték őket a franciák ellen. De alig hogy a színét látták az ellenségnek, máris vége volt a hadjáratnak. Megkötötték Rastattban a békét.

VII.

A török háború megint kiüt. - Mi adott rá okot. - Pálffy János kelepcébe kerül, de kivágja magát.
- Ujváry és társai vakmerő tette. - Miklós és Miskei török fogságba kerülnek.

A török háború, mely az 1699-ben megkötött karlóczai béke óta szünetelt volt, 1716-ban újra kiütött. Ürügyet a béke megszegésére III. Achmed török császárnak az szolgáltatott, hogy a velenceiek, akikre az említett békekötés egyik pontja szintén kiterjedt volt, egynéhány garázdálkodó török kalózhajót elsüllyesztettek. A szultán haragjában nemcsak a velencei köztársaság hajóhadát támadta meg a Peloponnesusban, hanem III. Károly ellen is hadat indított. Erre a vállalatra a török császárt leginkább Ali basa fővezér lovalta fel, aki olcsó dicsőségre vágyván, azt hitte, Magyarország csatáterein mindjárt nyalábszám szerzi a cserágakat. Nemsokára Belgrádon termett Ali basa kétszázezernyi sereggel, átkelt a Száván és Péterváradról Zimonynak vette útját. De már akkor Futtakon harcra készen várta a törököt a király hadserege Eugen szavoyai herceg fővezérsége alatt. Ez a török sereg mozdulatainak megfigyelésére elküldte meghitt barátját és hű tanácsadóját, gróf Pálffy János tábornagyot, ezernégyszáz főből álló lovassereg élén. Ebben a kémlelő seregben volt Ujváry Miklós és Miskei István is. Amaz azóta kapitány lett, ez pedig felvitte a strázsamesterségig. Mikor Pálffy János az ő lovasscsapatjával Karlócza vidékén járt, nem csekély meglepődésére emberei azt hozták hírül, hogy minden oldalról körül vannak véve török harcosok jelentékeny tömegeitől. Pálffy azonnal megértette, hogy Ibrahim basa negyvenezer főnyi seregével áll szemben. Tudta, hogy ebből a kétségbeesítő helyzetből menekülni alig lehet. De igenis lehet minden egyes emberének életét drágán megfizettetni, lehet magyar vitéz módjára hősi halállal meghalni. Ez elhatározásához képest hideg vérrel megtette a célszerűnek ismert intézkedéseket. Ujváryt tizenkét elszánt legény élén elküldte, hogy nyomozza ki, melyik oldalon legkevésbé vastag a török fegyverek ércfala, hol lehetne az áttörést megpróbálni. Ujváry kapitány csak arra kérte a generálist, engedje meg, hogy Miskei is hozzá csatlakozzék. Hogy erre az engedelmet megkapta, azonnal a nyeregben termett s elvágatott tizenhárom huszár-társával együtt, mint a zúgó fürgeteg.

Alig telt bele két óra, s Ujváry már tudta a szükséges tudnivalókat. Tarcájából kiszakít egy lap papirost, erre mindent világosan, velős rövidezséggel leír s elküldi két huszárral Pálffy grófnak. Maga pedig tizenegy emberével nekirohan szikrázó harci dühvel a török derékhadnak, amely leginkább előre nyomulván, már-már közel jár Pálffy lovasseregéhez. Amíg Ujváry páratlan merészséggel megállítja a törököket, addig a tábornagy gyorsan ékalakú rendbe állítja embereit, s aztán megeresztett kantárszárral vágat a halálra elszánt sereg egy patakon át, egyenesen a janicsárok sűrű tömegének. Iszonyú vagdalkozás, gyilkolás következik. Fogcsikorogva harcolnak, mindenfelé halált osztogatva a magyar lovasok. Kétségbeesetten védelmezik magukat a janicsárok. Soraik áthatatlanoknak tetszenek, akár az őserdő sűrűje. De Pálffy legényeinek a pallosai széles szekérutat vágnak rajta. Alig telik bele egy negyedóra, íme, a magyar lovassereg az ellenség háta mögött látja magát. Vágtatnak előre lóhalálában. Még mielőtt a török lovasság üldözésükre kelhetne, már akkora egérutat nyertek, hogy repülve sem lehetett volna őket utólérni. Négy száz emberébe került Pálffy Jánosnak ez a merész haditette. De megvolt az a haszna, hogy az ellenség erejéről, terveiről, állásáról sok fontos dolgot megtudott. S harmadnap, egyesülvén szerencsésen Eugen herceggel, ennek mindent aprójára megjelentett.

Nem ilyen szerencsésen járt Ujváry s az ő tizenegy társa. Egy ideig álmélkodva nézték a törökök a kisdud csapat vakmerő támadását. De csakhamar eltiporták őket, mint ahogy az ember talpával egy pár hangyát eltapos. Ujváry, szerencséjére, lova alá került, s egyéb baja

nem esett, mint hogy a lába kificamodott. Miskei öt sebből vérzett ugyan, de szintén életben maradt. A többi tíz magyar vitéz ott menten dicső halállal múlt ki. A két foglyot, Ujváryt és Miskeit, Ibrahim basa elé vitték, aki velük sokkal kegyesebben bánt, semmint abban az időben a töröktől várni lehetett. Külön sátorba vitette őket s meghagyta embereinek, hogy addig vasat ne verjenek rájuk, míg sebeikből ki nem gyógyulnak.

VIII.

Miskei helyreigazítja Ujváry kificamodott lábát. - A foglyokat útnak indítják. - Csorluban egy magyar emberrel találkozunk.

Már néhány nap múlva helyreállott Ujváry. Meggyógyult Miskei is, akinek sebei csekélyeknek bizonyultak. Ujváry kificamodott ballábát maga Miskei gyógyította meg, aki borbélylegény korában sok mindenféle orvosi műtétet, mint foghúzást, érvágást, köpülőzést, pióccarakást stb.-t megtanult volt. A kificamodott tagok helyreigazítását még eddig meg nem próbálta ugyan, de azért, erős bizalma lévén a maga orvosi tudományához és keze ügyességéhez, bátran hozzáfogott. A táborhelyen, Ibrahim basa cselédjeinek a sátrához közel, állott egy vén tölgyfa. Oda elvitte Ujváryt, leültette a fa tövében és derekát szörkötéllal erősen a fa törzséhez kötötte, hogy a műtét alatt se fel ne kelhessen, se hánykolódnia ne tudjon. A törökök szájtátva állották körül a borbélyból lett orvost és betegjét. Ujváry oly mozdulatlanul ült a földön, mint az a fa, amelyhez a dereka és karjai kötözve voltak. Miskei most megragadja a megsérült lábat, egyet rándít rajta teljes erejéből, és a bokában kificamodott láb hirtelen helyére ugrik. Hogy Ujváry mindjárt az operáció után, nagy fájdalommal ugyan, de mégis lábra állott s egypár lépést tett, a törökök ámulatukban majd hogy el nem képedtek, s Miskeit, aki szerintük ördöngös művészeteknek és titkoknak volt a birtokában, kezdték nagyra becsülni, hasonlóképpen Ujváryt is, akit amaz urául tisztelt.

Hetednapra, mikor Miskeinek a sebei már hegedni kezdtek, Ibrahim basa parancsolatából lóra ültették a két foglyot, mindegyike mellé egy-egy vezetékelő adtak, amely sok mindenféle málhával volt megrakva, s útnak indították. Vezetőjük egy csauz volt, kíséretük négy fegyveres török. Hova, merre viszik őket, sejtelmük sem volt. Hogy ők nem tudtak törökül, kísérőik pedig egy kukkot sem magyarul, meg nem kérdezhették utazásuk célját, meg hogy mi sors vár rájuk.

Háromnapi lassú lovaglás után Belgrádba értek, ahol azonban nem sokáig időztek, mivel a vár s a város egyaránt tele volt katonasággal, a nagyvezér tartalék-seregével. Folytatták az utat, egy-egy napi pihenőt tartván Szemendriában, Nisszában (Nis), Szófiában, Filippopoliszban és Drinápolyban. Ez utóbbi városban tudták meg foglyaik, hogy Konstantinápolyba viszik őket. De mielőtt Törökország fővárosába értek volna, négy napra megállapodtak Csorluban, Drinápoly és Konstantinápoly közt mintegy a fele úton levő egy kis mezővárosban, ahol Ibrahim basának háza, a város határában pedig jószága volt. A foglyok Ibrahim basa portáján egy pajtában kaptak szállást. Mindeddig rabságuk súlyát csak annyiban érezték, hogy szabadságuktól voltak megfosztva, hogy vasat vertek jobb lábukra meg bal karjukra. Egyébként igen emberségesen bántak velük, jobban, mint a hadifoglyokkal akkoriban bánni szoktak.

Amint egyszer Csorlu szűk, piszkos utcáinak egyikén végigmentek s jövőbizonytalan sorsukról beszélgettek, szembe jött velük egy közepes korú, köpcös termetű férfiú, aki előbb, hogy magyar beszédüket hallotta volt, erősen nézte őket, aztán örömtől sugárzó arccal oda lépett hozzájuk s így szólt:

- Adjon Isten jó napot, atyámfiai! Ne vegyétek rossz néven, hogy megszólítalak, de nem bírok örömmel, hogy megint szegény szülőföldem édes nyelvét hallom. Aligha hadifoglyok nem vagytok, szerelmes földijeim. Beszéljétek el, kérlek, nekem bátran és teljes bizalommal sorso-tokat. Nem mondhatom, mennyire örülnék, ha szolgálhatnék nektek valamiben, ha rabságtok keserüségét valamiképp enyhíthetném.

Ujváry, noha szintén nagyon megörült, hogy a szerencsés véletlen magyar emberrel hozta össze török földön, mégis eleinte tartózkodó volt, félvén, hogy titkos kémekkel áll szemben. Ez

okból csak röviden mondta el, hogy kicsodák, miként estek fogságba, hogy rabságuk tűrhető volna, ha sorsuk bizonytalansága nem aggasztaná őket. Viszont ő is felszólította az idegent, mondja el neki kilétét s hogy miként került Törökországba.

- Az én nevem Pusztai Péter - felelt amaz. - Noha török cundrában járok, mégis testestül-lelkestül magyar ember vagyok. Életem történetét egypár szóval el nem mondhatom, hosszabb ideig itt időzni meg rá nem érek most, mivel hivatalom kényszerít, hogy haza menjek. De egy óra múlva megint itt leszek s aztán elmondom nektek, milyen bolygó csillag vezetett engem ebbe az idegen országba. Addig is áldjon meg benneteket az Isten, kedves atyámfiak.

Ezzel aztán, miután még megtudta tőlük, hol vannak szállva, eltávozott. Embereink pedig, hogy már alkonyodni kezdett, visszamentek pajtájukba, leheveredvén friss szalmára és türelmetlenül várták Pusztai visszatértét.

IX.

Pusztai meglátogatja a rabokat s elbeszéli nekik élete történetét. - Ujváry aggodalmai. - Milyen reményeket táplál lelkében Pusztai Péter.

Még el sem telt egészen egy óra, Pusztai már ott termett a raboknál a pajtában. Elbeszélte nekik sorra élete egész folyását, hogy ő is Komáromban született, tehát Ujvárynak közelebbi földije, hogy a losonczi kollégiumban járt iskolába és papnak készült, de mikor kiütött a kuruc-háború, mikor Rákóczi Ferenc seregeket toborzott Lipót császár ellen, ő is, mint a kollégium valamennyi öreg diákja, felcserélte a tógát a dolmánnal s könyv helyett kardot fogott. Mikor aztán Rákóczi szerencse-csillaga lehanyatlott s a fejedelem az országból kiszorult, vele együtt ő is sok bolyongás után Törökországba szakadt. Egy ideig török földön is ott maradt az öreg Rákóczi személye körül, de mikor a fejedelem a nagy udvartartás költségeit nem tudta viselni, Pusztai kenyér után nézett. Kapott is állást egy Acim nevű török föld-birtokos jószágán, amely ott van Ibrahim basa birtokának a szomszédságában. Azóta, immár több esztendeje, mindig egy helyben van, most már a nagykiterjedésű birtok önálló intézője és ura teljes megelégedését bírja.

Az egész éjszakát virrasztva töltötték embereink, elbeszélvén egymásnak élményeiket és viszontagságos életük minden nevezetes mozzanatát.

Mikor aztán virradni kezdett s mindhármuknak elnehezedett a szeme az álomtól, Pusztai megint hazament azzal az ígérettel, hogy estére újra eljön. A nappali időből nem szentelhetett nekik egy percet sem, mivel hivatala azt teljesen elfoglalta.

A rabok, hogy egyéb dolguk sem volt, mint hogy lovaiknak gondját viseljék, napestig ugyan-csak ráértek megint jövő bizonytalan sorsukról elmélkedni. Ujváry nem sok jót remélt. Ha napjában akárhányszor megfordult is agyában a szabadulás gondolata, ha koholt is sűrűn szökési terveket, megannyit szerencsés kimenetellel: mégis jól tudta, hogy ez mind csalóka remény, a csüggedést nem ismerő fiatal szívnek a káprázata. Annál erősebb volt az ő bajtársának, Miskeinek a jövőbe vetett bizodalma, vérmes reménykedése. Meglássa, kapitány úr - szokta volt mondani - nem telik bele egypár hónap s megint otthon leszünk. Túljárunk mi ezeknek a pogányoknak az eszén. Hideg vérrel, meg fufanggal majd csak kivágjuk magunkat.

- Adja az Isten! - felelt fanyar mosolygással Ujváry. - De én nem látom a jövőt olyan rózsaszínű világításban, mint te, jó fiú. Én jól tudom, mi sors érte még mind a mi hazánkfiát, akik török fogságba jutottak. Rabszolga-vásárra kerülünk mi is, mint ők, ha csak ki nem váltanak bennünket. Erre pedig vajmi csekély a kilátás, mivel sem az én édesanyámnak, sem pedig, amint tudom, a te szüleidnek erre való kincsei nincsenek. A szökésre pedig csak gondolni is képtelenség. Mert kivághatja az ember magát háromszor-négyszer a bajból bátorsággal, vakmerőséggel meg fufanggal, de nem hónapokig tartó ezer veszedelemből.

Ilyen beszélgetéssel töltötték rabjaink az időt, amelynek, amint tudjuk, bőviben voltak. Miskei ki nem fogyott a biztató szóból, hogy Ujváry lelkében a reményt élessze. De mindez alig fogott Ujváryt. Az ő csüggettségének kiváltképp az volt az oka, hogy balsorsában Isten sujtoló kezét látta, mivel édesanyja ellen vétett. Erősen hitte, hogy büntetésből látogatja meg őt az Isten és fogja ezután még jobban meglátogatni, mivel szülőjének bánatot és keserűséget okozott.

Ebben a szomorú lelkiállapotában Ujvárynak nagy vigasztalására szolgált Pusztai újabb látogatása. Ez most hosszasan beszélt nekik Rákóczi Ferenc és kísérei tartózkodásáról Törökországban. Mikor Ujváry hallotta, mennyire becsülik és tisztelik a fejedelmet a török államférfiak és hatalmasak, sőt maga a szultán is, lelkében felcsillant egy reménysugar. Nem

lehetne-e - gondolá magában - valahogy, talán Pusztai Péter útján, a fejedelem közelébe jutnia s annak közbenjárásával szabadságát visszanyernie? - Erről a tervről aztán órákig elbeszélgettek embereink. Pusztai megígérte, hogy felkeresi ez ügyben a fejedelmet Jenikőiben, a Boszporusz partján, ahová néhány nap múlva amúgy is el kell utaznia, s biztosra vette Rákóczi segítségét, aki, amint állítá, akárhány rabot szabadított már ki török fogságból.

Állott-e szavának Pusztai s csak nyomukat vesztette embereinknek, vagy hogy csak azért tett ígéretet Ujvárynak, hogy lelket tartson, benne - azt senki sem tudja. Annyi bizonyos, hogy foglyaink ezután hírért sem hallották többé.

X.

A foglyok meglátják Isztambult. - Konstantinápolyban elviszik őket a rabszolga-vásárra. - Ujváry Rusztán basához, Miskei Ferhát basa házához kerül. - Hogy fogadta Ujváryt új gazdája.

Másnap, alig pirkadott a hajnal, jött a csauz s jelekkel értesítette Ujváryt, hogy készülődjék, mert félóra múlva ismét útra kerekednek. Az előkészület csakhamar megvolt. A kis lovascsapat a legszebb időben elindult s minden baj nélkül Szelimbriába (ma Szilivri) ért. Ez a tenger partján épült kisdud város. Határában még most is láthatók azoknak a sáncoknak a maradványai, amelyeket hajdan a görög császárok hányattak őseink betörései ellen, hogy Konstantinápoly városának a környéke bátorságban legyen. Szelimbriában csak egy éjszakát töltöttek s másnap vagy másfél órai lovaglás után egy dombocskára értek, ahonnan tágas síkságra nyílt kilátás. A csauz, a kis karaván vezére, egy nagy, ékes városra mutatott a távolban. Arcvonásai, amelyek különben mindig merevek, szigorúak voltak, most hirtelen megélnkültek. Hangja is megrezdült a benső meghatottságtól, midőn a foglyokhoz fordulván, hosszasan beszélt nekik, amiből csak azt az egy szót értették meg, hogy: Isztambul.

Ujváry, jóllehet tudta, hogy egyelőre Konstantinápoly az ő utazásuknak a célja, mégis megdöbbsent e név hallatára, mivel e városban kellett megválni, hogy mi lesz belőlük. Két óra múlva értek Konstantinápoly egyik külvárosához. Mikor a város kapuján bementek, az őrálló janicsár éktelenül elordította magát. De a csapatot vezérlő csauz s a török kísérők rá sem hederítettek, hanem mentek egyenesen sok szűk, tekervényes utcákon és sikátorokon végig, amelyek nagy gyülelész tömeg tolongott. Miután jó egy óráig mentek volt, megálltak egy emeletes ház előtt. A csauz megzörgette a zárt kaput. Nemsokára jött egy szolga, kinyitott egy kis rácsablakot s amint meglátta a csauzt, akit nyilván jól ismert, azonnal kitérte a kaput és a kis lovascsapat bevonult a tágas udvarra. Utánuk megint bezárult a kapu. Ujváryt és Miskeit a lovakkal együtt az istállóba igazították, a törökök pedig az emeletre mentek.

Itt ültek most foglyaink szomorúan, a sötét istálló szénáján. Még a könnyűvérű, beszédes Miskei is lehorgasztott fővel gunnyasztott szótlánul egy sarokban. Tünődésükből felzavarta őket egy nő, a csauz testvérhúga, aki nekik egy tál pilavot (rizskásában főtt juhhúst), két darab kukorica-kenyeret s egy korsó vizet hozott. Sokat beszélt nekik törökül, ők pedig, hogy semmit sem értettek belőle, csak szótlánul meghajtották magukat. A leány, látván, hogy a török szóval semmire sem megy, kezével búcsura jelt adott és eltávozott, rájuk zárván az istálló ajtaját.

Másnap reggel vagy nyolc óra lehetett, mikor benyitott foglyainkhoz a csauz és intett nekik, hogy kövessék. El is mentek utána két fegyveres szolga kíséretében egy nagy térre, a rabszolga-vásárra, ahol számtalan férfi, nő és gyermek volt eladásra kipányvázva. A nők közül soknak be volt az arca sűrű fátjollal takarva.

Embereinket most már nem is annyira az a szomorú sors búsította, amely reájuk - immár kétségtelenül - várt, hanem az a gondolat, hogy más-más gazdához kerülnek, hogy elválnak egymástól, talán teljes életükre.

A rabszolga-piacon még el sem helyezték őket jóformán, mikor nagy vágatva nyargal feléjük egy kék csalmás török ifju. Levél van a kezében s azt átadja a csauznak. Ha még el nem adták a két hadifoglyot - ezt parancsolja a levélben Ibrahim pasa - helyezték el őket az ő visszatértéig, az egyiket az ő vejénél, Ferhát basánál, a másikat az ő sógoránál, testvérhúga férjénél, Rusztánnál. Ha Ibrahim a magyarországi hadjáratból visszatér, elviszi őket magával Anatóliába, ahol neki, Szentari nevű városban, nagy kiterjedésű, pompás kert közepette fényes palotája van.

Vissza is indították nyomban a két foglyot az istállóba és értesítették a török urakat, akik mindketten Konstantinápolyban laktak, Ibrahim basa rendeléséről. Ezek azonnal el is küldték embereiket, hogy elvigyék Ujváryt Rusztán basához, Miskeit pedig Ferhát basához. Mielőtt megváltak volna a foglyok egymástól, megölelték egymást keserves könnyhullatás között és szent esküvel azt fogadták egymásnak, hogy életük veszedelmével is mindenkor készek lesznek egymást megsegíteni. Ujváry pedig, ismervén Miskei könnyelmű vakmerőségét, erősen a lelkére kötötte s maga is megfogadta, hogy bármilyen jó módja esnék is akármelyiküknek a szökésre, azt meg ne cselekedje, mivel ez a másiknak a sorsát még súlyosabbá tenné. Ezzel a mi embereink fájós szívvel és könnyes szemekkel elbúcsúztak egymástól.

Alig került Ujváry Rusztán házához, tüstént török ruhába bujtatták és új gazdája elé vitték. Ez vagy ötvenöt esztendő is lehetett. Őszbe csavarodott szakállja egész a melle közepéig ért. Arcvonásai, mint a török embereké többnyire, szigorú komolyságra vallottak, de nagy, sötét szeméből jóság sugárzott. Ujváry, mikor szembe került vele, mélyen meghajtotta magát, törökösen a mellére tevén két kezét, mintha már, az Isten tudja, mióta tanulta volna a török szokásokat. Nagy csodálkozására Rusztán magyar szóval fogadta, s noha tördelve, mégis egész érthetően így szólt neki:

- Hallod-e, te magyar! Az én, sógorom, Ibrahim basa, akinek hadifoglya vagy, az én szolgálatomra rendelt téged, valamíg ő a német császárral viselt háborúból vissza nem tér. Addig én vagyok a te urad. Az én házamnál tűrhető lesz a te sorsod, elannyira, hogy rabságod súlyát érezni nem fogod. Viszont én meg megkívánom tőled, hogy minden dologban, amelyet rád bízok, híven, pontosan és serényen eljárj. Egyre különösen figyelmeztetek: őrizkedjél a megszökéstől!

- Uram - felelt szerényen, de határozottan Ujváry - erős szándékom, hogy mindazt, amit tőlem kívánsz, feltéve, hogy tehetségemet és erőmet felül nem múlja, lelkiismeretesen, pontosan és haladék nélkül teljesítem. Mivel azonban eddig nem szolgáltam, különösen pedig, mivel a török urak életmódját és szokásait nem ismerem, arra kérek, óh uram, légy egy darabig türellemmel irányomban. S ha eleinte egyet-mást nem egészen úgy teszek, mint ahogy kívánod, ne ródd fel hibámnak, hanem tudd be tapasztalatlanságomnak. Ha beletanulok mindenbe, ami kötelességem, reménylem, meg leszel velem elégedve.

- Bennem pedig - felelt Rusztán, akinek, úgy látszott, Ujváry beszéde megtetszett - jó és méltányos úrra találsz. Egyelőre az lesz a kötelességed, hogy engem a fürdőben megmoss és letörölj, ruháimat rendben és tisztán tartsd, dohányt apríts és pipáimnak gondját viseld. - Erre aztán megmutatta Ujvárynak azt a szobácskát, ahol neki nappal tartózkodása és éjszaka szállása lesz s amelyet egy vékony közfal választott el új gazdája fürdőszobájától.

Ide vissza is vonult mindjárt Ujváry, hogy öt csomó dohányt finomra elvágjon. Nagy ügyelbajjal ment ez a munka kezdetben. Régen volt az, mikor ő dohányt vágott, utóljára Egerben, deák korában, akkor is a saját dohányját. Dehogyan gondolta volna ő akkor, hogy lesz idő, mikor kénytelenségből, mint szolga fogja gazdája számára a dohányt vágni! Ha az Isten így rendelte - szólt magában jámbor megnyugvással - eltűröm sorsomat zúgolódás nélkül. - Hogy erős akarattal győzte s hogy olyan munkát is elvégzett serényen, ami nem lett volna kötelessége, rövid időn annyira megnyerte ura tetszését, hogy ez minden sétáján, minden hivatalos útján magával vitte Ujváryt. Szinte büszkélkedett ezzel a szép külsejű és nemes magatartású szolgájával.

Nagy hasznára volt Ujvárynak, hogy gazdája, noha darabolva, mégis elég érthetően ki tudta gondolatait magyar nyelven fejezni. Rusztán, ugyanis mint gyermek, I. Lipót idejében, az ő atyjával, Musztafa basával, hosszabb ideig tartózkodott Somogy vármegyében, Istvánd és Sziget környékén. Akkoriban úgy beszélt magyarul, akár egy somogyi kondás. Azóta azonban sokat feledett. Hogy magát e nyelvben gyakorolja, Ujváryval sétálás közben folyton magyarul

beszélgetett. Előhozakodott mindazokkal a régi dolgokkal, amiket akkor átélt és tapasztalt. Nagyon dicsérte a somogy-megyei magyar urakat, akik egytől-egyig gavalléremberek voltak. Az ő atya is igen szerette őket, egyet kivéve, egy bizonyos Medeczkyt, a szigeti járás főbíróját, aki egyszer a spáhik (török lovaskatonák) számára a hadisarcként járandó szénát ki nem szolgáltatta s azért Musztafa basa ötven botot húzatott a talpára. - Különben, - így folytatta Rusztán az ő elbeszélését - ez a Medeczky, amint a somogyi urak bevallották, nem is volt magyar ember, hanem Horvátországból szakadt volt oda. Eredetileg száz botra ítélte őt atyám, de a somogyi urak könyörgésére ötvenet elengedett neki.

Az egy szabadságon kívül semmi sem hiányzott Ujvárynak Rusztán basa házában; étele, itala bőven volt, ruházata elég jó és dolga oly kevés, hogy egy gyöngye leányka is elvégezhetne volna. Ezenkívül gazdája kiméletesen, majdnem szeretettel bánt vele.

Nem olyan jó dolga volt Miskeinek Ferhát basa házában, noha az ő állapota is aránylag elég tűrhető volt. Amint új gazdájához került, őt is nyomban török ruhába öltöztették, haját lenyírták és ura háta lovait bízták gondjaira. Őt paripát kellett naponként tisztítani, abrakolni, itatni, a lószerszámnak, a nyergeknek gondját viselni és gazdáját sétalovaglásain elkísérni. Legkedvesebb napjai azok voltak, mikor Ferhát őt magával elvitte Rusztán basához, ahol magát Ujváryval szíve szerint kibeszélhette.

XI.

Hogyan járt Ibrahim Péterváradnál. - Úti készültek. - Tengeri vihar. - A bolgár hajó elmerül. - Ujváryt és Miskeit szerencsének kifogják a vízből.

Teljes négy hónapig folyt így foglyaink élete. Hogy érkezése bőven volt, Ujváry ez idő alatt megtanult valamennyire törökül, de még az arabsot, a műveltebb törökök e második nyelvét is törte már egy kicsit. Ez időben történt Ibrahim basa hazatérte a magyarországi hadjáratból, amely a török hadsereg teljes legyőzésével végződött. Előbb Péterváradnál pocsékká verték Ali basa ostromló seregét, sőt maga a nagyvezér, aki az egész hadjáratnak a javaslója volt, is ott hagyta a fogát. Később Temesvár előtt Eugen herceg és fegyvertársa, Pálffy János, oly fényes győzelmet arattak az új nagyvezéren, Musztafa basán, aki előbb Belgrád várának volt a kapitánya, hogy a törökök kénytelenek voltak Magyarországból, ahol teljes három századig garázdálkodtak, végképpen kitakarodni.

Pétervárad szerencsétlen ostromából Ibrahim basa, a mi foglyaink gazdája is vitt magával emléket teljes életére. Adta pedig neki ezt az emléket Merci, híres pattantyús főtiszt, akinek egyik ágyúgolyója Ibrahimnak a bal bokáját sodorta el. Ez okozta, hogy hosszas sínylődés után a tábori szolgálatra tehetetlenné vált. Egy darabig Belgrádban gyógyíttatta magát, de mivel a győzelmes keresztyén seregek e várat is fenyegették, kapta magát, még mielőtt lábán a seb begyógyult volna, útra indult ázsiai hazája felé.

Hogy a seb miatt csak lassan lehetett utaznia, egész egy hónapig eltartott, míg Belgrádból Konstantinápolyig ért. Lelke mélyén el volt keseredve a keresztyének ellen. Teste fájdalmainál, amelyeket neki sajgó sebe okozott, még nagyobbak voltak lelki kínjai: a szégyen, a tehetetlen düh a vallott kudarc miatt. Ilyen lelkiállapotban volt akkor is, mikor foglyainkat maga elé vezettette és kijelentette nekik, hogy egy hétig, míg a szükséges előkészületeket megteheti, még ideiglenes gazdáiknál maradnak, aztán elviszi őket magával Anatóliába.

Ezt az utat Ibrahim basa hajón akarta megtenni, részint mivel nem került annyiba, mint a kocsin vagy lóháton való utazás, ami a fukar Ibrahim előtt nyomós ok volt, részint pedig mivel sebes lábára nézve ez kedvezőbb módja volt az utazásnak. Egy bolgár hajótulajdonostól hosszú alkudozás után kibérelt egy gyorsjárású hajót, maga és házinépe számára, amely Ujváryn és Miskein kívül tizennégy emberből állott. Maga a hajótulajdonos volt a kapitány, a hajón a szolgálatot pedig hat ember teljesítette, úgyhogy össze-vissza huszonnégyen voltak. Ibrahim parancsolatára foglyaink bal karjára és bal lábára megint vasat vertek, ami annál jobban bántotta szegényeket, mert Konstantinápolyban való egész tartózkodásuk alatt mentek voltak már a bilincsektől.

1718-ban, március 20-án délután indult útra Ibrahim basa és kísérete. Mikor a konstantinápolyi partokat elhagyták, akkora volt a szélcsend, hogy noha kifeszítettek minden vitorlát, a hajó még sem haladt előre egy tapodtat sem s az evezőket kellett használni. De alig telt el két óra, az ázsiai partokról, az Olympus hegye felől sűrű, fekete felhők tornyosultak, melyeknek közeledtével oly irtózatossá szélvihar kerekedett, hogy a tengert fenekestül felkavarta. Amúgy is leáldozóban volt a nap, s a sötét felhőzettel olyan volt a tenger felszíne, mintha fekete posztóval lett volna bevonva. Majd rettenetes égiháború keletkezett. Vakító tűzkigyók cikázták át a levegőt s akkorákat dörgött az ég, hogy megrendült belé szárazföld és tenger köröskörül. A bolgár kapitány tapasztalatlan hajós volt. Csak a Fekete-tengeren tett volt egypár utat; más tengereknek eddig még a színét sem látta. Az ellenkező szél a hajót, mely a Fekete-tengerbe törekedett, a Földközi-tengerbe sodorta szédítő gyorsasággal anélkül, hogy a kapitánynak csak sejtelve is lett volna, hogy útjáról leterelte a szélvész. Hogy a hajósnép ijedtében a vitorlákat le nem szedte idejekorán, a vihar, mely folyton-folyvást növekedett, össze-vissza

tépte, a köteleket pedig összekuszálta. A kapitány és ügyefogyott népe elvesztettek minden hatalmat a hajó fölött, amely immár egészen a böszült hullámoknak lett a martaléka. Hab hab után csapott át a fedélzeten és lesodort mindenkit, aki valami erős tárgyba nem fogódzott.

Másnap déltájban elállott a nagy eső és valamennyire lecsendesült a vihar is. Embereink kezdtek reménykedni. A táguló szemkörben széjjelnéztek, ha nem tudnak-e eligazodni? De semmit sem láttak egyebet, mint végtelenül háborgó hullámokat lent és száguldó, vésztől terhes felhőket fent. Estefelé újra kitört fokozott erővel a szélvihar. A hajóskapitány kétségbeesve tördelte kezeit s a hajó egyik oldaláról a másikra szédült. Embereinek s Ibrahim szolganépének egyik része, hogy a kapitány tehetetlen rémültségét látta, éktelenül óbégatni, ordítani kezdett, a másik része pedig ott hevert a fedélzeten mozdulatlan, részint a tengeri betegségtől, részint a halálos félelemtől ájuldozva. Mikor aztán koromfekete éj borult a világra, mikor a főárboc ropogva, recsegve kettétört, leszakadt és agyonzúzta a hajómindenest, embereink nem tudtak hová lenni rémültökben. Ibrahim basa, mint afféle jámbor moszlim ember, a hajókamrában arccal a földre borulva feküdt és szünes-szüntelen imádkozott Allahhoz. S míg Miskei is ugyancsak féltette az életét, Ujváry egykedvűen nézte a böszült elemek tombolását s a hajózó társaság kétségbeesését, mivel előtte az a gondolat, hogy a hajó mindenestül el talál sülyedni, semmivel sem volt rémségesebb, mint a rabszolgaság, amely reá a megmenekülés esetén várt.

A vihar pedig el nem lankadó erővel egyre tartott. A hajó hol egy-egy hegymagasságú hullám tetején lebegett, hol pedig alázuhant a feneketlen mélységbe. És ez az élet-halál közti hánykódás eltartott három álló nap és négy éjjel. Negyednapra hajnal hasadtával a hajóskapitány egy puszta sziklaszigetet pillantott meg. S mivel a szél éppen a szikla felé sodorta a hajót, az irányát pedig megváltoztatni minden kétségbeesett erőlködés mellett sem lehetett, a végpusztulás elkerülhetetlen volt. Ezt látván, kiki csakis a saját élete megmentésével gondolt. Némelyek valamely gerendához, árbochoz kötötték derekukat. Mások meg sem várták a veszedelem utolsó percét, hanem már elébb beugrottak a tengerbe, hátha úszva lehetne menekülniök. Még egy pillanat - s a vihar iszonyú erővel egy kiszögellő kőszirtbe vágta a hajót, amely menten izzé-porrá törött. Romjai ott úsztak a tenger hegyvölgyes színén, köztük a halállal küzködő emberek, akik hogy a magas, meredek sziklapartokon nem tudtak felkapaszkodni, többnyire odavesztek. Valamennyi közül csak Ujváry meg Miskei, továbbá Ibrahim basa három cselédje menekült meg. Ezek deszkákba kapaszkodva úsztak egy darabig. Végre szerencsének jöttek állatbőrből készült csónakokon, mintha csak a hullámokból keltek volna ki, és kifogdosták őket.

XII.

Kik voltak azok a szerecsenek, akik Ujváryékát megmentették. - Foglyaink új gazdája. - Csimbót rabjaival együtt elviszik Marokkóba.

Azok a szerecsenek, akik Afrika északi partjain laktak, a kalózkodás mellett többnyire a hajótörést szenvedett emberek szerencsétlenségéből éltek. A hajózókra nézve oly veszedelmes sziklaszigetre csak vész idején szoktak eljönni prédára, mint némely ragadozó vadállat, amely előre megsejti a zsákmányt. Most is ott ültek lesben egy kőszirt tetején és feszült figyelemmel kísérték Ibrahim vergődő hajójának minden mozdulatát. Midőn végre vesztét látták, uccu! futottak le lélekszakadva csónakjaikhoz, amelyek a sziklapart egyik üregében voltak elrejtve, hogy gyorsan, még mielőtt a tenger sötét örvénye elnyelné, elragadjanak mindent, ami csak elragadható. Legjobban az élő prédának, az öt szerencsétlen embernek örültek meg, akiket szerencsésen átvittek a hullámtörés veszedelmein, mivel ritka ügyességgel tudtak evezni.

Az idő dél felé járt. A szél lecsillapodott, a tenger háborgása szünni kezdett. A szerecsenek, miután az üregben hagyott egynémely holmijukat összeszedték volt, egyenesen délnek eveztek és még be sem esteledett, mikor elérték az afrikai partot. Itt első dolguk az volt, hogy Ibrahim három cselédjének vastag szörkötéllal megkötözték a kezét. Ujváry és Miskei kezénél úgy is vas volt. A parton már más szerecsenek is állottak megkötözött foglyokkal, akiket hasonló módon kerítettek, sőt egy kis vártatva mások is érkeztek. Majd körbe állították az emberi prédát, a szerecsenek pedig vad kurjongatások között körültáncolták a szerencsétleneket. Most látta csak Ujváry, hogy eben gubát cserélt, hogy Ibrahim szolgaságában gyöngyélete lett volna ahhoz képest, amely reá ezután vár.

Majd a zsákmányelosztáshoz láttak a szerecsenek. Az osztás sorsolás útján történt. Szomorúságában nagy vigasztalására volt Ujvárynak, hogy Miskeyvel csupa véletlenségből egy gazdához került. Ez egy Csimbó nevű, vagy ötven esztendő, szikár, magastermetű szerecsen volt. A prédából reá eső részt, Ujváryt és Miskeit, el is vitte nyomban a sátrába, mely a tengerparttól vagy másfél órányira volt. Családja, fekete felesége és három gyermeke, türelmetlenül várták Csimbót, mivel már öt napja mult, hogy elment hazulról. A sátorban a szerecsen levette a foglyokról a vasat, nyilván azért, mivel egyéb hasznát akarta venni.

Foglyainknak sejtelmük sem volt, hogy mi lesz most már belőlük. Egyre találgatták, hogy emberevő vadak-e ezek a szerecsenek, vagy nem? Ha nem, eladják-e s elviszik-e őket Afrika belsejébe, vagy megtartja-e őket gazdájuk, s rabszolga-munkát végeztet-e velük? Ez az utolsó eset lett volna rájuk nézve a legkedvezőbb, mert a tenger közelében a menekülésnek, a szabadulásnak legalább a reménysége maradt volna meg nekik. Ámbár ha a sátorban körülnéztek s látták, hogy még a gazdájuk is milyen nyomoruságos életet folytat, könnyen elképzelhették, milyen dolga lehet az ilyen gazda rabszolgáinak. Nem volt ott nyoma sem az olyan tárgyaknak, melyeket az európai ember a mindennapi életre szükségesnek, nélkülözhetetlennek tart, úgyannyira, hogy a mi oláh cigányaink sátrainak a berendezése kényelmesnek és fényesnek mondható a Csimbó sátrának a berendezéséhez képest. Két süldődisznó meg három fejősecske ott lakott a szerecsenekkel együtt, egy ponyva alatt. Egypár durva pokróc volt az egész család ágyneműje, egyetlen egy fazék az összes konyhaedény.

Az első két nap nem törődött a mi foglyainkkal senki, munkát sem igen bíztak rájuk. Harmadnap egy gyereket adott melléjük Csimbó s megparancsolta nekik, hogy menjenek a közellévő erdőbe fát szedni. Mivel az élő fáról nem volt szabad még száraz ágakat sem tördelniök, mert ezek a szerecsenek különös tiszteletben részesítették a fákat, eltartott sokszor két óra hosszat is, míg egy-egy nyaláb rőzsét össze tudtak kaparítani. Szerencsére azonban Csimbóné asszony nem igen sok fát fogyasztott, mivel csak egyszer napjában kotyvasztott

valami ételfélét. De a raboknak ebből nem jutott; őket száraz máléfélén és vizen tartották. Ha fa nem kellett, akkor a lábas jószágot kellett a legelőre kiverniök, még pedig az egyik a két szál sertést, a másik meg a három kecskét legeltette. Másnap aztán felváltották egymást, hogy bele ne únjanak ebbe a nemes foglalkozásba; a tegnapi kondásból lett ma kecskepásztor s megfordítva.

Két hetet töltöttek már ilyen csendes egyformaságban Ujváry és Miskei. Gazdájuk nem volt kegyetlen ember, s hogy a munkájuk is elég könnyű volt, csak éppen a jövőjük bizonytalansága volt az, ami nyugtalanította őket minduntalan. Minden nap el voltak rá készülve, hogy megint vasra verik s viszik őket valahová az ország belsejébe, a rabszolga-vásárra.

De másként történt.

Egy holdfényes éjtszaka, mikor Csimbó és házanépe már rég nyugalomra tért volt s a mi foglyaink is jóízűen aludtak a szabad ég alatt, a sátor mögött levő rizsszalma-vackukon, egyszerre csak lódobogás veri fel őket álmukból. Látják, amint tetőtől talpig fehér lepedőbe burkolt lovaskatonák körülfogják a sátort, hallják, amint az egyik, nyilván a vezetőjük, behatol a sátor belsejébe és mennydörgő hangon ráförmed Csimbóra, hogy készülődjék, mert nyomban el kell vele mennie Marokkó városába, a császár elé.

- De hát mit vétettem én, óh uram, - kérdé rémült hangon Csimbó - hogy rabbá teszel és a császár elébe vezetsz?

- Még kérdeni is mered, te beste lélek? - szólt fenyegetve a lovascsapat vezetője. - No hát megmondom neked, hogy mit vétettél. A minap rabokat fogtál, eladtad őket és se be nem jelentetted a felsőbbbségnél, sem adót utánuk a császári pénztárba nem fizettél, amint a törvény rendeli. Ezért a császár parancsára rabságra kárhozol.

- De kérlek, kegyes uram, hallgass meg engem - rimánkodott a szegény Csimbó. - Igaz, hogy rabokat fogtam, de csak néhány nappal ezelőtt, úgyhogy még nem volt érkezésem bejelenteni és utánuk adót fizetni. Nem is adtam még el őket, hanem itt vannak a sátor mögött. Jőjj, kegyes uram, győződjél meg saját szemeddel, hogy igazat mondok.

- Annál jobb - felelt megint a lovas emberek vezetője - úgy rabjaiddal együtt viszlek a császár elé.

Arabs nyelven folyt ez az izgalmas párbeszéd, amelynek minden szavát megértette Ujváry, mivel ezt a nyelvet Konstantinápolyban, Rusztán basa házánál úgy ahogy, megtanulta volt. Az Afrika északi partvidékén élő mohamedánok t. i. az arabs nyelvvel élnek leginkább.

Csimbónak minden kérése, esedezése foganatlan maradt. A lovas emberek, a vezető parancsára, fogták Csimbót, Ujváryt és Miskeit, azután, Csimbóné és gyermekei szívszaggató kiáltásai közt, hátra kötötték kezeiket s elvitték őket Marokkó városába, ahol a császár akkortájt tartózkodott. Rendes székhelye különben Meknesz városa volt.

Marokkóban elvezették őket egy kaszárnyaféle nagy házba, ahol vagy ötven más rab volt már egy rakáson, férfi és nő, fehér és fekete, fiatal és vén. Ezeket a mi foglyainkkal együtt egy őrszakállú basa elé állították, aki egy nagy táblára ráírta kinek-kinek a nevét, korát, szülőföldjét, mesterségét, vétségét. Ujvárytól és Miskeitől még sok egyéb mindenfélét is kérdezett, hogy miként estek török fogságba, hogy kerültek Csimbóhoz stb. Ezzel aztán a vén basa egyenesen lement a császárhoz jelentést tenni, a rabokat pedig, amíg sorsuk el nem dől, egy sötét szobába zárták.

XIII.

Mi szándéka van a marokkói császárnak Ujváryval. - A rabokat a császár elé viszik. - Pizzioli Amadeo meglátogatja Ujváryt és közli vele a maga tervét.

Mikor a marokkói császár értesült, hogy azok a rabok, akiket Csimbó elrejtett volt, magyar katonák, még pedig tiszték voltak, nagyon megörült, mert rögtön az jutott eszébe, hogy szolgálatuknak a marokkói birodalom nagy hasznát vehetné, ha az ő hadserege oktatóivá tenné őket. Meggondolta továbbá, hogy a kényszermunkában nincs köszönet, mivel az ember azt csak úgy ímmel-ámmal végzi, azonfelül a két magyar fogoly oktatása csak úgy lesz foganatos és üdvös, ha hatalmat ad nekik és tekintélyt a marokkói katonák előtt. Ez oknál fogva elhatározta magában, hogy nem rabokul fogja őket tartani, hanem rábeszélheti őket valamelyik emberével, hogy a saját jószántukból ajánlják fel neki szolgálatukat és hogy rangot és nagy állást ad nekik hadseregében.

Előbb azonban a marokkói császár színről színre akarta látni Ujváryt és Miskeit. Megparancsolta tehát, hogy vezessék őket eléje, a császári palota egyik dísztermébe. Itt fogadta a fejedelem, dagadó bársonypárnán ülve és körülvéve országa nagyjaitól a magyar foglyokat, akikre előbb fényes selyemruhát adtak volt. A két férfiú termete, tekintete, magatartása nagyon megtetszett a császárnak és tolmácsával értésükre adta, hogy kedvet találtak a fejedelem szemében s hogyha megbecsülik magukat s a fejedelem kedvében járnak, úgy az ő jó sorsuk vezette őket Marokkó földjére.

Ujváry és Miskei mély meghajtással köszönték meg a császárnak irántuk mutatott kegyelmét, aztán elmentek a számukra rendelt szállásra, ahol úri módon szolgálták őket és adtak enniök, inniök. De mindez nem volt képes Ujváry lelkében a borulatot eloszlatni. A marokkói császár kegyetlen zsarnok hírében állott s az iránta és bajtársa iránt tanúsított jóindulatát Ujváry sehogy sem tudta mire vélni, nem tudta elérteni, mire célzott a fejedelem, mikor a megbecsülést, a kedvében járást emlegette.

Ez a töprenkedése nem sokáig tartott, mert másnap reggel beállított hozzá egy férfiú, aki latin nyelven igen nyájasan üdvözölte. Elmondta, hogy őt Pizzioli Amadeo-nak hívják, Szicília szigetéről, Trapani városából való, hogy előbb a nápolyi király hadseregében mint pattantyús tiszt szolgált, de bajba keveredvén, elhagyta a katonai szolgálatot és hazáját s immár őt esztendeje, hogy a marokkói császár udvaránál tartózkodik s a fejedelemnek katonai dolgokban tanácsadója. Nagy örömmel értesültem - így folytatta beszédét Pizzioli - hogy ön, Ujváry úr, szintén, katona, még pedig lovastiszt volt a magyar király hadseregében s így természetesnek fogja találni, hogy minden teketória nélkül betoppanak önhöz és kérem az ön barátságát. Hiszen, itt, afrikai földön, az európaiak, noha más-más országnak a szülöttjei, mégis úgy tekintik egymást, mint földik. Ha egyben-másban segítségére lehetek, kérem önt, forduljon hozzám teljes bizalommal. Én a hozzám intézendő akármilyen kérését olybá tekintem, mint az ön barátságának első jelét.

- Köszönöm, szívből köszönöm önnek, uram, az ön szíves jóságát - felelt Ujváry, mindkét kezével megszorítva Pizzioli jobbját. - Már barátságos szavaival is valóságos jótéteményt gyakorol. Mert tudja meg, uram, a szomszagtól eltikkadt utas egy korty friss vizet nem áhít jobban, mint ahogy én áhítottam a társaságát egy művelt embernek, mint ahogy én epedtem egy részvevő szívnek a megnyilatkozása után. Szükségem egyelőre, hála a fejedelem nagylelkűségének, nincsen semmire. Van ruhám, ételmezejem, lakásom olyan, hogy akármily elkényeztetett ízlésű nagyúrnak a kívánságait is képes kielégíteni. De hogy olyan kedvesen felbízott a kérésre, mégis élek a szívességével. Mondja meg nekem nyíltan, ha ugyan van tudomása róla, mit akar velem a császár? Mert őszintén szólva, ez a nagylelkűsége egy

földidegen rabbal szemben engem gondolkodóba ejt. Aztán meg az a feltételes *ha* az ő beszédjében: hogy ilyen meg olyan jó dolgunk lesz az ő birodalmában, *ha* megbecsüljük magunkat, *ha* kedvében járunk; mondom, ez a *ha* csak jelent valamit.

- Eziránt teljesen megnyugtathatom önt, tisztelt barátom - felelt nyájasan az olasz. - A császárnak, igenis, van határozott szándéka önre és társára - minek is hívják? - igen, igen, Miskei úrra vonatkozólag. De ez a szándék önökre nézve igen kitüntető. Azt akarja, hogy önök megfelelő ranggal álljanak be az ő hadseregébe mint instruktorok. Sőt, hogy jelét adjam annak, mennyire bízom önben, íme, elárulok önnek egy hivatalos titkot: A császár engem bízott meg, - s ez a mai idejövetelem célja - beszéljem rá önöket, hogy jószántukból kérjék tőle a hadseregbe való felvételt. Ő felsége ugyanis, helyesen, úgy okoskodik, hogy önök nagyobb buzgalmat fognak kifejtteni az olyan állásban, amelyet maguk kértek s amelyet önöknek kegyesen adományoztak, mint az olyanban, amelybe önöket kényszerítették.

- Én meg gratulálok önnek, kedves barátom, szólt mosolyogva Ujváry - hogy titkos megbízásában olyan szerencsés véggel eljár. Ezennel felhatalmazom önt hivatalos komolysággal a magam és az én társam, Miskei István, volt strázsamester nevében, kérje hódoló alázattal a marokkói császár ő felségét, hogy bennünket az ő vitéz, dicsőséges tettekben gazdag hadseregébe felvenni kegyesen méltóztassék. Legnagyobb örömünk telik majd benne, ha módunkban lesz vért és életet áldozni ő felségeért, viszonzásul azért a kegyességért, amellyel a császár bennünket, nyomorult rabokat, elhalmozott. Hogy milyen szolgálatot akar a császár ránk bízni és milyen rangot ránk ruházni, azt, természetesen, egészen ő felsége bölcs belátására és méltányosságára bízunk.

- Kérésük teljesítése annyi, mint bizonyos - szólt megint Pizzioli. Ami pedig a szolgálat minőségét illeti, már említettem, hogy a császár instruktorokká akarja önöket tenni, kiváltképp az ő lovascsapatjainak európai módra való kiképzését szeretné önökre bízni, mivel hallotta, hogy a magyar huszárság, amelynél önök szolgáltak, a világ legkülönb katonasága. Ez, mondom, a császár akarata. Csakhogy nekem is vannak szándékaim önökkel, amelyek a fejedelem akaratától némileg eltérnek, s ez okból önnel, tisztelt barátom uram, a császár ellen egy olyan ártatlan kis összeesküvés-félét szeretnék forralni. A dolog ebben áll: A felség engem megbízott, hogy Észak-Afrika tengerparti országainak némelyikéről tüzetes térképeket készítsék. Ez nemcsak nehéz, de veszedelmes munka is, mivel a felvételeket, méréseket, rajzokat a hely színén titokban kell végezni. Legbiztosabb a siker, ha az ember az ilyen munkát kevés, de feltétlenül megbízható társak kíséretében és segítségével ejti meg. Önökre gondoltam mindjárt az első pillanatban, amint értesültem, hogy a véletlen önöket Marokkó földjére sodorta. Akar-e társam lenni ebben a vállalatban és osztályosom a veszedelmekben? Ha igen, úgy kiviszem a felségnél, hogy mielőtt a hadseregben oktató munkájukat megkezdénék, elébb velem ezt az utat megtegyék.

Tetszett Ujvárynak Pizzioli ajánlata; s midőn Miskeit előhívták s tőle is megkérdezték, ha akar-e ez utazásban résztvenni, szívesen beleegyezett, kijelentvén, hogy ő Ujváryt mindenüvé, még a halál torkába is örömet követi.

Pizzioli, hogy így a maga dolgát elvégezte, felkelt s az elmenésre készült. Ujváry pedig megragadta kezét s így szólt:

- Ne vegye rossz néven, tisztelt barátom, ha még egy kéréssel esem terhére. Legyen, kérem, szószólója a felség előtt az én volt gazdámnak, Csimbónak, aki velünk olyan emberségesen bánt. Az Isten is meg fogja érte áldani. Hadd menjen vissza a szegény ördög az ő családjához, amely nélküle elpusztul.

- Meglesz, minden bizonnyal meglesz - felelt Pizzioli s ezzel elbúcsuzott embereinktől, telve örömmel, hogy vesződéses és veszedelmes útjára ilyen jóra való társakat sikerült kerítenie.

XIV.

Ujváry és Pizzioli egy karaván élén útra kelnek. - Alkasszár-Guibir keletkezésének a története. -
Az utazók röppentyűket készítenek. - Hogy járt Miskei a vadászaton.

Nagy befolyásánál fogva, amelyet Pizzioli a marokkói császárra gyakorolt, nem volt nehéz kieszközölnie, hogy Ujváry is elkísérje őt amaz újtára, amelynek félig kémlelő, félig tudományos célja volt. Úgy állapotnak meg, hogy először szárazon beutazzák Algéria, Tunizia és Tripolisz tartományokat, aztán hajón utazván vissza, a tengerpartokat fogják lerajzolni.

Mikor már mindennel elkészültek, a császár ajánlóleveleket, úgynevezett firmánokat adott nekik a fentemlített három tartomány fejedelmeihez, amelyekben felszólítja őket, hogy Pizziolit és Ujváryt, valamint kísérőiket tisztességgel fogadják, biztosságukról gondoskodjanak és kívánságaik teljesítésére minden szükséges intézkedést megtegyenek.

1718-ban, május 30-án kelt útra a tizennyolc emberből álló karaván, amelynek fejei voltak Pizzioli és Ujváry, kalauza pedig Ben-Elmedon, a marokkói császár egyik udvari tisztje, aki sok nyelven beszélt, mások közt latinul is, úgy ahogy. Ez a Ben-Elmedon világlátott, sokat tapasztalt ember volt, aki folyton tartotta szóval az utazó társaságot. Ki nem fogyott a részint átélt, részint hallott mulatságos történetekből, az elmés ötletekből, a kacagtató tréfákból. Az ő érdeme volt, hogy a derült hangulat alig hagyta el egy percre a mi utasainkat. Egyebek közt elbeszélte az ő szülővárosa, Alkasszár-Guibir keletkezésének a következő történetét:

Réges-régen, mikor még Almanzor uralkodott Marokkó birodalmán, ez a híres-neves császár egyszer elment vadászni. Elért arra a térségre, ahol ma Alkasszár-Guibir városa elterül. Mivel ott közel sok volt a különbnél külön vadakkal bővelkedő erdő, sátrakat üttetett magának és kísérőinek, mivelhogy több napig tartó vadászatban akarta kedvét tölteni. Egyszer, amint a vadon sűrűjében nagy szenvedéllyel egy vadat üldözött, reáesteledett és sehogy sem tudott a vadásztanyára akadni. Köröskörül sok volt a süppedékes mocsár és ingovány s azért nem volt tanácsos a sötétben botorkálni. A császár tehát, minthogy az eső is megeredt, kénytelen volt egy terebélyes fa tövében leheverni. Ott akarta bevárni a hajnalt, amelynek világánál, úgy remélte, könnyű lesz feltalálni a tanyát és az ő kísérőit. Amint ott félig alva, félig ébren révedez, íme, megzördül mögötte a haraszt. Emberi lépteket hall. Egy szegény halász volt, aki fáradságos napi munka után kunyhójába sietett éjjeli nyugalomra. Almanzor, ki magát a császár lovászána mondta, megszólítja a halászt és kéri, vezesse el a vadásztanyára, mivel az utat eltévesztette. De a halász azt felelte, hogy a nagy sötétben a posványok között az út igen veszedelmes, azért menjen el vele éjjelre az ő kunyhójába, ossza meg vele szegényes vacsoráját. Szállása lesz legalább is olyan kényelmes, mint az a vizes gyepek a fa alatt. A császár elfogadja a meghívást. Elmegy a halással a kunyhóba, áldott étvágygal eszik a szegényes, de jó szívvel adott estebéből és jóízűen alszik a kemény vackon. Virradatkor útra kelnek a vadásztanya felé és szemben találják a testőröket, akiket a császár felkeresésére szétküldtek volt. Ezek, amint megpillantják a fejedelmet, szokott módon tisztelegnek neki, amiből a halász észreveszi, hogy az ő éjjeli vendége nem a császár lovásza, hanem maga a császár. Megijed. De a császár nemcsak hogy megnyugtatja, hanem azt kérdi tőle, hogy micsoda jutalmat kér jószívű cselekedetéért? A halász hebegve a félelemtől, azt mondja, hogy nagyon szeretné, ha a felség a kunyhó helyett egy kis házacskát építtetne, ahová az eltévedt vadászokat szállásra befogadhatná. De Almanzor nem kis házacskát, hanem fényes palotát építtetett, amelyben vadászatain szívesen tartózkodott, a szegény halászt pedig megtette palotásnak. Almanzor példájára a marokkói főurak is házakat építtetek ezen a helyen s rövid időn szép város keletkezett, amely Alkasszár-Guibir nevet nyert.

Ilyen és hasonló elbeszélésekkel mulattatta Ben-Elmedon az utazó társaságot, amely negyed napra eljutott a Dra-hegylánc aljához. Ez a hegység határt alkot Marokkó és Algéria között és az ott lakó haramiákról híres, akik kivált a kisebb karavánokat megtámadják és kifosztják. Ben-Elmedon előre figyelmeztette a karaván fejeit erre a veszedelemre és különféle módot ajánlott a baj megelőzésére, esetleg a támadás visszaverésére. De Pizzioli nyugodtan, és egykedvűen végighallgatta a kalauznak a védelemre kieszelt terveit. Csak annyit mondott, hogy a haramiák támadásától egy cseppet sem kell félni, csak menjenek bátran előre. Magára vállalja ő a veszedelem elhárítását. Tud ő olyan szert, amellyel még száz főből álló rablócsapatot is biztosan meg lehet ugrasztani.

- Ugyan melyik patikában árulják ezt a szert? - kérde Ujváry, aki tréfának tekintette a dolgot.

- Egészen komolyan mondom - felelt Pizzioli - s mindjárt el is áralom nektek, miben áll az én titkos szerem. Én Nápolyban a híres Petardini-nek voltam a tanítványa, akinek a robbanó gépek és a tűzijátékok készítésében nem volt párja egész Olaszországban, sőt mondhatni, egész Európában. Nála megtanultam a röppentyűk készítését. Most úgyis egy-két nap pihenőt fogunk tartani. Azalatt készítünk egy csomó rakétát. Ha a hegyi haramiák csakugyan ránk találnak támadni, csak egypár ilyen sziporkázó röppentyűt dobunk közéjük s meglássátok, milyen hatással lesz a drai szegénylegényekre.

Általános tetszéssel és tapssal fogadták a mi jókedvű utasaink Pizzioli ajánlatát. Amint az erdő egyik tisztásán sátrat ütöttek s letelepedtek, azonnal hozzá is láttak a röppentyűk készítéséhez. Pizzioli kinek-kinek megmondta, hogy mi része lesz a munkában. Az egyik szentet tört, a másik kénkövet, a harmadik salétromot. Ujváry a papírhüvelyeket készítette. Miskeinek el kellett mennie, hogy délre vadat kerítsen a rakétakészítők számára.

Amíg azok serényen dolgoztak, a mi vitéz strázsamesterünk mind beljebb hatolt az erdőbe. Már jó négy órája elmúlt, hogy a sűrűben botorkált, már a délponton is túl járt a nap és sem vadat nem talált, sem pedig vissza a társaihoz az utat, amelyet most már jobban keresett, mint a vadászpredát. Az éhszomj hatalma annyira erőt vett már rajta, hogy vánszorogni is alig tudott. Végre, úgy ozsonna ideje lehetett, egy szerecsen-vityillóhoz vetődött, amely körülbelül olyan volt, mint egy alföldi csószkunyhó. Bemegy, hát látja, hogy egy szerecsen család, férj, feleség és négy gyermek, egy kétfülű szilke körül ül és eszik. Hogy egymás szavát nem értik, a szerecsenek jelekkel kínálják a jövevényt, hogy tartson velük. Miskei nem igen kéreti magát. Leül közéjük és a világfi fesztelenségével neki akar fogni az evésnek. De mekkora volt undorodása, mikor látja, hogy a szerecsenek beszózott füstölt sáskát esznek. Meglepetésében úgy ült, mint a kőszent. A szerecsenek meg azt hitték, hogy szégyenlős és biztatták erősen vendégüket. Végre, hogy a jószívű szerecseneket meg ne sértse, kapta s valóságos halálmegvetéssel lecsusztatott két szál sáskát a torkán. Hogy többet is rá ne kényszerítsenek, sietve elhagyta a szerecsenkunyhót s estére szerencsésen visszatért útítársaihoz. Ezek még gúnyt is űztek a szegény Miskeiből, hogy üres kézzel tért vissza a vadászatról, meg hogy egész nap étlen kódorgott az erdőben. De ő nem sokat törődött a csufolódásukkal, hanem leült a vacsorához, amelyet társai az ő távollétében készítettek s akkora pusztítást tett az ételben, hogy a többinek elállt szeme-szája. Ez is megszólította Miskeit, amaz is. De ő, egy szó nem sok, annyit sem mondott, hanem hányta a falatokat egymás hátára, hogy szinte cikogtak a torkán.

- Hallod-e Pista - tréfálódzott vele Ujváry - csak nem ettél talán farkasmájat, hogy olyan mohón falatozol?

- Nem én, kapitány uram - felelt amaz - de ettem beszózott füstölt sáskát. - Többet nem felelt Ujvárynak sem, míg éhségét egészen el nem verte. Ekkor aztán elbeszélte kalandját aprójára, amin maga is épp oly jóízűen nevetett, mint társai.

Ben-Elmedon pedig felvilágosította a karaván európai tagjait, hogy a marokkóiak úgy állanak bosszút a sáskákon, amiért sokszor az egész ország termését elpusztítják, hogy sokat összefogdosnak, besózzák, megfűstölik s megeszik. Az ilyen fűstölt sáskát úgy árulják hordókban Marokkó és egyéb városok piacain, mint Európában a heringet meg az angolnát.

- Egye meg a marokkói - szólt Ujváry - de magyar gyomornak nem való. Most azonban menjünk aludni. Neked pedig, Pista, azt kívánom, hogy jobb ízű legyen az álmod, mint amilyen az ebéded volt.

- Úgy érzem, uram - felelt neki Miskei - hogy ez a szerencsen-csemege sokáig megfekszi a gyomromat s félek, hogy amíg meg nem emészttem, mindig sáskával fogok álmodni.

XV.

Hogy ugrasztották meg utasaink a hegyi rablókat. - Tartózkodás Mazagran városában. - Ujváry egy trinitárius szerzetessel találkozik. - Ujváryt egy mecset megszenteltelentése miatt fogságra vetik.

Másnap délig elkészültek a röppentyűk. Úgy állapotok meg, hogy naplenyugta előtt tovább indulnak, hogy öreg este legyen, mire a hegyek közé érnek. Mikor nyugvóra hajolt a nap, csakugyan útra kerekedett a karaván. Elöl ment teveháton egy szerecszen ifju, égő fáklyát tartva. Őt nyomon követte Pizzioli lóháton, dárdával a kezében, amelynek hegyére nagy rakéta volt tűzve. Fején papirosból csúcsban végződő süveg, amely szintén röppentyű volt. Lova a tűzhöz hozzá volt szokva. Pizzioli után a kátyús úton egy társzekér dökögött, amely meg volt rakva röppentyűkkel s egyéb tüzet szóró holmikkal, ez után pedig egy bizonyos távolságban a karaván többi tagjai kettesével, mindegyike égő fáklyát fogva. Oldalt, az út mellett, szerecszen gyermekek mentek lámpákkal. Mikor ilyen rendben egy útszoroshoz közeledtek, egyszerre éles füttyenést hallanak. Jel volt ez, melyet egyik őrálló haramia az ő társainak adott. Rá tüstént előbukkan a fák közül egynéhány szerecszen útonálló. Az eleve meghatározott terv szerint Pizzioli megállítja lovát s oly mozdulatlanul áll, akár egy kőszobor. Útitársai is megállottak mind. Amint most Pizzioli észreveszi, hogy a haramiák egész erővel rájuk akarnak támadni, megsarkantyúzza a lovát, egy ugrással ott terem az előtte menő szerecszen ifjunál, az égő fáklyán meggyújtja a dárdája hegyén levő röppentyűt, ezzel pedig a süvege hegyét érinti. Ropognak, pattognak, durrannak a rakéták és szórják erősen a szikrát mindenfelé. Hát még, mikor a szekéren levő tüzi holmikat meggyújtja Pizzioli! Mintha valamennyi tüzes ördög mind elszabadult volna a pokolból. Futottak eszeveszetten a haramiák, ki merre futhatott. Rázta őket a hideg a nagy félelemtől. Csak akkor tértek magukhoz, mikor kiki az ő barlangjának legsötétebb zúgában elrejtőzhetett.

A mi utazó társaságunk pedig teljes bátorságban folytatta útját az algériai határszél közelében fekvő Mazagran városáig. Itt két napig vesztegeltek, mivel Pizzioli numidiai régiségeket akart összevásárolni, amelyeknek e városban bővíben voltak. Innét aztán egyenesen elmentek Algériába, Algéria tartomány fővárosába, amely abban az időben a legfélelmetesebb tengeri haramiák kirepülő fészke volt. Amint a város kapuja elé értek, azonnal bejelentették jöttüket a dey-nél (ma: bey), a tartomány fejedelménél, beküldték az egész karaván névsorát a marokkói császár ajánlólevelével együtt.

A dey rögtön tizenkét spáhit (lovass katonát) rendelt utasaink szállása elé díszőrizetnek, udvari népének pedig megparancsolta, hogy e karaván tagjai bármikor és akárhányszor tetszenék nekik, minden bejelentés nélkül, eléje bocsátandók.

Ezzel a megtisztelő engedelemmel már mindjárt a következő nap kénytelenek voltak a mi embereink élni. Ujváry t. i. mindenütt, ahol járt-kelt, szemesen meg szokott nézni mindent. Algériában is nyomozta a város ritka néznivalóit. Egyszer, amint az utcán széjjelnézett, jön vele szemben egy trinitárius szerzetes, aki mint térítő működött az algériai keresztyén rabok közt. Ezt Ujváry deák nyelven üdvözli, a szerzetes pedig nyájasan viszonozza a köszönést, s midőn beszélgetésbe elegendvén, a szerzetes megtudja, hogy Ujváry szeretné a város nevezetességeit, kiváltképp pedig a római korból fennmaradt régiségeket megtekinteni, sok mindenfélére figyelmezteti őt. Különösen felhívja Ujváry figyelmét egy latin feliratra, mely a nagy mecset tornyának az oldalán látható.

Ujváry megköszönte a szíves útbaigazítást. Azonnal felkereste a nagy mecsetet, felhágott a toronyba, kiment arra az erkélyre, ahonnét a muezzin az imádság idejét szokta a hívőknek tudtul adni és szerencsésen megtalálta a falba vésvé azt a bizonyos római feliratot. Mivel

pedig a mecsetet nemrég tatarozták s ez alkalommal a felirat egy részét bemeszelték volt, Ujváry kapta a zsebkését s levakarta a falról a vakolatot. Szerencsétlenségére meglátta ezt a mufti (főpap), aki már azt is rossz szemmel nézte volt, hogy egy gyaur (más vallású) felmegy a mecset tornyába. A templom e szentségtelenítésén felháborodva, rettenetes lármát csap és megparancsolja az összecsendült tömegnek, hogy fogják el ezt az idegent és büntessék meg érdeme szerint. Csak most vette észre Ujváry, hogy ez a zajongás, ez a népcsődület őt illeti. Könnyű volt belátnia, hogy ez a felbujtogatott, vakbuzgó tömeg, kivált ha így ráuszítják, rászabadítják valakire, mindenre képes. Azért futásban keresett menedéket és csakis lábai gyorsaságának köszönhetette, hogy agyon nem verték.

De a mufti nem hagyta abban a dolgot. Panaszt tett Ujváry ellen a dey-nél, ez meg egy csauz-t (rendőrféle) és egy szerecsent küldött érte szállására és tömlöcbe záratta addig is, míg a nagy mecset megszenteltetésének súlyos vétségeért ítéletet nem mondanak rá. Az éjjelt éhen, szomjan, álmatlanul töltötte Ujváry a dögleteges levegőjű tömlöcbe.

Másnap útitársai elmentek a dey elé, hogy kieszközöljék nála Ujváry szabadon bocsátását. A nagy palotában ült már a fejedelem, abban a tágas teremben, ahol törvényt szokott látni. Előadtak ékes szavakkal mindent, ami társuk megmentésére és kiszabadítására szolgálhatott. Hosszas tanácskozás után, mialatt embereink az előszobában unatkoztak, a dey iródeákja a következő üzenetet hozta:

A dey hajlandó a marokkói császár ő felsége, az ő hatalmas hűbérura kedvéért az utasoknak az ígért oltalmat továbbra is biztosítani. Ugyancsak a császár ő felségére való tekintetből meg akar bocsátani annak a gonosztevőnek is, aki a nagy mecset tornyát szentségtörő kézzel megfertőztette. Mivel azonban a nép az ő lelke mélyében fel van emiatt háborodva s a dey csak nehezen tudná az utasokat a nép jogosult haragja ellen megvédeni, azért azt javasolja, hogy az utasok huszonnégy óra alatt hagyják el Algéria városát.

Ezt a mi embereink meg is ígérték, mire Ujváryt szabadon bocsátották. Másnap már hajnal hasadtával hátat fordítottak a városnak. Ujváry nem győzött eleget csodálkozni az algériai nép erkölcein, amelyek szerint meg van engedve a lopás, rablás, gyilkolás, de a templom vakolatának a levakarása főbenjáró, halállal büntetendő gonoszság.

Utasaink útjukat Tunizia felé vették, amely ország Algériával határos. Útba ejtették Konstantina városát, amely Konstantin, római császár leányának köszönhetette egykori nagyságát s akiről nevét is vette. Hajdani erősségének hatalmas voltát romjai még most is hirdetik. Kaligula császár idejében Konstantina fővárosa volt Caesaria Mauritania nevű római provinciának.

Innét elértek Bona nevű városba, amelyet a bennszülöttek arabsul Belád al Unnab-nak neveztek. Itt-tartózkodásuk alatt kimentek megnézni a régi Hypona romjait. Ezt a várost hajdan a rómaiak építették, miután Scipio a karthágóiakat legyőzte volt. Később Hypona székhelye volt a numidiai királyoknak. E városban született szent Ágoston is, a keresztyén egyház nevezetes tanítója.

Bona városából tovább indulván, letértek a rendes útról, hogy a régi Karthagó romjait is szemügyre vegyék. Ezeknek megszemlélése után még aznap este elértek minden baj nélkül Tuniszba, Tunizia tartomány fővárosába. Ben-Elmedon már eleve elmondott embereinknek minden nevezetést a városra és a fejedelemre vonatkozólag. Keleti szokás szerint itt is beküldtek előre egy embert, bejelentvén a dey-nek megérkezésüket és a karaván tagjaira vonatkozólag minden tudnivalót.

XVI.

Ebéd a tuniszi fejedelemnél. - A dey meg akarja nyerni Ujváryt a maga hadserege számára. -
Ünnepi fogadás a Bardóban. - Barátság Ujváry és Ben-Dolhadán fejedelmi herceg között. -
Katonai szemle.

A marokkói császár ajánlólevelének megvolt az a hatása, hogy a tuniszi dey meghívta már másnapra az egész utazó társaságot ebédre. Alig két arasznyi magasságú asztalon volt terítve a lehető legegyszerűbben, mivel e tartomány törvényei minden fényűzést, az arany- és ezüstedények és evőeszközök használatát tiltják. Az ételt mind egyszerre tálalták, mintegy száz edényben. A vendégek lószőrrel tömött párnákon foglaltak helyet. Az ebéd rizskásából, főzelékből, főtt- és sült húsból, vadból, süteményből és gyümölcsből állott. Egyedül a fejedelemtől készült kanala, a többiek mind fakánállal ettek. Az asztal végén volt egy nagy kanna víz a vendégek számára. A fejedelem porcellán csészéből ivott, de ő is csak tiszta vizet.

A tuniszi dey leereszkedő nyájassággal bánt a marokkói utazó társaság mindegyik tagjával. De különösen kitüntette Ujváryt, akiről értesült volt, hogy a német császár és a magyar király hadseregében huszártiszt volt, most pedig a marokkói császár lovascsapatjainak az oktatója. Maga mellé ültette és egyre társalgott vele a legbarátságosabb módon, legkiváltképp a hadviselésről, a katonai szolgálatról és a hadgyakorlatokról. Ujváry nyomban kitalálta, hogy a fejedelem a hadi dolgokban való ismereteit és tapasztalatait akarja kipuhatolni, alighanem hasonló szándékkal, mint a marokkói császár, hogy t. i. az ő hadseregének is instruktora legyen. Az okosság azonban azt javasolta a dey-nek, hogy ezt a szándékát még el ne árulja Ujvárynak. Úgy remélte, hogy három hét alatt - ennyire szabta a társaság Tuniszban tartózkodásának idejét - lesz még alkalmja bőven erről vendégével értekezni. Előbb különféle módon akarta Ujváryt maga iránt lekötelezni.

Mindjárt a következő napra meghívta őt és társát, Miskeit, a Bardóba. Így nevezik a dey-nek Tunisz városán kívül levő nyaraló palotáját. Itt megismertette őket legény fiával, Ben-Dolhadan-nal, és hajadon leányával, Szulejkával. Sok gyermeke közül ezt a kettőt szerette a fejedelem legjobban, mivel fiatal korában meghalt édesanyjukat, az ő első feleségét, aki szicíliai származású keresztyén nő volt, kimondhatatlan gyöngédséggel szerette, még haló porában is áldotta és ezt a szeretetét gyermekeire is átszarmasztatta. Ez a két egytestvér is mód nélkül vonzódott egymáshoz, jobban mint többi testvéréhez, atyjuknak más feleségétől született egyéb gyermekeihez.

Míg a fejedelem Ujváryt és Miskeit a Bardóban mindenféle kitüntetésekben részesítette, addig a városi palotájában elszállásolt Pizzioliról és Ben-Elmedonról sem feledkezett meg, jól tudván, hogy ezek a marokkói császárnak meghitt emberei. Velük is, ahol csak tehette, keresett udvariassággal bánt és drága ajándékokkal halmozta el őket. Arra számított ugyanis, hogy Pizzioliról és Ben-Elmedon hathatósan támogatni fogják a marokkói császárnál azt a kérését, hogy engedje át neki Ujváryt, ha majd a maga dolgát a marokkói hadseregben elvégzi.

Alig telt bele egynéhány nap, máris benső barátság fejlődött Ujváry és Ben-Dolhadan közt. Különösen a fiatalabb fejedelmi herceg vonzódott az ifjú szív egész rajongásával az érettebb Ujváryhoz, akiben minden férfiúi jelesség és tökéletesség eszményét bámulta. A dey pedig nemcsak hogy nem ellenezte, hanem ellenkezőleg, örömmel vette észre e barátság keletkezését, sőt erősítésére minden lehetőt megtett, egyrészt mert azt hitte, hogy ez úton még jobban magához és házához édesgeti Ujváryt, másrészt meg mivel azt remélte, hogy fegyverre termett fia, Ben-Dolhadan, akit hadserege fővezérévé akart tenni, katonai dolgokban igen sokat fog Ujvárytól tanulni.

Végre közölnie kellett a dey-nek az ő kívánságát Ujváryval, mivel már-már közelgett az idő, amikor a marokkói társaság elutazása ki volt tűzve. Egy külön ünnepies audiencián fogadta vendégét a tuniszi fejedelem a Bardó legdíszesebb termében, körülvéve országa nagyjaitól, s előadta neki, mennyire szeretné, ha Ujváry kész volna a tuniszi spahik kiképzését magára vállalni, hogy ez a lovasság tökéletességben megközelítse a magyar huszárságot.

Ujváry udvarias szavakkal köszönte meg a deynek kitüntető ajánlatát és beléje helyezett bizalmát, de kijelentette, hogy ő magával nem rendelkezik, mivel ő a marokkói császárnak a tisztje. Csakis a császár beleegyezésével és engedelmével teljesíthetné a dey kívánságát. Azért illő tisztelettel azt javasolja a fejedelemnek, kérje meg eziránt a marokkói császárt; ő szíves örömet eljön Tuniszba, ahol oly ritka kegyességben részesült, hogy a fejedelem őt még az ő családja szentélyébe is bebocsátotta.

Meg is állapodtak abban, hogy mire az utazó társaság Tripoliszból, ahova Tuniszból készült, Marokkóba visszatér, már ott lesznek a császárnak szánt ajándékok, amelyekkel a dey a maga kérése iránt kedvezővé akarta hangolni a császár szívét. Pizzioli és Ben-Elmedon is szívesen megígérték, hogy tőlük telhetőleg mindent megtesznek, hogy a császár teljesítse a dey kérését.

Végre meghívta a fejedelem Ujváryt egy másnap tartandó katonai szemlére, hogy módja legyen megfigyelni, mire képesek a spahik a lovaglásban, a fordulatok kivételében, a fegyverforgatásban.

Ezerkétszáz spáhi volt kirendelve a szemlére, de hivatalos egypár fő katonatisztn és hivatalnokon kívül nem volt más, csak Ujváry és Miskei, a fejedelmi herceg és az ő külön kérelmére Szulejka, a szép hercegleány.

A szemle délutánra volt kitűzve, azért a dey Ujváryt és Miskeit meghívta magához ebédre. Keleti szokás szerint az ebéd nem tartott sokáig. Míg a lovascsapatok a Bardó előtti nagy téren rendezkedtek, a fejedelem az ő vendégeivel a fekete kávé mellett török pipára gyujtott. Most hírt adtak a fejedelemnek, hogy hadi rendben áll a spáhi-sereg s várja a dey további parancsolatát. A fejedelem Ujváry kíséretében kimegy a nagy térre, ahol egy óriási platánfa alatt ékes szövetekkel és szőnyegekkel bevont nagy emelvény állott. Itt ült már Ben-Dolhadan, továbbá az ő testvérhúga, Szulejka, keleti divat szerint, fátyollal fődött ábrázattal s várták fejedelmi atyjukat, akit, midőn Ujváryval együtt az emelvényre lépett, mély meghajtással üdvözöltek. Ujváry kezét szorította a fiatal herceggel és - keleti módon - mellén keresztbe tett karokkal tisztelgett a hercegekisasszonynak. Végre helyet foglaltak mindnyájan rugalmas párnákon, a fejedelem balján Ujváry, jobbán Szulejka, mellette pedig Ben-Dolhadan. A többi vendégek az emelvény aljában állottak, köztük Miskei is.

A fejedelem egy intésére megkezdődtek a hadgyakorlatok. Nagy figyelemmel és hozzáértő szemmel kísérte Ujváry a spáhik mozdulatait, amint szétszóródtak s ismét csapatokba verődtek, a lovasok magatartását, rohanását, védekezését, a szép berber-paripák ügetése, vágatása módját stb. Ítéletében, amelyet a fejedelem felszólítására ott nyomban elmondott, épp annyi szakértelmet mint tapintatot árult el. Ha valami gáncsolni valót talált, a világerért sem ítélte volna egyenesen hibának, hanem csak annyit mondott róla, hogy lehetett volna tökéletesebben is véghezvinni. A dey helyeslő fejbiccenéssel és mosolygással követte vendége nyilatkozatait, a fiatal herceg meg valóságos áhitattal függött Ujváry ajkain.

Szulejka, a bájos fejedelmi kisasszony, nem sokat törődött a katonai látványosságokkal. Ha odafordította is mély, fekete szemét, amely egyedül volt látható egész arcából, az előtte forgólódó csapatokra, de meglátszott rajta, hogy lelkével máshol mulat. Ott annál az idegen férfiúnál az atyja oldala mellett, akire lopva vet egy-egy elmélázó tekintetet, akinek képét szíve mélyén rejtegeti azóta, hogy legelőször látta.

A szemle végeztével visszakísérték mindnyájan a fejedelmet termeibe s ott elbúcsúztak tőle.

XVII.

Utasaink elmennek Tuniszból. - Tripoliszból kalózhajón indulnak útra Marokkóba. - A kalózok harca egy raguzai kereskedőhajóval. - Megérkezés Tangerben.

Még három napot időztek embereink Tuniszban, azután útra kerekedtek Tripolisz felé. A tuniszi dey részint tiszteletből, részint bátorság okáért tizenkét spáhit adott melléjük, akik egész a tripoliszi határszélig elkísérték őket.

A tripoliszi fejedelemnek még Tuniszból megjelentették utasaink odajövetelüket, sőt a marokkói császár ajánlatait is előre elküldték. A fejedelem tudván hogy az ő országában éppen nem biztosak az utak, már a határhoz küldött volt egy csapat katonát, hogy annak védelme alatt utazzanak a mi embereink egész az ország fővárosába. Ide érkezvén, a fejedelem rendelkezéséből elég kényelmes fogadóba szállásolták az egész marokkói utazó társaságot.

Ujváry és Pizzioli utazásuk céljául azt vallották, hogy a marokkói császár számára selyemszöveteket akarnak vásárolni. Fel is rúgtatták a selyem árát az egész városban, annyit összevásároltak a tripoliszi gyárakban. Aközben Pizzioli titkon és észrevétlenül lerajzolta a város és a kikötő erősségeit minden részleteikben, Ujváry pedig feljegyzett a városra és az egész tartományra vonatkozólag minden tudnivalót.

Hogy így a dolgukat tíz nap alatt kényelmesen elvégezték, a társaság két feje azon tanakodott, hogy milyen hajón térjenek vissza Marokkóba. Az expedíció legfontosabb feladata, t. i. a bejárt három tartomány partvonalainak a megrajzolása, még hátra volt, azért az utat visszafelé okvetlenül hajón kellett megtenniök. Kereskedőhajót, ami bőven volt a tripoliszi kikötőben, nem használhattak, mivel a már említett munkát titkon végezni lehetetlen volt; ha meg nyíltan teszik, kétség nem volt benne, hogy majd elárulják őket. Abban állapotok tehát meg, hogy valamely kalózhajón térnek vissza Marokkóba. Ebben sem volt hiány Tripoliszban, mert e tartomány tengeri rablói talán még az algériaknál is hírhedtebbek voltak. Meg is kötötték az alkut egy fő-fő tengeri haramiával, akitől bátran mérhettek, rajzolhattak, mert ez a kikötött nagy vitelbérért nemcsak a szülőföldjét, hanem a lelki üdvét és Istenét is eladta volna.

El is indultak rajta egy szép reggelen, kedvező szél mellett. Dél tájban utólérte őket egy másik, gyorsabb járású, de sokkal kisebb kalózhajó, amely szintén a tripoliszi kikötőből jött és hazájába, Tuniszba igyekezett. A két hajó kapitánya azonnal ráismert egymásra s a tripoliszi haramia megtudakolta tuniszi pályatársától, hogy nem jön-e utánuk valami préda? A tuniszi szegénylegény jelentősegesen igent intett a fejével s értésére adta, hogy éppen akkor készült útra egy jól megrakott raguzai kereskedelmi hajó, mikor ő elindult volt a tripoliszi kikötőből. Zsíros falat, de könnyen a torkán akadhat, mert tíz ágyútorok tátong róla az emberre, s rajta vagy százharminc jól felfegyverzett legény. Ő éppen ez okból nem mert vele kikötni.

A tripoliszi kalóz megköszönte társának a jó hírt s gondolta magában: ha a raguzai győzi erővel, ő meg majd győzi ésszel. A tuniszi haramia duzzadt vitorlával nyílsebesen haladt tova, a mi kalózunk pedig erősen feltette magában, hogy bevárja és megtámadja a raguzai hajót. Meg is lassította azonnal menését.

Ujváry, aki a kapitány szándékát nem sejtette, nem tudta a hajó tétovázását mire vélni, annyival is kevésbé, mert a szél a lehető legkedvezőbb volt. Másnap délig alig haladtak előre egypár tengeri mérföldet. Ekkor vettek észre a szemhatár szélén egy hajót, melyet a kapitány a tuniszi kalóz leírása után rögtön megismert, hogy a várva várt raguzai kereskedőhajó. Most már be is vallotta utasaink előtt, hogy ő ezt a hajót meg fogja támadni, ki fogja fosztani s reményli, hogy segítségére lesznek ebben a vállalatában. De ha ezt tenni nem akarják, akkor hát legyenek a harcnak semleges szemlélői.

Ujváry és útitársai a legkínosabb helyzetben voltak és sehogysem tudták, mitevők legyenek. A kalózt arra bírni, hogy rabló szándékától elálljon, jól tudták, lehetetlen. Azt is indítványozta egyikük, hogy titkon értesítsék a raguzai hajó kapitányát a tripoliszi haramia tervéről. De ez, amellet, hogy életük kockázatával járna, még kihihetetlennek is látszott. Abban állapotok tehát meg, hogy tétlenül nézik majd a dolgok fejlődését.

A kapitány pedig, hogy a raguzai hajó embereiben gyanut ne keltsen, elrejtette az ágyúkat, a fegyveres népet pedig a hajó fedele alá rendelte s egész sötét estig nem is közeledett a másik hajó felé.

A raguzai ellenben, amint észrevehé a tripoliszi kalózhajót, valamennyi vitorláját kifeszítve sietett utána. A tripoliszi, hogy amazt még jobban ámítsa, velencei zászlót tűzött.

Nemsokára hallatszott a raguzai hajóról a szócső dördülő hangja:

- Kik vagytok? Honnan jöttök? Hova mentek?

Mire a kalózkapitány ezt a feleletet adta:

- A velencei köztársaság uralma alatt álló Korfu szigetéről valók vagyunk; Marokkóba megyünk viasszal, kristállyal és velencei tükrökkel, hogy ott eladjuk és hogy marokkói portékával megrakodva térjünk vissza.

- Nem ment-e el melletetek egy tripoliszi hajó, Tunisz felé vevén irányát?

A kapitány magát azt a kalózhajót értette, amelynek gazdájával éppen szót váltott. Úgy járt szegény, mint az az egyszeri ember, aki kereste azt a paripát, amelyen nyargalt.

- Igenis, ment, ma délelőtt.

- Kérem a kapitány urat, legyen szíves a hajó iratait hozzám elküldeni. Már megbocsátja a bizalmatlanságomat, hanem ezen a vizeken sokat cirkálnak a tengeri tolvajok. Az a tripoliszi hajó, amelyet keresek, szintén kalózhajó; kapitánya a leghíresebb haramiák egyike.

- Igen sajnálom - felelt vissza a tripoliszi haramia - hogy e pillanatban nem teljesíthetem a kapitány úr kívánságát; a dereglyém annyira megromlott, hogy lehetetlen vízre eresztani. De reggelig kitataroztatom s akkor szíves készséggel elküldöm megnyugtatóására a hajó útlevelét s egyéb iratait. Ha úgy tetszik, holnap aztán együtt folytathatjuk utunkat, s én örömet nyomára vezetem annak a tripoliszi kalózhajónak, melyet a kapitány úr keres.

- Nagyon köszönöm és elfogadom jóindulatú ajánlatát. Csak arra kérem, tessék hozzám közelebb jönni; egész ágyúlövésnyire és ebben a távolságban haladjunk egész éjszaka.

Ez a meghívás ugyancsak kapóra jött a haramiának. Éppen lövésnyi távolságban akart ő is lenni az áldozatul kiszemelt hajótól és rögtön közelebb is vitorlázott hozzá.

Ujváry és a marokkói utazó társaság többi tagjai lázas izgatottságban hallgatták végig ezt a párbeszédet. Felfortyant bennük a vér a kalózvezér alávalósága miatt. Ez nyilván észrevehette, hogy a mi embereink rokonérzelmükkel nem az ő pártján vannak, azért tömör csapatba állította őket és öt haramiát rendelt melléjük, akik felvont pisztolyt szegezvén mellüknek, örködtek, hogy meg ne moccanjanak.

Mikor aztán koromfekete éjszaka borult a világra, a kalózvezér előhozatta nagy csendben az ágyúkat a rejtkehelyről, mindent előkészített a támadásra és embereinek jócskán adott pálinkát, hogy így is feltüzelje őket a harcra. Erre felvont vitorlákkal nekiment a raguzai hajónak. Egészen közélről rásütötte az ágyúkat; s még mielőtt amaz ráért volna a tüzet viszonozni, már ott termett mellette a kalózhajó. A haramiák valóságos majomügyességgel szöktek át ordítva s fegyverükkel hadonászva a raguzai hajó fedélzetére. De itt nagy meglepődés várt rájuk. Azt hitték, hogy álomba merülve lepik meg a raguzaiakat, s íme, azok harcra készen

fogadták a tengeri rablókat, s noha ezek irtózatossá dühvel támadtak, mégis, hogy többen is meg jól fegyelmezve is voltak, szerencsésen visszaverték őket. A kalózosok arra számítottak, hogy a vak sötétség is szövetségessé lesz, amennyiben az ellenség maga magát fogja pusztítani. De a raguzaiak ráismertek a rablókra fehér turbánjukról. Csak hogy a dolog nem maradt még abban. A kalózosvezér újra meg újra mind fokozottabb ádázattal ment neki a raguzaiaknak. Ezek azonban nyugodtan helyt állottak és vérbe köpülve üzték vissza vagy lökték a tengerbe a haramiákat, sőt már készülődtek is, hogy a visszaszorított rablókat saját hajójukon támadják meg. De abban a pillanatban a kalózosvezér gyors fordulatot adva hajójának, elillant.

Alig telt bele egy negyedóra, már ismét visszajött a kalózosvezér és teljes erővel nekirohant a raguzai hajónak, hogy hatalmas lökéssel elsüllyessze. Ezt is észrevette idejekorán a szemes raguzai kapitány, s amilyen gyorsan csak lehetett, félre fordította a hajóját, úgy hogy a két járómű oldalt vágódott egymáshoz. A nagy összeütközésre a gyengébb szerkezetű kalózhajó minden ízében akkora recsegést, ropogást tett, hogy a rajta ülők azt hitték, menten izzé-porrá törnek. Bezzeg megijedt most maga a kalózosvezér is, s illa berek, nádas, erek! vitte az irháját, amilyen gyorsan Isten vinnie engedte. A raguzai hajó pedig kifeszített vitorlákkal utána száguldott s már-már utól is érte. Meg is keserülték volna a tengeri rablók ezt az éjjeli támadást, ha nem jelentik a raguzai kapitánynak, hogy az összeütközésben meglyukadt a hajó s akkora nyíláson, mint egy ököl, ömlik be a víz a hajó üregébe. Nagy sajnálkozására abban kellett hagynia az üldözést, mert embereinek sietniük kellett a szivattyúkhöz.

Mint az éhes farkas az üres jászol ellen, úgy dúlt-fúlt a haramiavezér mérgében, hogy a raguzaiak úgy kifogtak rajta. Nagy szerencséje volt a kalózhajónak, hogy közel volt oda Tanger városa, amelynek alkalmatlan kikötőjét nagy ügyel-bajjal sikerült elérniük. Itt kénytelenek voltak négy napig vesztegelni, míg a megrongált hajót megtatarozták. Azalatt Pizzioli Ujváry segítségével elkészítette a kikötő és az egész partvidék rajzát. A szél iránya folyton-folyvást változott s azért jó sok időbe telt, míg a Marokkótól harminc mérföldnyire levő Szafi kikötőjébe érkeztek, amelynek pontos lerajzolásával szerencsésen befejezte az expedíció a reá bízott épp oly fontos, mint veszedelmes munkát. Még két napig küzdöttek embereink a hullámok és a kedvezőtlen szél ellen, végre harmadnapra, dél tájban, minden nagyobb baj nélkül bevitorláztak Marokkó kikötőjébe.

XVIII.

Levélváltás Ujváry és Ben-Dolhadan között. - A marokkói császár felszabadítja Ujváryt és Miskeit a rabságból és magas katonai ranggal ruházza fel őket. - Ujváry a marokkói spáhikat oktatja.

Három nappal azután, hogy Ujváryék vesződéses utazásukról visszatértek, jött a marokkói császárhoz a tuniszi fejedelemnek egy követe sok drága ajándékkal és arra kérte őt az ura nevében, engedje át neki vagy végképp, vagy pedig bizonyos időre Ujváryt és Miskeit oly célból, hogy a tuniszi lovasságot a fegyverforgatásban gyakorolják, oktassák. Mivel a tuniszi dey a marokkói császárnak szövetségese s valamennyi szomszéd fejedelem között legkedvesebb barátja volt, a császár beleegyezett, hogy Ujváry és Miskei Tuniszba elmehessenek s ott maradhassanak, míg a dey-nek rájuk szüksége lesz, ha előbb a maguk dolgát a saját lovaságánál elvégzik.

Ugyanaz a követ a tuniszi fejedelem fiától, Ben-Dolhadan hercegtől, levelet is hozott Ujvárynak a következő tartalommal:

»Ben-Dolhadan herceg Ujváry Miklós magyar vitéznek üdvözlét küldi.

Béke veled! Az első pillanatban, midőn atyám udvaránál való tartózkodásod alkalmával fényes elmédet, nemes szívedet, vitézi voltodat megismertem, Te egész vonzalmamat és rokonérzelmemet megnyerted. Türelmetlenül várom azt a napot, amely Téged megint a mi körünkbe elhoz s előre örülök, hogy nemcsak az a hadi nép, amelynek fejevé engem rendelt fejedelmi atyám, vesz a Te tanításodtól új, vitézi lelket, hanem hogy az én hadi ismereteimet is te fogod gazdagítani. Szulejka húgommal sokat és örömet beszélünk rólad. Él egészségsben!«

Erre Ujváry a következő levéllel válaszolt:

»Fenséges Fejedelmi Herceg!

Hogy irántam oly jó vélekedéssel van Hercegséged, az engem büszkeséggel tölt el. Az a nagy dicséret, amellyel engem magasztalni méltóztatik, nem annyira az én jeles voltomat, mint inkább Hercegségednek irántam való kegyességét mutatja. Azt szentül ígérem, hogy mihelyt a marokkói császár Ő Felségének engedelmével, akinek most hatalmában vagyok, Tuniszba elmehetek, semmit el nem mulasztok, hogy magam Hercegséged kegyelmére méltóvá tegyem. Ami Szulejka Hercegisasszonynak hozzám való leereszkedő kegyességét illeti, nem találok szót, amellyel ezért érzelmes hálaadásomat kifejezhetném.

Fenségednek legengedelmesebb szolgája

Ujváry Miklós.«

Evvel a levéllel s a marokkói császár ígéretével, hogy Ujváryt és Miskeit, mihelyt a marokkói spáhik kitanításával készek lesznek, azonnal átengedi a dey-nek, a tuniszi követ vissza akart térni hazájába. De a császár meghívására ott maradt még azokon az ünnepeken is, amelyeket Ujváry és Miskei tiszteletére rendeztek. Mert ámbár őket eddig mindenféle kiüntetésekben részesítették, forma szerint mégis rabok voltak még. A császár tehát nagy és fényes ceremóniákkal felszabadította őket és kinevezte Ujváryt a spáhik agájává (tábornagy), Miskeit pedig kapitányi rangra emelte, hogy a hadseregben nagyobb legyen a tekintélyük meg hogy ez őket fokozottabb buzgóságra ösztönözze feladatuk teljesítésében.

Nem is csalatkozott a császár ebbeli várakozásában. A nap minden részén, amikor a nagy forróság csak engedte, mindig lóháton voltak a spáhi-seregek. Ujváry meg Miskei pedig fáradhatatlanok voltak oktatásukban és ki nem fogytak a türelemből. Az egyik raj ügetett, vágatott, a másik szétszóródott és megint csapatokba verődött, a harmadik vívott, támadott, úgyhogy az efféle munkához nem igen szokott s a tétlenségben egy kicsit elpuhult katonák éppen nem áldották az új instruktorokat. A péntek és vasárnap kivételével minden áldott nap hajnalban már ott volt Ujváry és Miskei a gyakorlótéren. S fáradtak, izzadtak egész nyolc óráig, estefelé pedig hat órától kilencig. Pénteken azért szüneteltek, mivel a mohamedánoknak ez a pihenőnapjuk, a vasárnapot pedig Ujváry és Miskei akarták megszentelni.

Igy telt el fáradtságos munka közben öt egész hónap, amely idő alatt Ujváry okossággal és nagy tapintattal viselte magát. Nyílt szíve, magyar egyeneslelkűsége és vidám természete mindenkivel megszerettette őt. A tisztekkel bizalmas barátságban élt, a közkatonákkal pedig emberségesen bánt. Nem volt az udvari nép között egyetlen ellensége, de egyetlen egy irigye sem.

Mikor aztán a spáhik mindenféle gyakorlatot könnyen, pontosan és ügyesen tudtak végezni, Ujváry arra kérte a császárt, legyen kegyes az ő lovas-seregei előmeneteléről személyesen meggyőződni. A nagyúr szívesen teljesítette Ujváry aga kérelmét s egy reggel fényes kísérettel kilovagolt a gyakorló-térre. A császár csak úgy ámult-bámult az ő lovassága délceg magatartásán, minden fáradtságot könnyen kibíró edzettségén és nagy ügyességén a lovaglásban s a fegyverforgatásban egyaránt. Alig győzte Ujváryt és Miskeit eleget dicsérni. Sőt, palotájába visszatérvén, megparancsolta fő emberének, Ben-Elmedonnak, hogy fejezzék ki nekik az ő meglegedését és köszönetét írásban is s biztosítsák őket az ő császári kegyességéről, ha netán állandóan le akarnának telepedni az ő birodalma területén.

Ezek hálaadó írásban fejezték ki köszönetüket a felségnek irántuk való jóságáért s a vett kegyelmekért. Marokkóban való állandó maradásukat nem ígérték meg, mivel hazájukba ellenállhatatlan vágy vonzza őket. De kérték a császár ő felségét, fogadja őket hűséges jobbágyokul, valamíg Afrika területén maradnak.

Miután ezt az írást a császárnak átadták, készületeket tettek Tuniszba való utazásukra. Egy közepes nagyságú hajó már ott várt rájuk a kikötőben, amelyet a marokkói császár rendelt számukra. Egy gyors hírmondót pedig elküldtek a szárazföldi úton, hogy jövetelüket a tuniszi dey-nek előre megjelentsé.

XIX.

Ünnepies búcsu Marokkótól. - Vihar a tengeren. - A marokkói hajó törése. - Ujváry és Miskei egy szigetre vetődnek.

Egy héttel azután, hogy a hírmondót Tuniszba útnak eresztették, Ujváry és Miskei elvitték holmijukat a révpart közelében horgonyzó hajóra. A marokkói császár nagy tisztelettel bocsátotta el őket. Négy száz spáhi válogatott berber-paripákon kísérte el őket a császári palotától egész a kikötőig. Itt pedig valamennyi ágyút kétszer sütötték el tiszteletükre. A nép az egész úton s a kikötőben tömött sorokban állott és szájtátva nézte azt a két magyar vitézt, akiket a hatalmas császár annyira megtisztelt és kitüntetett.

- Milyen fura szeszélyei vannak a sorsnak - mondá Miskei, amint a hajóra léptek. - Mikor legelőször kerültünk Marokkóba, lánc csörgött kezünkön, lábunkon, csúfjai voltunk az összecsendülő népsöpredéknek, a császári udvart pedig, ahová bennünket vezettek, vérpadnak tekintettük. Most meg, hogy ezt az országot elhagyjuk, fejedelmi tiszteletet adnak nekünk, katonák kísérnek bennünket, de nem mint rabokat, hanem mint kitüntetett nagy urakat. Ez pedig mind az udvar parancsolatára történik.

- Tudja az Isten - felelt neki komoly arckifejezéssel Ujváry - én nem tudok ezeknek a tisztelegéseknek és kitüntetéseknek szívből örülni. Valami titkos levertség, olyan borongós sejtelmeféle vesz erőt rajtam, s ez, számtalan tapasztalatom szerint, rosszat jelent. Ha kinevetsz is érte, nem átallok megvallani, hogy hiszek a sejtelmekben, hiszem, hogy megvan az emberi léleknek - az egyiknek nagyobb, a másiknak kisebb mértékben - az a titkos ereje, amellyel előre megsejdi a rosszat és jót, amely őt érni fogja.

- Már megbocsát, uram - viszonzott Miskei - hanem az olyan kellemetlenségtől vagy bajtól, amelyet nem ismerek, amely még a jövő méhében rejlik, félni nem tudok, de nem is akarok. Ráérek én töprenkedni, ha itt lesz a baj. Most, hála Istennek, egyéb bajunk nincsen, csak az, hogy messze, igen messze vagyunk Magyarországtól, hogy ez a nagy víz nem a Balaton vize s hogy ez a domb itt nem a Badacsony hegye. Én, uram, katona-törvényt tartok: mikor rakott asztal mellett ülök, nem koplalok, mikor telt kulacs van a kezemben, nem szomjuhozom s mikor jó kedvem lehet, nem szomorkodom.

Amíg ezek így beszélgettek, a hajó elhagyta a révpartot oly csendesen, hogy embereink csak akkor vették észre, mikor már kint voltak a kikötőből. A szél igen kedvező volt. A kapitány azzal biztatta az utasokat, hogy aznap este elérik az oda harminc mérföldnyire levő Szofi-t. S íme, még jó fent állott az égen a nap, mikor ennek a városnak tágas kikötőjébe bevitörölték. Mindnyájuknak jó kedvük volt, hogy ilyen nagyot haladtak már az első nap. Ujváry is kezdett vidámulni s Miskeivel partra szállott, hogy ott pipázgatva sétáljanak vagy egy óra hosszat.

Esti kilenc óra lehetett, mikor megint útra keltek. A mi utasaink nem sokáig maradtak a fedélzeten, hanem lementek a számukra berendezett háló-kamrába. A szél, mely egész nap nyugatról fujt, majdnem teljesen lecsendesedett s éjfél tájban a hajó már alig haladt előre, noha valamennyi vitorlája ki volt feszítve. Két óra lehetett éjfél után. Keleten még az ég sem szürkült, egyszerre csak felzúdul a tenger s ijesztő mormogást hallat, noha szélnek, hullámoknak nyoma sem volt. Nemsokára delfinek mutatkoztak a hajó körül, elébb csak kettő-három, de percről percre növekedett a számuk. Ugy tetszett, hogy csak játszadoznak, akár a ludak, mikor a vízben le-lebuknak s ismét felmerülnek. A hajóskapitány tudta, hogy ez rossz jel, s parancsot adott, hogy tartsák készen a vasmacskákat s kiki legyen a maga helyén. Lármát csapni nem akart, hogy az utasokat, akik jóízűen aludtak, fel ne keltse. Ezalatt mind jobban fokozódott a tenger félelmetes zúgása, a delfinek mind nyughatatlanabb mozgásokat tettek a hajó

körül, mintha csak az embereknél kerestek volna menedéket. Most egyszerre felháborodik a tenger. Forrong és kavargó, mintha a fenék valamennyi zavaros vizei felbukkannának a felszínre, a felső rétegek pedig alázuhanának a fenéketlen örvénybe. Rá a szélvész is sivítani, zúgni kezd anélkül, hogy az égen egy felhőcskének csak a nyomát is lehetett volna látni. Az orkán oly pusztító erővel rohanta meg a hajót, hogy az árbocot kettétörte, mint a pozdorját, s a tengerbe sodorta hat hajóslegénnyel együtt, akik hamarosan le akarták szedni a vitorlákat.

Erre a nagy zajra felserkent Ujváry és költötte, ráncigálta Miskeit, akitől elsülyedhetett volna a hajó mindenestül, oly mélyen aludt. Felszöktek a fedélzetre s amit ott láttak, az alaposan elűzte Miskei szeméből az álmodat. A hajó a dühöngő habok közt hömpölygött, a hullámok felfelcsaptak a fedélzetre s lesepertek onnan mindenkit, aki valami erős tárgyba nem fogódzott. A szél ragadta, vitte a hajót oly irányba, ahová menni nem akartak. A vízbefult matrózok voltak a hajószemélyzet legkülönb emberei; akik hátramaradtak, kevesen is, de ügyetlenek is voltak. De ha mégannyian s még oly szemesek és ügyesek lettek volna is, a fékevesztett elemek hatalmával szemben tehetetlen volt minden emberi erő. A kapitány viharedzett, derék hajósemer volt, aki a maga árnyékától meg nem ijedt. De a veszedelem nagyságát látván, ő sem tudott egyebet tenni, mint amit végső veszedelemben még az Istentől elrugaszkodott ember is tenni szokott: az Istenhez folyamodott segítségért. Leborult arccal a fedélzetre s egyre azt sóhajtotta, kiáltotta: Allah! Allah!

- Na, pajtás, úgy-e, hogy igazam volt? - szólt Ujváry Miskeinek. - Ha sejtelmemnek nem hittél is, de most már csak elhiszed, hogy baj van, mikor már a kapitány is Istent emleget?

- Hiszem, uram, hogyne hinném - felelt Miskei, aki, hogy a hajó hirtelen oldalt fordult, egész súlyával Ujváryra esett. - Annyira hiszem, hogy készülök én is katona módra végsőt fohászni az Úristenhez. A katona nem sokat gondol életével, s ha egyszer meg kell halnia, egészen mindegy, akár deszka-, akár vízkoporsóba kerül, csak a lelke ott legyen, ahol más becsületes magyar vitézeknek a lelkei vannak. - Igaz is a! Hogy olyan sejtelmes lelke van a tábornagy úrnak, nem volna szíves megsejditeni, hogy kikecmergünk-e ebből a bajból, meg hogy hol fogunk ma délben ebédelni?

- Azt meg nem mondhatom, jó fiú, hogy kisegít-e bennünket Isten ebből a veszedelemből, hanem ama bölcs mondás értelmében, hogy: segíts magadon s az Isten is megsegít - meg kell tennünk mindent a magunk megmentésére. Én úgy látom, hogy egy-két óra múlva ízekre szedik a hullámok ezt a rozoga gályát s akkor megint úszunk, komám, mint tavaly, mikor a boldogult Ibrahim basa hajóját elcsaptuk magunktól. Csak az a kérdés, meddig győzzük az úszást. Ott láttam a hajóüregben egypár üres vizeshordót. Tartson készen mindegyikünk egyet. Ha a hajó elmerül, az üres hordóba kapaszkodva, a vízszínen tarthatjuk magunkat vagy egypár óra hosszat. Hátha csodát mivel a jó Isten és az idő alatt küld megmentésünkre egy hajót! Csak arra vigyázz, hogy a hordó aknája jól be legyen dugva, meg hogy a csinját két oldalt erősen fogva, akárhogy hányjon, forgasson a hab, melled a dongákhoz szorítsd. És most, Isten veled, pajtás! Lássunk a hordó után!

Nyomban fel is hozták a hordókat a fedélzetre s úgy várták, a legrosszabb eshetőségekre készen, hogy mit rendel majd a végzet. Senki még csak nem is sejtette, melyik részén vannak a széles világnak. A kapitány s életben maradt néhány legénye, noha el voltak szánva a halálra, mégis inuk szakadtáig dolgoztak, küzdöttek a nekidühödött elemekkel. De hiába volt minden fáradozásuk. A hajó irtózatossággal odavágódott egy kőszirthez, mely a tengerből kiállott. Darabokra tört és a rajtalevőkkel együtt a tenger fenekére merült.

Ujváry és Miskei erősen kapaszkodtak a hordók csinjába és vitették magukat a háborgó haboktól. A tengerből azon a helyen, akár csak a kőbálványok, szirtek meredeztek ki köröskörül. Hogy ezek a kőszirtek egy közellévő szigetnek a szakadványai, azt embereink nem tudták. Jóllehet élet és halál közt lebegtek, mégis egy percre sem veszítették el lélekjelenlé-

tüket. Mindegyike elkövetett mindent, hogy hordójával egy ilyen sziklára vergődhessék. De mivel egyik magasabb és meredekebb volt, mint a másik, erőlködésüknek nem volt semmi foganatja. Már jó egy félóraig tartott ez a tusakodás. Hogy Ujváry a saját élete megmentésével volt elfoglalva, nem igen ügyelhetett Miskeire. Így aztán azon vette magát észre, hogy elszakadt társától. Addig-addig hányták, vetették Miklóst a zavaros habok, míg egy nagy hullám kivetette a lapos tengerpart fövenyére.

XX.

Ujváry hálát ad az Istennek megmentéséért. - Ijedsége, hogy Miskeit nem találta. - Miskei megkerül. - Embereink étele, itala.

A nagy izgalom s erejének utolsó megfeszítése annyira kimerítette Ujváryt, hogy ájultan ott maradt azon a helyen, ahová a hullám kivetette. De később is, hogy visszatért az eszmélete, oly gyöngének érezte magát, hogy alig volt jártányi ereje. Láta, hogy egy szigetnek kiszögellő, homokos csúcsára került. Első dolga az volt, hogy térdre borult s hálát adott a jószágos Istennek csodálatos megmentéséért. »Felemeltél előbb, óh Uram - így szólt - rangra, méltóságra, aztán a tengerbe taszítottál, hogy a hullámok szedjenek le rólam mindent, ami után az emberi hiuság vágyódik. Most meg ismét visszaadtad pusztá életemet. Értem intéseidet, mennyei Atyám, legyen áldott érte a Te szent neved!«

Most jutott csak eszébe, hogy hiszen ő Miskeivel együtt úszott egy darabig, mikor a hajó elmerült volt. Hová lett az ő hű társa? Elnyelte őt is az örvény, mint a hajó többi népét? »Szent Isten! - szólt kezeit kétségbeesetten tördelve - hát ő is odavan, az az áldott, jó ember? Az hát az én végzetem, hogy elragad mellőlem a halál mindenkit, akinek lelke a lelkemhez forrott? Mi lesz most belőlem, szerencsétlen emberből, ezen az elhagyott, magános szigeten?« - S az erőslelkű Ujváry, aki százszor is, félelmet nem ismerve, szembe nézett volt a halállal, aki a legnagyobb veszedelem pillanatában tréfálni, enyelegni tudott, most oly keservesen sírt, zokogott, mint a gyermek. »Pista, kedves Pista barátom, hol vagy, merre vagy? - kiáltotta folytonosan, ahogy csak a torkán kifért. De csak a sziklák verték vissza az ő hangját háromszor, négyszer is, mintha fájdalmából gúnyt akartak volna üzni.

Majd a kereséshez fogott. Futott majd erre, majd arra a sziklás sziget homokos partján, egyre kiáltozva a Miskei nevét. Egyszerre csak úgy rémlik előtte, mintha egy hordót látna egy zátonyon. Fut oda, ahogy Isten futnia engedte, és csakugyan, ott feküdt nem messze a hordótól eszméletlenül Miskei. Éppen felérezett ájultából, mikor Ujváry odaért. Nosza, volt most öröm akkora, hogy még! Leborult hozzá Miklós s úgy megölelte, csókolta, mintha már vagy tíz év óta nem látta volna. Noha maga is bágyadt volt, mégis felemelte fekvő helyéről Miskeit s vitte karonfogva, lassú léptekkel, mint az olyan embert, aki súlyos nyavalyából lábadozik, egy száraz, gyepes helyre s ott ismét hanyatt fektette.

Mivel a ruha rajtuk facsaró egy víz volt, levetették s felterítették a homokra. Mikor valamennyire megszáradt, felháltak egy sziklára, amelynek egyik oldalát a tenger mosta, hogy széjjelnézzenek, miféle sziget az, amelyre kerültek? Van-e rajta növény, állat, ember? Nem vesznek-e észre valakit a hajó népéből, aki, meglehet, épp úgy megmenekült, mint ők? De nagy szomorúságukra nem láttak egyebet, mint a vizen úszó deszkákat és gerendákat, a szerencsétlenül járt hajó roncsait. A sziget pedig, amelyre őket balvégzetük vetette, mintegy másfél óra járásnyi lakatlan föld volt. Északi részén alacsony, kopár sziklák meredeztek, köztük csak imitt-amott egy-egy vézna cserje. Déli része sík föld volt, sűrű erdővel borítva egész a keleti partokig. Legmagasabbak voltak a kőszirtek a sziget nyugoti oldalán. Ezeknek egyikére felkapaszkodtak embereink nagynehezen, mert meredek is volt a szirtfal, de meg ők is ugyancsak érezték még az utolsó rémséges órák utóhatását. Nem messze onnét, a tengerben szétszórt apró sziklaszigetek egyikének közelében, két holttestemet láttak úszni a víz színén. Ruhájukról rájuk ismertek, hogy az elsülyedt hajó legényei közül valók. Mély megilletődéssel nézték e szerencsétlen hajósokat s mód nélkül fájt nekik, hogy, amire őket a felebaráti szeretet ösztönözte, meg nem adhatták nekik a végső tisztességet, vissza nem adhatták testüket az anyaföldnek.

Még eddig sem étel, sem ital eszükbe nem jutott, pedig előtte való nap este óta egy falatot nem ettek, egy korty italt nem ittak. De hogy most valamennyire kipihenték a nagy fáradalmakat, egészséges gyomruk kezdte a maga jussát követelni. Bementek a szikla aljában elterülő nagy erdőbe, hogy valami enivalót keressenek. Találtak is mindjárt az erdő szélén egypár fát, amelyek úgy meg voltak rakva szentjánoskenyérrel, hogy ágaik szinte görnyedtek a nagy teher alatt. Ettek is belőle jócskán. De csakhamar kegyetlen szomjuság gyötörte őket. Kénytelenek voltak tehát ivóvíz felfedezésére elindulni, még pedig kiki más-más úton. Az egyik a sziget napkeleti részének átkutatását vállalta magára, a másik a napnyugotit. Hogy azonban el ne tévedjenek, azt a nagy kőszálat, amelynek tetejéről szemlélték volt a szigetet s amely számításuk szerint az egész szigetről volt látható, választották találkozó helyül. De hiába tette tűvé kiki a maga részét, nem találtak ott sem forrást, sem tavat, de még csak a legkisebb vízerecskét sem. Egypár órai hiábavaló kódorgás után visszatértek a sziklához kimerülve, a szomjuságtól szinte elepedve. Kínjában Miskei ivott egy pár korty vizet a tengerből, de keserű íze émelygést okozott neki s ez sokkal jobban gyötörte, mint a szomjuság. Ott állottak sokáig tétlenül a tengerparton s nem tudták, mitevők legyenek. Bágyadtságukban aztán lehevertek a homokra, ott sokáig henteregtek, hánykolódtak, mint a hagymázos beteg. Végre is elnyomta őket az álom.

Hajnal felé felébred Ujváry s érzi, hogy nedves a ruhája, a haja, a szakálla.

- Fel szaporán, Pista barátom - kiáltott nagy örömmel - van már vizünk. Azt ugyan nem ígérhetem, hogy nagy kortyokban fogunk inni, de egy-egy kicsit mégis csillapíthatjuk szomjuságunkat. Nézd, merő egy víz a ruhám, jele annak, hogy nagy harmat esett az éjjel. Menjünk az erdőbe s ott a fák leveleiről nyalogassuk le a harmatcseppeket!

El is indultak íziben. Hogy tisztán sütött a hold, megláthatták a bokrok és a fák levelein reszkető harmatcseppeket. Nekiestek mindketten nagymohón s egész világos reggelig egyre nyalogatták a leveleket. Unalmas és hosszadalmas foglalkozás volt, de valamennyire mégis csak elverték epedő szomjukat.

XXI.

Hogy tették embereink ihatóvá a tenger vizét. - Új élelmiszereket kerítenek. - Az örök tűz. - Embereink új tanyát találnak és sóra tesznek szert. - Beáll a téli esőzés.

Az első nagy éhség csillapítására elég jó volt a szentjánoskenyér s a tenger vizénél jobb volt a harmat. De állandóan ezen a hitvány eledelen és szűk italon tengődni bizony keserves egy élet volt. Minden áldott nap felháltak arra a magas kősziklára, ahonnét messze kilátás esett a tengerre, s órákat töltöttek annak tetején, egyre lesve, keresve egy arra menő hajót, amely kiszabadítsa őket ebből a magános szigetből. De hiába meredt ki szemük a nagy nézésben, híre sem volt a várva várt hajónak. Végre meg kellett barátkozniok avval a gondolattal, hogy talán egész életüket ezen az Istentől elhagyott, terméketlen szigeten lesznek kénytelenek tölteni. De a legjobb esetben is, nem egyhamar fognak innét szabadulni. Azon elmélkedtek tehát, mint lehetne nyomoruságos életüket tűrhetőbbé tenni.

Legsúlyosabban a víz hiányát keserülték. Arról tanakodtak tehát legelőbb, mint kellene ezen a bajon segíteni. Végre Ujváry tanácsára a tenger lapos partján egy fadarabbal a homokban hosszú árkot, ennek a végében pedig gödröt ástak. Ebbe a csatornába aztán beeresztették a tenger vizét, s mire az, a kavicsokon és a fővényen átszivárogyva és átszűrődve, a gödörbe gyülemlt, már sokat veszített keserű ízéből. Ebből azt következtette Ujváry, hogyha még hosszabb úton folytatná a tenger vizét a homokban, még többet veszítene keserű, sós ízéből. És valóban, a második gödörben összegyűlt víz, jóllehet még mindig nem volt a legízletesebb, legfrissítőbb ital, de az ilyen szükségben mégis hasznavehető volt.

Ezzel a munkájukkal nemcsak ivóvizet szereztek embereink, hanem véletlenül alkalmasabb és ízletesebb eledelre is bukkantak, mint a szentjánoskenyér. Ásás közben ugyanis egy gyökeret találtak, amelyet Miskei csupa kíváncsiságból megkóstolt s azt találta, hogy az íze feltűnően hasonlít a sárgarépa ízéhez. Ezentúl leginkább evvel a sárga gyökérrel táplálkoztak, amely bőven termelt a szigeten mindenütt s a szentjánoskenyérnél már azért is különb volt, mivel nemcsak hogy szomjúságot nem okozott, mint az, hanem ellenkezőleg, természetes nedves-ségénél fogva még csillapította is a szomjúságot.

Nemsokára pecsenyére is tettek szert. Látták, hogy a szigeten igen sok a különféle nagyságú, alakú és színű madár, amelyek, mivel rájuk éhes vadász soha sem leselkedett, oly szelídek voltak, hogy seregesen le-leszállottak embereink elé a földre. Jókora köveket dobtak közéjük s hármat el is ejtettek. S míg Miskei a madarakat mellestette, Ujváry két fadarabot addig-addig dörzsölt egymáshoz, míg melegedni, füstölögni, végre, hosszú, fáradságos munka után, égni kezdtek. Rőzse meg száraz fa volt az erdőben a soknál is több. Raktak is belőle a tűzre annyit, hogy egy ökröt is meglehetett volna mellette sütni. A madarakat, serpenyő hiányában, lapos kövekre tették s úgy sütötték meg az izzó parázson.

A tüzet, amelyet annyi vesződséggel élesztettek, nem engedték elaludni azután sem, hogy a pecsenye megsült, hanem raktak rá egyre és szították éjjel-nappal egyaránt, hogy belőle soha ki ne fogyjanak. Mert ezután nem csupán az ejtett madarak elkészítésére használták, hanem egyéb célokra is. Legelőbb is vittek fel belőle arra a magas sziklára, ahonnét szét szoktak tekinteni a messze tengeren, s ott tüzeltek erősen folyton-folyvást, hogy a tűz nappal a füstjével, éjjel pedig a világosságával adja hírül az ott netán elhajózóknak, hogy ezen az ismeretlen szigeten emberek, szabadító hajó után sopánkodó szerencsétlen emberek vannak. - De a hiányzó fejszét és fűrészket is tűzzel pótolták embereink, amennyiben a vihardöntötte fák törzsei és vastagabb ágai alá tüzet tettek s úgy égették darabokra.

Már kilenc hónapja mult el, hogy Ujváry és Miskei ezen a pusztai szigeten nyomorogtak. Jelentkezett már hűvös, nedves éjszakáival az őszi s felve néztek embereink a közelgő télnek elébe, amely a földnek e részén tartós esőzéstől áll. Ha megered itt a téli eső, eltart sokszor húsz-harminc napig is egyfolytában, mintha csak a vízözön akarna ismétlődni. Körülnéztek tehát a szigeten, hol és mi módon lehetne maguknak hajlékot készíteni, amely őket a téli esőzések ellen megvédhetné? Bebarangolták evégből a szigetnek oly részeit is, ahol eddig még nem jártak, mivel sok helyen az erdő sűrűjén alig lehetett áthatolni. Egy helyen szemükbe ötlött egy szikla, amelynek egyik oldala annyira kinyúlt, hogy jókora tért betetőzött. Első pillanatra is mind a ketten alkalmas hajléknak ismerték fel. Mikor odafutottak e természetes tető alá, azt vették észre, hogy a kőszikla nyúlványa tornáca volt csak egy nagyocskas üregnek, amely a szirtfalba mélyedett.

- No uram - szólta Miskei, a szokott tréfás módon adván kifejezést örömeinek - ennél díszesebb palotát még egy marokkói aga sem kívánhat magának. Ez lesz a nappali társalgó-teremünk, amaz meg az ágyasházunk. Most már csak lássunk a berendezéséhez. Jó lesz ennek az ágyasházunknak a pádimentomát kövekkel kiraknunk. S mivel e szigetbirodalom üzleteiben ágy-neműt nem árulnak, hát egyelőre csak száraz falevelekből csinált derékaljjal fogjuk beérni.

- Egészen egyetérték veled, Pista barátom. De télire való eleségről sem szabad megfeledkeznünk, mert különben felkopik az állunk. Elhozzuk ide életmentő hordóinkat, kiütjük a feneküket s megtöltjük szentjánoskenyérrel és sárga gyökérrel.

Ugy is történt. A barlangot kitágították, a földjét egyenesre csinálták és kikövezték. Hetekig tartó, keserves munka volt ez. Mivelhogya semminemű szerszámuk nem volt, hegyes köveket voltak kénytelenek használni. Csináltak vackot is száraz levelekből. Az összehordott szentjánoskenyérnek és gyökereknek kis részét a hordóba tették, a többit pedig ott hagyták egy rakáson, hogy amíg abban tart, a hordóba eltett eledelt megkíméljék. Csakhogy a kint hagyott garmadának sok hivatlan vendége akadt. Madarak, hangyák és más csúszó-mászó férgek seregestül jártak rá. A hangyáktól és férgektől nem követelheték a kár megtérítését, de a madarakon ott nyomban megvették az árát, amennyiben közülük naponként annyit ütöttek agyon kövekkel, amennyi nekik tetszett. Sült madárhúsban nem is láttak szükségét.

Eleinte sótlan ették a madárpecsenyét, de később találtak sót is, többet mint amennyire szükségük volt. Hogy egyéb dolguk sem volt, mint életük elviselhetővé tételéről gondoskodni, sok mindent kieszeltek, de még többre merő véletlenségből bukkantak. Így történt, hogy egyszer a tengerparti alacsonyabb sziklák közt bujkálván, a mélyedésekben szürkés porféléket vettek észre. A szemfüles Miskei, aki a sárga gyökér felfedezése óta igen nagyra volt az ő természettudományi ismereteivel, a szürkés port is megízlelte s meglepődve közölte Ujváryval, hogy ez a szürke por nem egyéb mint só.

- Bíz ez só - szólta Ujváry is, amint megkóstolta s aligha úgy nem került ide, hogy a tenger vize, amelyben, amint tapasztalatból tudod, sok a só, ezekben a mélyedésekben mint megannyi apró tócsa maradt hátra, mikor viharos időben a hullámok e sziklákra fel-felcsaptak. Később aztán a víz apránként elpárolgott, a só pedig megmaradt. Nem olyan jó, mint a máramarosi meg a désaknai, de a mi szegényes konyhánkhoz egészen jól illik.

Egypár nappal azután, hogy a sóra bukkantak, beállott a tél. Szakadt az eső, mintha vederrel öntötték volna az égből. Fázni ugyan nem igen fáztak, mert a tél azon a vidéken nem hideg. Ez nagy szerencse volt rájuk nézve, mert a ruha, amelyen a tengerből kiúsztak volt, már egészen lerongyolódott róluk. Süveget ugyan mindjárt az első napokban, mikor a szigetre kerültek, voltak kénytelenek készíteni, mert a fez-nek nevezett sapkájuk, amelyet elébb viseltek volt, a tengerbe veszett s a nap égető sugarai ellen meg kellett a fejüket védeniök. Vesszőből fontak tehát olyan kosárfélét, ezt megtüzdelték leveles galyakkal s a fejükre borították.

- Lám, lám - szólt az örökké jókedvű Miskei - mégis csak jó, hogy nem a Magas-Tátra aljában töltjük majd a karácsony-ünnepet, mert ebben a szellős túri-süvegben el nem kerülhetnők a náthát.

A téli hónapok sokkal tűrhetőbben folytak le, semmint embereink hitték. A hűvös éjjeleken a soha el nem aludt tűz mellett melengették tagjaikat. Az eső ellen megvédte őket üregjük. Ételül szolgált nekik a szentjánoskenyér s madárpecsenye, meg néha egy-egy halacska, amelyet a vihar a szirtekhez csapott volt oly erővel, hogy kábultan ott maradt azon a helyen. Italul pedig az esővíz szolgált, amelyben most, hogy únos-úntalan zuhogott az eső, csak úgy daskáltak. Az ejtett madarak tollait pedig a falevelekből csinált vackukra tették, így aztán puhább is, melegebb is volt.

XXII.

Miskei három hajót vesz észre, de a hajók nem veszik észre Miskeit. - Embereink lelkiállapota. - Újra két hajó.

Végre megszűnt a hosszú esőzés, megszűnt a tél. Ha az időjárás valamivel kedvezőbb lett is, de azért embereinknek vigasztalan egyformaságban, bajjal, vesződéssel teltek a napjaik. Az az egy gondolat tartotta bennük még a reménységet, hogy kitavaszkodván az idő, élénkebb lesz a hajózás s talán mégis csak elvetődik arra a szomorú szigetre is egy hajó, amely őket számkivetésükből kiszabadítja.

Az elmúlt nyár óta egyre égett a tűz a kőszikla tetején s oda gyakorta fel-felment hajó-lesni majd az egyik, majd a másik. Egyszer éppen Miskei volt a vártán, mikor kimondhatatlan örömeire három hajót látott közeledni. Kezdett is akkora kiáltozást, mint akinek nincs rendjén az esze, s azonfelül kézzel-lábbal is dolgozott, hogyha a kiáltása a hajókig el nem találna hatni, hát észreveszik majd a kapálózását. Hiába való fáradság! Sem a kurjongatásait, sem a hadonászását észre nem vették, sőt ami szomorúságát még jobban fokozta, a tűz füstjét sem láthatták a hajókon levők, mivel éppen olyan szél fújt, mely a füstöt befelé a szigetre vitte.

Eltűntek a hajók a szemhatár szélén s eltűnt Miskeinek a szabadulás felől táplált reménysége. Szomoruan ballagott le a szikláról s felkereste Ujváryt, aki éppen madarakra vadászott, hogy elpanaszolja neki csalódását.

- Sohse szomorkodjál, Pista barátom! Engem a te híred nemcsak hogy nem búsít, hanem ellenkezőleg, megvigasztal, mert azt látom, hogy szoktak erre hajók járni. Ha a most itt elhaladt három hajó észre nem vett bennünket, majd jön utánuk egy negyedik, ötödik, amely kiszabadít bennünket ebből a kietlen vadonból. Légy tehát jókedvű, pajtás! Nézd, három tarka madarat követtem agyon; jöjj, süssük meg s költjük el sárga gyökérrel ebédre.

De bizony embereinknek az a reménysége, hogy a hajózásra kedvezőbb évszak beálltával majd csak eljön megszabadításukra a várva-várt hajó, egyhamar nem teljesült. Már a tavasz is elmúlt s eljött megint a nyár az ő tikkasztó szárazságával, az ő perzselő hőségével. A szerencsétlen szigetlakók sokat szenvedtek a forró égöv szertelenségeitől. De kiki túrta a bajt, a nyomort, a legsanyarubb nélkülözéseket a maga módja szerint: Ujváry a bölcs nyugalmával s a jámbor embernek az Isten akaratában való megnyugvásával; Miskei pedig az ő elpusztíthatatlan jókedvével, az ifjú lélek ama derűtségével, amelyre semmiféle nyomor, semmiféle gond nem képes árnyékot vetni. Hogy hónapok óta még csak egy hitványka tárgyat sem hajtott feléjük a tenger, amin emberi kéznek a nyomát lehetett volna észrevenni, lelkükből már-már tünedezni kezdett az a kevés reménység is, amelyet Miskei három hajója élesztett volt bennük. De a világért nem mutatott volna egyik sem a másik előtt csüggetégséget. Hol egyedül, egymást felváltva, hol pedig, ha egyéb dolguk nem volt, együtt beszélgetve s egymást mulattatva, éjjel-nappal ott ültek a sziklai vártán s élesztették, mint a Veszta-szüzek, az örök tüzet és egymás lelkében a reménységet. Közben-közben meg-megszakadt a társalgás. Hosszakat hallgattak s olyankor gondolataik versenyt háborogtak az előttük végtelenül elterjedő tenger hullámaival.

Egyszer, amint egy nyári reggelen megint ott ültek a szirt tetején s egy megkövezett madarat sütöttek hosszú fanyárson reggelire, Miskeinek úgy tetszett, mintha a szemhatár szélén valami fekete pontot látna. Figyelmezteti bajtársát, de ez, hogy nem volt olyan éles szeme, mint Miskeinek, minden erőlködése mellett sem volt képes észrevenni semmit, noha amaz minden lehető módon magyarázta neki az irányt. De azért nézték erősen már vagy egy órája. Egész lelkük a szemükbe gyült. A reggeliről teljesen megfeledkeztek.

- Igazad van, atyámfia - szólt végre derült arccal Ujváry. - Most már én is látom, egész világosan. Sőt mi több, én nem is egy, hanem két pontot látok egymás mellett.

- Én meg - viszonzott Miskei - majdnem bizonyosan merem állítani, hogy az két hajó s hogy egyre közelednek felénk, mivel már legalább is négyszerte nagyobbak, mint mikor legelőször észrevettem.

S ezzel futott, tömérdek rőzsét összehordott s rakta nyalábszám a tűzre. Rövid időn a kazalnyi rőzse akkora füstöt eresztett, mint mikor egy telt pajta kigyullad. Ezt a sűrűn gomolygó füsttornyot lehetetlen volt a hajókon levőknek észre nem venniük. Még délponton sem állott a nap s a két hajó oly közel járt a szigethez, hogy a rajta levő emberek mozgását is ki lehetett venni. Különben Miskeiék részéről fölösleges is volt az a nagy hűhó, mert a két hajó amúgy is kikötött volna a szigeten. Előtte való éjjel ugyanis egy hajóslegény ügyetlensége miatt eltört az egyik hajón a tatárboz s úgy remélték, azon a magános szigeten, amely előttük a reggeli nap fényében tündöklött, csak találnak egy arravaló fatörzset, amellyel a kárt, úgy ahogy kiigazíthatják. Még biztosabbra vették ezt, mikor a füstöt meglátták, mert ez bizonyossá tette előttük, hogy emberek lakják azt a szigetet.

XXIII.

A jövevény-hajók kapitánya partra száll. - Hogy fogadta őt Ujváry. - Bernardini a tolmács. - Ujváry Bernardinitől megtudja, hogy kicsodák az ő megmentői.

Mikor a hajók már vagy egy puskalövésnyire voltak a szigettől, Ujváry és Miskei gyorsan futottak le a szikláról, arra felé, ahol lapályos volt a part s hajóval leginkább volt megközelíthető a sziget. A hajósnép pedig horgonyt vetett s a gályáról leeresztett egy dereglyét, hogy a partra evezzen. Négy evezős legényen kívül belézállt egy szigorú tekintetű, vörös szakállú férfiú, akiben Ujváry azonnal felismerte a kapitányt. Magas termetű volt és délceg magatartású; skarlát ruhája arannyal hímezve, drágakövekkel kipitykézve. Széles övében egész fegyvertár: pisztolyok, mordályok, török, vadászkések. Ehhez a bíborban és aranyban pompázó férfiúhoz képest milyenek voltak a mi szegény, rongyokba göngyölt embereink! De azért Ujváry férfias önérzettel odalépett a kapitány elé és olasz nyelven így szólt:

- Bárki légy, óh uram, én és e társam, akik hajótörést szenvedvén, e vadonba vetődtünk s egy esztendőnél több, hogy e pusztá, lakatlan szigeten nyomorgunk, mi téged mint megmentőnket üdvözlünk! Az Ég küldött téged a mi kiszabadításunkra. Európai, művelt emberek vagyunk s tudjuk, mivel tartozunk annak, aki bennünket kiszabadít oly helyzetből, amely rosszabb a halálnál.

Egy szó nem sok, de annyit sem értett az egész beszédből a hajóskapitány. Ámde embereink külseje oly értelmesen tolmácsolta Ujváry beszédjét, hogy könnyű volt azt a kapitánynak ésszel felérni úgyis. Ez is mondott valamit, azt meg Ujváryék nem értették. Annál nagyobb volt azonban az ő örömük, amint a kapitánynak egy intésére az evezős-legények a dereglyéhez vezették s elvitték őket az egyik hajóra. Ott aztán körülfogta az egész hajósnép s a sajnálkozás félreismerhetetlen jeleivel mutatták nekik részvétüket. Az egyik inget hozott, a másik lábravalót, a harmadik kabátot stb.-t, úgyhogy rövid egypár perc múlva tetőtől talpig gavallér módra felöltöztették őket. Ugyancsak szerettek volna Ujváryék sorsáról egyet-mást megtudni; ostromolták is őket kérdéseikkel, de hiába, nem tudták egymást megérteni, mivel e hajónak a népe egytől egyig egyiptomiakból és kabilokból állott. Végre valamelyiknek eszébe jutott, hogy a másik hajó emberei közt van egy olasz származású matróz, azt nyomban előhozták. Ez a hajósnép, akit Bernardini-nak hívtak, Trevizo városából való volt; tizennyolc éves korában valami kihágás miatt a börtönbe került, onnét megszökött, sok mindenfélért megpróbált, sok országban megfordult, végre erre a hajóra vetődött, ahol már két év óta szolgál. Ezt ő maga beszélte el minden tartózkodás nélkül Ujvárynak. Mikor aztán beesteledett s a hajóra visszajöttek azok az emberek is, akiket a szigetre küldtek volt, hogy egy arravaló szálfát kerítsenek és megfaragjanak: Bernardini sorra eltolmácsolta Ujváry elbeszélése nyomán a mi embereink élményeit és viszontagságait. A kapitány pedig, szőnyegen ülve, valamint a körülötte heverő és pipázó hajósnép feszült figyelemmel hallgatták az olasz élénk előadását. Éjfél mutatott a csillagok állása, mikor az elbeszélésnek vége szakadt. Másnap déltájban, hogy immár kitarozták volt a hajót, horgonyt oldottak a hajósok és kedvező széllel kivitorláztak a nyílt tengerre. Csak most kezdett Ujváry Miskeivel tanakodni, hogy vajjon miféle hajók ezek, miféle emberek lehetnek az ő megmentői? Kereskedőhajók ezek nem lehetnek, mert kereskedő-hajókon mi a kőnek volna ez a sok ágyú? Ez ellen bizonyít továbbá az is, hogy a hajósnép mind egyformán volt öltözve. Nyilván hadihajók - így okoskodott Miskei, de hogy milyen nemzethez tartozók, azt nem tudta kisütni, mivelhogy sem mikor a szigetre érkeztek, sem pedig most zászlót nem tűztek. Hogy e dolog felől magának bizonyosságot szerezzen, Ujváry megkérdezte Bernardinitől, hogy kicsodák a hajón levő emberek, kereskedők-e, vagy hadfiak? Honnét jönnek, hová igyekeznek?

- Mi, uram, - felelt az olasz gúnyos mosolygással - a tenger szabad fia vagyunk, kereskedők is, meg harcosok is, amint az alkalom megköveteli.

- No, barátom - szólt Ujváry magyarul Miskeihez, aki az olasz feleletét meg nem értette - megjártuk a diószegi vásárt! Tengeri haramiák kezébe kerültünk. Most már az Isten tudja, no meg ez a kalóz-kapitány is, hogy mi sors vár reánk. A legjobb esetben kényszeríteni fognak bennünket, hogy mi is tengeri rablók legyünk. Érzel-e magadban hajlandóságot a haramia-életre?

E hír hallatára majd hogy az álla le nem esett a szegény Miskeinek. Egy darabig egy szót sem szólt, csak merev szemmel nézett maga elé, azután ezt mondta Ujvárynak:

- Szó, ami szó, uram, de nekünk ugyancsak kijutott. Úgy játszik velünk a végzet, mint a gyerek a labdával: hadifogolyból rabszolga, rabszolgából a marokkói császár agája, agából vadember, vademberből tengeri rabló. Ha könyvből olvasná valaki a mi hányt-vetett életünk sorát, azt mondaná rá, hogy mesebeszéd. Ha nekem van-e kedvem a kalózságra? Az isten látja lelkemet, hogy egy szikra sincs. De nem is az én kedvem szerint, nem az én akaratom folytán leszek én haramia. Ha sorsom úgy rendelte, megállom ott is a helyemet becsülettel.

- Nagyon kíváncsi vagyok - szólt mosolyogva Ujváry - mi módon fogsz te más, békésen hajózó embereket becsülettel kifosztani és agyonütni. De abban igazad van, hogy bele kell nyugodnunk sorsunkba, annyival is inkább, mert hiszen nincs módunkban azon változtatni. Legjobb lesz úgy tettetnünk magunkat, mintha sejtelmünk sem volna, hogy kicsodák ezek a mi drágalátos megmentőink. Ne mutassunk se félelmet, se bizalmatlanságot, hanem viselkedjünk úgy, amennyire csak lehet, mintha a legtisztességesebb emberek társaságában volnánk. Bízunk ügyünket az Istenre, az ő jósága majd csak kiszabadít bennünket ebből a bajból is, mint ahogy már megmentett bennünket sok más veszedelemből.

XXIV.

Ujváryt a kapitányhoz vezetik. - Mit beszéltek egymással. - A két barátot elválasztják egymástól. - Könnyes búcsu.

E beszélgetésükben félbeszakította embereinket Bernardini, aki jelentette, hogy a kapitány beszélni akar velük. Le is vezette őket tágas kamrájába, amelynek falai telisded-tele voltak akasztva mindenféle lövő-, szűrő- és vágószerszámokkal. A kalóz-vezér, a keleti emberek módjára, egy kézmozdulattal üdvözölte őket s ezt mondatta nekik a tolmács Bernardinival:

- Nem tudom, sejtitek-e már ti keresztyének, hogy kicsodák vagyunk? Ha nem, hát íme, megmondom nektek: Mi szabad tengerészek vagyunk. Hazánk a tenger, életünk a harc, erkölcsünk a bátorság, jutalmunk a zsákmány. Az elbeszéléstektől örömmel értesültem, hogy ti már számtalan harcban farkasszemet néztetek a halállal; örömmel azért, mert jogom van reményleni, hogy seregem két bátor szívvel és négy erős karral szaporodott. Ami törvényeink értelmében elébb hajómunkás-szolgálatot kellene ugyan végeznetek két esztendeig. De én e munkák alól felszabadítalak benneteket, mivel a hadi mesterséget úgy is megtanultátok s már magas rangra is felvittétek. Én egyenesen a harcosok sorába veszek fel titeket. De ennek fejében elvárom tőletek, hogy kitesztek magatokért minden alkalommal. Különb is ti magatok veszitek hasznát vitézségteknek, mert az ejtett zsákmányból kinek-kinek az ő bátorsága arányában jár ki a része. Aki vagy önként, vagy más úton-módon kerül az én seregembe, az öt esztendeig köteles köztünk maradni. Csak tőletek függ tehát s ez idő alatt annyit szerezhetek, hogy beérhetitek velem egész életetek fogytáig. De reményem, hogy ezt a mi szabad életünket csakhamar annyira meg fogjátok kedvelni, hogy az öt év eltelte után sehogy sem akaróztatok majd elmenetek.

Ujváry mélyen meghajtotta magát s ezt felelte a kapitánynak:

- Mi életünket neked köszönhetjük, uram. Isten a te kezedbe adott minket s te úgy tehetsz velünk, amint kedved tartja. Ne várd tőlem, hogy nagyszavú ígéretekkkel háláljam meg neked, hogy kiszabadítottál bennünket abból a nyomoruságos életből. Én tettekkel szoktam viszonozni a jót is, a rosszat is.

- Értem, értem - felelt a kalózvezér. - Te háládatlannak sem szeretnél tetszeni, de kalóz sem akarnál lenni. Ismerem én a te fajtádbeli embereket. Szolgált és szolgál most is az én hajóimon nem egy. Ha kellelten is, de apránként beletörődtek a mi életünk-módjába mind s végre olyan helyre-kalóz vált a legtöbbjéből, mint akár jómagam. Különb is, helyesen mondtad, hogy sorsotok az én kezemben van. Intézkedtem is már, hogy mi történjék veletek. Holnap hajnalban a két hajó amúgy is elválik egymástól. Hogy mikor és hol találkozik ismét, azt természetesen dobra nem ütjük. Az egyik gálya, a »Parittyá«, az én vezetésem alatt nyugotra megy s te ezen maradsz. A másikat Nureddin vezeti kelet felé s az elviszi magával a te társadat. Így különváltva jobban megszokjátok s megkedvelitek a mi életünket.

Ezt mondván, a kapitány elbocsátotta embereinket s Bernardini elvezette őket a számukra rendelt kamrába, mivel már mindenki pihenőre tért. Amint aztán egyedül maradt a két barát, Miskei nyakába borult Ujvárynak s úgy sírt-rítt szegény, mint a gyermek. Ujváry is hiába törekedett könnyeit visszafojtani. Úgy zokogtak, egymást átölelve, hosszú ideig.

- A szívem súgja, - szólt végre Miskei - hogy sohse látjuk többé egymást. Ehhez a csapáshoz képest, hogy elszakadunk egymástól örökre, mily csekélynek tetszik most nekem az a szerencsétlenség, hogy tengeri haramiák kezébe kerültünk.

- Én meg, édes Pista barátom, kétszeresen érzem a fájdalmat. A magam baján kívül még a te szerencsétlenséged súlya is nyomja az én lelkemet, mert hiszen én sodortalak téged a bajok és veszedelmek örvényébe. Milyen nyugodtan és boldogan folytak volna a te napjaid Váczon vagy Komáromban, ha én abban az áldatlan pillanatban rá nem beszéllek, hogy menj el velem Bécsbe katonának. Mint az árnyékom, úgy követ engem lépten-nyomon az Isten átka, mivel szegény édesanyámat megbántottam, s ez az átok kiterjeszti vészthozó hatalmát mindazokra is, akik közelembe jönnek. Te is, szegény barátom, ennek az átoknak vagy az áldozata. Csak az az egy dolog vigasztal, ami a te személyedet illeti: hogy a csüggedést nem ismerő szerencsés természeted mellett nemsokára kihevered ezt a csapást is. De mi lesz majd én belőlem, ha a te derült, jó arcodat nem látom, a te nyájas, biztató szavadat nem hallom?! Pistám, drága, jó Pistám! Félek, igen félek, nem lesz elég lelkierőm, hogy tovább is viseljem ezt a nyomorult életet.

E szavakkal Ujváry megint sírva borult barátja keblére. Miskei, az ő társa szenvedéseit látván, megemberelte magát és csillapítani, vigasztalni kezdte őt, amint csak tőle telt. Ez valamennyire sikerült is neki, mert nemsokára Ujváry is erőt vett lelki fájdalmán s így szólt:

- Igazad van, jó fiú! Nem illik férfiakhoz ez a siránkozás, legkevésbé pedig katona-emberekhez. Tűrjük békén Isten rendelését s bízunk az ő jóvoltában. Ha az ő szent akaratának úgy tetszik, még minden jóra fordul. S most jőjj, pihenjünk egy kicsit, kedves, jó pajtásom! Éjjel mindent, a saját gondolatait is, sötétebb színben látja az ember. A nap fényében eltűnedeznek majd aggódó agyunk rémei. Meglásd, a felkelő nap a mi lelkünkbe is lövell egy reménysugárt.

Le is heveredtek a számukra készített kemény vacokra, de egy szemet sem húnytak be egész éjszaka. Gondolataik erős háborgása elzavarta szempilláikról az álmot. Mikor a mennybolton feltetszett a hajnal, már jött Bernardini s jelentette Miskeinek, hogy a Nureddin hajója, a »Szikra«, egypár perc múlva keletnek veszi irányát. Néma öleléssel vett búcsút a két barát egymástól. Erre Miskei csónakba szállt s átevezett a másik gályára.

XXV.

Mit üzent a marokkói császár a tuniszi dey-nek. - Milyen hatást tesz Ujváry eltűnésének a híre a tuniszi udvari körökre. - Ben-Dolhadan és Szulejka. - A dey hajót küld Ujváry felkeresésére.

Az a hírmondó, akit Marokkóból a szárazföldi úton a tuniszi dey-hez elküldtek volt, hogy Ujváry és Miskei jövetelét előre megjelentsen, tizenegy nap alatt oda szerencsésen el is érkezett. A fejedelem nyomban megparancsolta udvari embereinek, hogy a két magyar vitéz fogadására és elszállásolására tegyenek meg minden szükséges intézkedést. Ámde hónap hónap után mult és a várva-várt vendégek nem érkeztek. Ez szeget ütött a tuniszi fejedelem fejébe. Azért egy követel levelet küldött a marokkói császárhoz, amelyben megkérdezte tőle, ha elutaztak-e csakugyan a magyar vitézek Marokkóból? Három hét múlva jött vissza a követ egy levéllel, amelyben a marokkói császár azt írja, hogy Ujváry és Miskei már hónapokkal azelőtt elindultak volt onnét, de azóta sem a hajónak, amelyet a császár rendelkezésükre bocsátott, sem pedig a hajós népnek még csak a hírét sem hallották. Nyilvánvaló, azt írta végezetül a császár, hogy egy tengeri viharban szerencsétlenül jártak, hogy odaveszett a hajó mindenestül.

Ez a szomorú hír hamar elterjedt az udvari körökben. Volt is olyan sajnálkozás és szomorkodás, mintha kiki valami közeli atyjafiát vesztette volna el. Legbensőbbben mégis az ifju fejedelmi herceg, Ben-Dolhadán keserülte az ő szeretett barátjának, Ujvárynak a vesztét. Hogy magát szíve szerint kisírhassa, elment testvérhugához, Szulejkához, aki előtt legjobban esett szívét kiöntenie, valahányszor az csordultig megtelt bánattal, s elpanaszolta neki nagy veszteségét.

Mint ahogy egy galamb holtan összerogy, ha egy durva ujj keményen megszorítja szívét: úgy roskadt össze élettelen a bájos hajadon, úgy találta szívén a marokkói császár üzenete. Ben-Dolhadan rémülten kiáltotta elő a palotahölgyeket, akiknek csak nagysokára sikerült holmi erős illatszerekkel, hosszas locsolgatással és dörzsöléssel a hercegkisasszonyba az életet visszahívni. Legelőbb is, amint megnyíltak nagy, fekete gazella-szemei, intett a hölgyeknek, hogy hagyják magára. Aztán odahívta magához testvérét, megragadta kezét s könnyektől fuldokolva, így szólt:

- Mihaszna tagadnám, mihaszna rejteném még tovább is előtted szívemnek mély titkát! Sejtetted, tudtad te amúgy is, még mielőtt az imént testem gyarlósága elárulta volna. Igen, szerettem, kimondhatatlanul szerettem őt, lelkem minden lélekzetével, szívem minden dobbanásával! Óh, hogy szemem soha többé látni nem fogja az ő szép, nyílt, férfias arcát, az ő okos, jóságos tekintetét, az ő délceg termetét! Óh, hogy fülem soha többé hallani nem fogja az ő zengzetes hangját, az ő bölcs beszédjét! Oda az én örömöm, az én reménységem, az én ifjú életem, oda minden! Elsötétült a világ köröskörül! Istenem, én Uram Istenem...

Többet nem szólhatott a szerencsétlen leány. A nagy lelki fájdalom elfogta torkán a szót. A párnákba rejtette arcát, sírt, zokogott és gyöngye teste görcsökben vonaglott.

Húga szenvedéseit látván, Ben-Dolhadan egészen elfelejtette a maga keserűségét. Részvevő, édes, szerető szavakkal biztatta, vigasztalta a szegény leányt és gyöngéden simogatta fekete haját.

Nemsokára felkelt Szulejka a kerevetről. Nagy erővel elhallgattatta fájdalmát és Ben-Dolhadanhoz simulva így szólt:

- Tudom, szerelmes testvérem, hogy a te fájdalmad is nagy, hogy te is bensőleg, szívből szeretted őt. S ez még kedvesebbé tesz téged előttem. De lásd, én már nyugodt vagyok és még jobban megnyugtathatna, ha körülményesen elbeszelnéd, hogy s miként járt szerencsétlenül az a drága férfiú, az a szép magyar levante.

- Sajnálom, kedves jó Szulejkám, de bővebbet az ő szerencsétlenségéről nem mondhatok sem én, sem senki más. Nesze, itt a levél, amelyet atyánk tudakolására a marokkói császár írt.

- Ha így áll a dolog - szólt a leány, amint végigfutott szeme a levél rövid tartalmán - akkor éppenséggel nem bizonyos, hogy Ujváry elveszett. Ki tudja, nem sodorta-e a vihar a világnak oly félreeső vidékére, ahonnan csak hosszú időre térhet vissza? Ki tudja, nem vetődött-e valamely elhagyott, lakatlan szigetre, amely felé ritkán veszik útjukat hajós emberek? Óh, kedves bátyám, hiszen itt tenni kell valamit, rögtön, haladéktalanul! Siess atyánkhoz s kérd meg őt, rimánkodjál neki, hogy küldjön el nyomban egy hajót Ujváry felkeresésére. Itt, itt a szívem súgja, hogy ő nem veszett el, hogy még él, szenved és remél, amint én is reménylem, hogy a jóságos Ég visszahozza őt megint a mi körünkbe. De minden órai késedelem Isten ellen való véték. Eredj hát, siess atyánkhoz, hamar, hamar!

A leány bizakodása lelket öntött Ben-Dolhadanba, Szulejka reménykedése ráragadt őreá is. Futott íziben atyjához s oly élénken, oly reménykeltőleg tudta a dolgot előadni, hogy a dey beleegyezett fia tervébe és nyomban parancsot adott, hogy egyik legerősebb szerkezetű hajója, amely csak a minapában készült el, jól felszerelve s legmegbízhatóbb kapitányának vezetése alatt induljon útra a két magyar vitéz felkeresésére, amint a márciusi szélviharok elmúlnak. Egyúttal jelentékeny összeget ígért a kapitánynak s a személyzet minden egyes emberének jutalmul, ha sikerül Ujvárynak és Miskeinek a nyomára akadniok. Megbízta továbbá a dey Ben-Defter-t - ez volt a kapitány neve - azzal is, hogyha útjában valamely ismeretlen szigetre vagy népre találna bukkanni, hozzon arról alapos tudósítást, s ha e népek valamelyikénél könnyen megszerezhető kincsre akadna, fordítsa azt a tuniszi kormány hasznára, hogy megtérüljön ily módon az a költség, amelybe a tengeri utazás kerülni fog.

1720-ban, április hóban hagyta el Ben-Defter hajója, az »Al-Magreb« a tuniszi révpártot. A rajta levő, nem éppen nagyszámú legénység csupa válogatott embertől állott, akik a tengeri utazásnak minden csínját-bínját ismerték. Kezdetben Ben-Defter-nek az volt a terve, hogy sorra járja a Földközi-tengerben a velencei köztársasághoz tartozó szigeteket. De később úgy határozta, hogy előbb elmegy Amerikába, az Antilla-szigetekre és csak ha ott nem akad Ujváryék nyomára, keresi fel az említett szigeteket. Minden nagyobb baj nélkül át is vitorlázott az Atlanti-óceánon és Sz.-Domingó szigetének a kikötőjében horgonyt vetett. Kérdezte, tudakolta ott mindenfelé a két magyar vitézt, de bíz ott hírért sem hallották. Egészen úgy járt Tabago és Sz.-Margit szigeteken, úgy Kuba minden kikötőjében is. Havannából, Kuba szigetének fővárosából, elhajózott Portorikóba, innét pedig Jamaika szigetére, amely az angolok tulajdona. Ennek a kikötőjében, Port Royalban és fővárosában, Kingstonban, hosszabb ideig akart Ben-Defter időzni.

XXVI.

A kalózvezér Barbarossza s az ő népe. - Hajsza egy kereskedőgályára. - Szélvihar. - A kalózhajó Mexikóba vetődik.

Az a kalózvezér, akinek a hajójára Ujváry Miklós került, valóságos átok volt a Földközi- s Atlanti-tenger partvidékére és hajósaira nézve. Hosszú, rőt szakálláról Barbarosszának nevezték. Már a neve is rettegésbe ejtette az embereket. A gyermekeket is vele ijesztgették. Egész hajórajnak parancsolt, amely tizenegy kisebb-nagyobb gályából állott. Hajói a partvizeken vagy a nyílt tengeren, majd egyenként, majd egész naszádokban cirkáltak aszerint, amint a »vállalat« nagysága és veszedelmes volta megkövetelte. Emberei legnagyobbrészt törökök, arabok, berberék, egyiptomiak, kabilok voltak, de akadt köztük akárhány görög, albán, örmény, olasz és spanyol is. Egytől-egyig rovott életű kalandorok, akiket kidaszított kebléből a társadalom. Csupa szemenszedett gonosztévők, akik az igazság büntető keze elől menekültek Barbarossza oltalmába.

Azóta, hogy a Kanári-szigetek közelében Nureddin kapitányát, aki Miskeit vitte magával, visszaküldte a Földközi-tengerbe, ahol a többi hajója is tartózkodott, Barbarossza egyre nyugotnak vitorlázott. Hajója, melyen legörömostebb tartózkodott, »Parittyta« nevet viselt. Hosszú, keskeny, három árbocú gálya volt, harminc ágyúval felszerelve. A hajósnép rajta csupa vad, vihar- és harcedzette berberék, kabilok és szerecsenek, szám szerint kilencvennégyen. Préda nem akadt, noha már két hete is elmúlt, hogy a Parittyta az Atlanti-óceán végtelen hullámain hasította. De azért a hajósnép nem vesztegelt. Felváltva: a fele pihent, a másik fele pedig dolgozott. Munkájuk abban állott, hogy vagy a fegyverforgatásban, puska- és ágyúlövésben, a kötélzetben való mászás- és kapaszkodásban gyakorolták magukat, vagy pedig a hajót tisztogatták, sütöttek, főztek, őrzt állottak stb. E munkák egy részében, különösen a hadgyakorlatban s a lövésben Ujvárynak is részt kellett vennie. Kiváltképpen abban oktatták őt, mikép kell az iránytűvel s a hajózás egyéb szerszámaival élni. Mindjárt másnap, hogy Miskeitől elvált, a kalózok rendes ruhájába öltöztették, kardot kötöttek az oldalára, tüszőjébe pedig három pisztolyt és három hüvelyes tört tűztek.

Egy délelőtt éppen pisztollyal célba löttek s Ujváry ritka biztos kezével bámulatba ejtette az egész rablókompániát, hát egyszer csak elordítja magát az a hajóslegény, aki az árbockosárban ült és kémkedett. Hogy ez mit jelent, azt csakhamar kitalálta Ujváry, mert a matróz rivallására nyomban felelt a hajó kormányán álló őrszem harsány kürtszóval, erre pedig futott össze, mint a disznócsürhe, az egész hajósnép a gálya minden üregéből, zugából. Futott fel a fedélzetre Barbarossza is s a kormányemelvénnyről hosszasan nézett messzelátóval délnyugoti irányban, mialatt folyton-folyvást osztogatta nagy hangon a parancsokat. Volt is akkora lőtásfutás és készülődés, hogy még! A legénység egy része majomgyorsasággal szökött fel az árbocokra és kifeszített minden vitorlát, a másik része pedig átvontatta az ágyúkat mind a jobboldalra, úgyhogy az egész hajó arra felé hajlott. Alig telt bele egy félóra s Ujváry már egész világosan láthatta azt a kereskedő-gályát, amelynek ezek a hadi készülétek szóltak.

Csakhogy ott is észrevették ám idejekorán a Barbarosszáék hajóját s abból a sietségből, amellyel ez feléjük igyekezett, helyesen azt következtették, hogy amazoknak gonosz a szándékuk. Nem késtek tehát a kereskedő-hajón lévők sem annyi szélfogó-vitorlát felhúzni, amennyit csak elbírtak az árbocok. Ahhoz járult még, hogy a Parittyta, amint nyakra-főre törtetett előre, hirtelen olyan helyre került, ahol zátonyos volt a tenger, sőt helyel-közzel még kőszirtek is meredeztek ki a vízből. Barbarossza tehát, tartván tőle, hogy gályája meg találna fenekleni, kénytelen volt menését lassítani s a veszedelmes helyeket kerülgetni. Eközben a kereskedő-hajó, amelynek úgy látszott, szabad volt a pályája s mely amúgy is igen gyors járá-

sú volt, akkora egérutat nyert, hogy maguk a kalózok is kezdtek lemondani arról a reményről, hogy utólérik. Káromkodtak is irgalmatlanul, hogy kétheti hiábavaló ügyelgés után ez lett volna a legelső zsíros falat s ez is kisiklott a kezükből. De annál jobban örült magában Ujváry s áldotta Istenét, hogy nem kellett ártatlan emberek ellen fordítania fegyverét.

Ámde Barbarossza nem hagyta abban a dolgot. Amint a sekélyes vízből szerencsésen kiért, megint nekieresztette teljes gyorsasággal a Parittyát. Kezdődött újra az izgalmas hajsza s tartott egyre két óra hosszat, most már jobb sikert ígérve, mert az üldözött hajóhoz, amely az imént már-már eltűnt volt a szemük elől, mind jobban közeledtek.

Most azonban, mintha csak maga az Isten látható módon állotta volna útját a haramiáknak, hirtelen, minden előjel nélkül, akkora orkán kerekedett, hogy hozzá foghatóra nem emlékeztek még Barbarosszának viharban, vészben megvénhedt emberei sem.

No, haramiák! Hogy fogtok most Isten haragja elől menekülni?

A kalózvezér - azt meg kell hagyni neki - most sem vesztette el lélekjelenlétét s hidegvérét. Nyugodtan, bár dörgő hangon, hogy a vihar zúgását túlkiabálja, osztogatta parancsait, nem hogy a kereskedő-hajó üldözését folytassák, dehogy! - ennél a legkisebb gondja is nagyobb volt most - hanem, hogy a lehető leggyorsabban rántsák le a vitorlákat, vigyék biztos helyre az ágyúkat, oltsák el a konyhán a tüzet stb. Egyszóval: a saját életük megmentésére kellett most a kalózoknak minden erejüket összeszedniök. Mert a szélvész vitte, sodorta őket hihetetlen gyorsasággal oly irányba, ahová menniök eszük ágában sem volt. Nemcsak hogy a fedélzeten átcsaptak a vadul háborgó hullámok, de némelykor egy-egy hegymagasságú, bömbölő hullám pillanatnyira egészen maga alá temette a Parittyát, amely folyton-folyvást ijesztő módon recsegett és ropogott minden ízében. Ujváry, a főárboc egy hágcsóját fogva, egy-egy sistergő villám fényénél nézte a kalózokat, akik most, miután a vezér rendelkezéseit nagy ügyel-bajjal teljesítették, görcsösen kapaszkodtak a kötelekbe s a hajó karfájába és sötét tekintettel várták a vesztüket.

De a kalózhajó nem veszett el. A szélvihar, miután fél napig lankadatlan erővel dühöngött, épp oly hirtelen elállt, mint amily hirtelen jött vala, jóllehet a hullámok még azután is háborogtak egypár óra hosszat.

A hajó második kapitánya, egy őszöreg görög ember, hosszas méréssel kisütötte, hogy a mexikói partvizen vannak. Barbarosszának kapóra jött ez a hír. Az ivóvíz is fogytán volt, de meg az utolsó vihar is rútul megviselte a Parittyát. Elhatározta tehát, hogy elmegy, horgonyt vet Mexikó kikötőjében. El is ért oda szerencsésen tíz órai vitorlázás után.

XXVII.

Ujváry Ben-Defter hajójára menekül. - A kalózok ijedsége s Barbarossza szökése. - Ujváry Ben-Defterrel Tuniszba hajózik.

Egypár órával azután, hogy biztos révbe érkeztek, a kalózvezér engedelmével Ujváry Miklós tíz legény társaságában elment a szárazra, hogy egyet sétáljon a tengerparton. Az utolsó vihart ő ugyancsak megkeserülte. Olyan erősen előfogta a tengeri betegség, hogy még most is úgy érezte, mintha agyveleje és egész belseje kóvályogna, mintha forogna vele az egész világ. Pedig már nem az imbolygó hajó deszkája volt a lába alatt, hanem a szárazföld biztos alapja.

Ilyen sétát Mexikó révpartján már hét ízben tett Ujváry, mindannyiszor tíz-tizenkét kalózzal együtt, azoknak örökdő szeme alatt. Mivel a legényektől soha egy tapodtat el nem távozott; mivel sem a sürgő-forgó sokaságot, sem pedig az ott horgonyzó idegen hajókat figyelemre is alig méltatta; mivel rendesen még a meghatározott időnél előbb tért vissza a Parittyára: az ő kísérői mindinkább alább hagytak az éberséggel.

Egy délután megint partra szállott nyolcad magával. Egy megszokott kocsmába tértek be borozni. Mikor társai már jócskán öntöttek volt a garatra és javában duhajkodtak, Ujvárynak sikerült a körükből észrevétlenül kiosonni.

A kalózhajótól vagy ötszáz lépésnyire a tengerbe nyúló kőtöltésen, egy idegen gálya volt kikötve, amelynek legényei éppen egypár csomag árut cipeltek a fedélzetre. Ezekhez elment Ujváry és egy darabig szóltanul nézte a munkájukat. Végre megszólított egyet közülük olasz nyelven, hogy kicsodák, mi járatban vannak, mikor indulnak el stb. Már az is nagy örömet okozott Ujvárynak, hogy a hajóslegény megértette az olasz szót, hát még mikor értesült, hogy az a hajó Tuniszba való! Hogy mi végből, hova utaznak s mikor térnek vissza hazájukba, azt már nem tudta a tuniszi hajós megmondani, de meg nem is mert Ujváry vele hosszasan beszélgetni, mert attól tartott, hogy azok a kalózlegények a csapszékben észre találják venni az ő eltűnését és keresésére indulnak. Csak arra kérte hát azt a tuniszi embert, hogy küldje el hozzá nyomban a kapitányt, mert igen sürgős és fontos mondani valója van. Rövid egypár perc múlva csakugyan ott termett nála a kapitány.

- Uram, az egy élő Istenre kérlek - így rimánkodott neki Ujváry - ments meg engem szerencsétlen embert! Azok a tengeri haramiák ott elfogtak és rabul tartanak. Többet most nem mondhatok, mert ha észreveszik, hogy veled szóba állottam, eljönnek s elhurcolnak a hajójukra.

- Egy cseppet se félj, jó ember! Bárki légy is, én megvédelek téged. A tuniszi fejedelem képét viselem, az ő nevében cselekszem. Az én uramhoz segítségért pedig senki sem folyamodik hiába. E pillanattól fogva te a tuniszi dey oltalmában állasz. Jőjj velem a hajómra.

- Szavakkal ki nem fejezhetem neked, óh uram, az én véghetetlen hálámat - így szól Ujváry, mikor már a tuniszi gályán voltak. - Csak annyit mondok: katona-ember vagyok, többre tartom a becsületed, mint az életem, s te az én becsületedet mentetted meg. Szívemnek más vágya, óhajtása nincsen, mint az: vajha módot találnék, hogy viszonzhassam, ha csak részben is, a te nemeslelkűségedet, hogy megkönyörültél rajtam, földidegen emberen, s még azt sem kérdezted, hogy ki fia vagyok, mily nemzetnek a szülöttje. De ha arra nem is találnék alkalmat, hogy neked megháláljam a mi jót tettél velem, megszolgálok érte a te fejedelmednek. Hiszen az ő udvarához voltam útban, hogy a lovasságát oktassam és szervezzem, mikor az a szerencsétlenség ért...

- Hiszen akkor te vagy az a magyar vitéz - vágott szavába a kapitány - akit a marokkói császár küldött volt Tuniszba, te vagy Ujváry aga! Én meg Ben-Defter vagyok, akit a tuniszi fejedelem éppen a te keresésedre küldött. Áldott legyen Allah az idők végeig! Ő vezette lépteimet, hogy szerencsésen reád akadhassak.

Ha lett volna Ben-Defter kapitány lelkében csak árnyéka is a kételkedésnek, hogy hát csakugyan az a sokat keresett magyar vitéz-e az az idegen, akit ő hajójára felvett: ez a kételkedés az első beszélgetés után, amelyet Ujváryval folytatott, végképp elenyészett volna. Kitűnt az ő személyazonossága elég világosan a tuniszi fejedelmi udvar viszonyainak és személyeinek ismeretéből, kitűnt abból az élénk érdeklődésből és szeretetből, amellyel Ben-Dolhadán herceg és Szulejka fejedelmi kisasszony után kérdezősködött. Ujváry, aki különben nem igen szerette a sok szót, most beszédessé, majdnem áradozóvá lett. Szívét nemcsak a sorsában oly váratlanul beállott szerencsés fordulat töltötte el örömmel, hanem még inkább annak a meggondolása, hogy mily nagy és élénk lehet a rokonszenv őiránta azokban az emberekben ott messze, Afrika északi partján, akik képesek túvé tenni az óceánt, hogy őt felkeressék. Csak midőn Ben-Defter az ő társa után tudakozódott, mert hiszen őt két magyar vitéz keresésére küldték volt útra, csak akkor borult a bánat sötéte Ujváry lelkére. Elmondta a mély szomorúság hangján, miként történt elszakadásuk. Hol s merre jár az ő Miskei barátja s mi történt azóta vele, annak csak Isten a megmondhatója.

Azalatt a kalózok, akik Ujváryval együtt a partra szállottak s akiknek kötelességük lett volna reá vigyázni, nagy ijedve vették észre eltűnését. Keresték őt a révpárt minden kocsmáiban és bódéiban, de hogy nyomára nem akadtak, meg hogy már a szabadságuk ideje is rég elmúlt, visszamentek a hajóra s jelentették Barbarosszának, hogy mi történt. Ez dúlt-fúlt mérgében. Nem annyira Ujváry szökése miatt, mert egy emberrel több vagy kevesebb, kivált hogy ennek az egy embernek az értékét nem is ismerte, ő előtte nem sokat nyomott. Nem is azért, mert emberei gondatlanok voltak - ennek majd megisszák ők a levét. Hanem dühösködött kiváltképpen azért, mivel ott nyomban el kellett a kikötőből kotródnia, pedig sok mindent kellett volna még elvégeznie. A kalózvezér ugyanis jól tudta, hogy az ő szökevénye vagy a közelében levő tuniszi hajóra menekült, vagy pedig arra a spanyol hadigályára, amely szintén ott a kikötőben horgonyzott. Ott kétségtelenül el fogja árulni, hogy az a hajó, amelyről ő menekült, kalózhajó, hogy áttatásból tüzték ki rá, mielőtt a révbe bevitörláztak, a félholdas piros lobogót, hogy csupa merő hamisítványok azok az iratok, amelyekkel a kapitány magát mint török alattvalót igazolta a mexikói kikötői hivatalban. Mindezt ő nagyon jól tudta. Vitte is Barbarossza uram az irháját, amily gyorsan csak lehetett. De mikor már jó messzire járt a szárazföldtől s bátorságban érezte magát, kezdett ide-oda tétovázni. Az volt a szándéka, hogy bevárja és ráüt a tuniszi gályára, nem éppen azért, mert azon sejdítette Ujváryt, hanem mivel jó prédára számított.

Csakhogy Ben-Defter kapitánynak is volt annyi esze, hogy ki ne tegye magát a támadás veszedelmének. Amint látta, mekkora sietséggel igyekszik ki a nyílt tengerre a martalóc-gálya, így szól Ujvárynak:

- Ahol ni! Oldja a kereket a te volt gazdád. Be sem várja, hogy a tengerészeti hivatal tisztjei viszonzják az ő látogatását. De ne hidd ám, uram, hogy örökre és búcsu nélkül távozik tőled. Fejemet teszem rá, hogy ott künn fog vesztegelni, míg mi is útra kelünk. Csakhogy nékem egy mákszemnyi kedvem sincs vele összetűzni. Sokkal kevesebb az emberem s az ágyúm, a hajóm is sokkal gyöngébb mint az övé. De minek is kockáztatnám ebben az egyenlőtlen harcban hosszú keresésem eredményét? Megtalálja Barbarossza nélkülem is a maga akasztófáját. Szeretnék ugyan minél előbb otthon lenni s gyönyörködni az én fenséges fejedelmem örömeiben, hogy te, uram, megkerültél. De csak jobb lesz egypár hétig itt maradnunk és kifárasztanunk a kalózvezér türelmét.

A véletlen azonban úgy hozta magával, hogy már három nap múlva útnak indulhattak. Az a spanyol hadihajó ugyanis, amelyről már szó volt, akkor akart útra kerekedni, hogy a cadix-i kikötőben a spanyol flottával egyesüljön. Ribéra tengernagy, a hajó parancsnoka, akinek Ben-Defer Ujváry szökésének a történetét elbeszélte volt, maga ajánlotta fel neki, hogy az ő védelme alatt keljen át az Atlanti-óceánon.

Úgy is történt. A legkedvezőbb időben, minden baj nélkül, rövid ötheti vitorlázás után szerencsésen elért az Al-Magreb Golettába, a tuniszi kikötőbe.

XXVIII.

Ben-Dolhadan herceg fogadja a visszatért Ujváryt. - Audiencia a Kászbá-ban. - Ujváry a fejedelmi testvéreknek elbeszéli élményeit.

Még mielőtt Ben-Defter a golettai kikötőbe bevitörázott volna, gyorsjárású dereglyén egy embert küldött előre, hogy jelentse meg a fejedelemnek Ujváry érkezését. A dey e hírnék annyira megörült, hogy drága gyémántgyűrűt ajándékozott a követnek. Hiszen nemcsak Ujváry jöttét nem remélte többé, hanem már abban is kezdett kételkedni, hogy az ő hajója, melyről hét hónap óta egy árva szót nem hallott, visszatér-e valaha. Rögtön hivatta fiát, Ben-Dolhadant, s őt bízta meg a magyar vitéz ünnepies fogadásával.

Az ifjú fejedelmi herceg aranyos hintóban ment Ujváry elé a Goletta felé vezető úton. Vele ment egy nagy csapat spáhi, melyet maga a lovassági aga vezetett. Eközben a tuniszi nép is, hallván azt a sok ágyúlövést, amelyekkel Ben-Defter az ő érkezését hírül adta s amelyekkel a golettai erődítésben a szerencsésen visszatért Al-Magreb-et fogadták, sűrű tömegekben vonult ki, hogy színről színre lássa azt a sokat emlegetett magyar vitézt, kit a fejedelem annyira kegyel. Meg is telt a két széle annak a pár mérföldnyi országútnak, mely a fővárostól a golettai révparthoz vezet, a kíváncsi emberek tömegével. Azon a helyen, ahol az országút egy nagy tó partján vezet el, amelynek vizében temérdek sok a flamingó-madár, találkozott Ben-Dolhadán Ujváry Miklóssal. Ez fényes keleti ruhába öltözve, hófehér berber ménlovon nyargalt. A magyar vitéz leszállott a paripáról és mélyen meghajtotta magát a fejedelmi herceg előtt, aki már előbb kiszökött volt a hintójából s a benső megindultság jelével ölelte meg már-már elveszettnek hitt barátját. Maga mellé ültette az udvari díszkocsiba s úgy vonultak be Tunisz városába, közbefogva a szép rendben lovagló spahi-csapatoktól. Ezalatt folyton-folyvást durrogtatták az ágyúkat, a nép pedig harsány éljenkiáltással megrezegtette a levegőt.

A városi palotában, a Kászbá-ban, annak is legfényesebb termében fogadta a dey, országa nagyjaitól körülvéve, Ujváry Miklóst. Ez hódoló alázattal köszönte meg fejedelmi jótevőjének nagy kegyességét:

- Te vagy az én jó végzetem, Fenséges Uram! Amily nyomorult voltam azon a magános szigeten, amilyen szerencsétlen azon a kalózhajón, olyan határtalan boldognak érzem magam most. Boldogságom teljét még az a gondolat sem képes csökkenteni, hogy vajmi parányi az én személyem értéke a te kegyességed nagyságához képest s hogy a velem gyakorolt jószágodat még úgy sem tudnám kellőképpen meghálálni, ha száz életet élnék is - mondom, ez a gondolat sem képes az én boldogságomat csökkenteni, mivel jól tudom, hogy nem a viszonzás, nem a hála reményében cselekszed te, Fenséges Uram, a jót, hanem egyedül azért, mivel a jónak gyakorlása maga okoz a te nemes szívednek gyönyörűséget.

- Ne nekem köszönd, jó vitéz - felelt jóságos mosolygással a dey - hogy az én szolgálmat, Ben-Deftert elküldtem utánad, hanem e fiamnak itt, akinek lelke, úgy látszik, barátságban összeforrt a te lelkeddel.

S midőn Ujváry az ünnepies audienciáról távozott, Ben-Dolhadán így szólott neki:

- Ne nekem köszönd, nemes barátom, ami a te ügyedben történt, hanem Szulejka hűgomnak, aki a szerelem csodás sejtelmével látott világtengerek távolságán által, látta, hogy te még élsz és szenvedsz, érezte, hogy visszakerülsz. Ő öntött reményt az én szívembe is; ő ösztönzött engem a cselekedetre. Jőjj, siessünk! A szegény leány az én lakosztályomban vár reád, képzelem, milyen lázas türelmetlenséggel. Meg kellett neki ígérnem, hogy az ünnepies fogadás után nyomban elvezetlek hozzá.

Amint a herceg fogadótermébe léptek, Ujváry, az ő érzelmei túláradásában, megfeledkezett, hogy a fejedelem leányával áll szemben. Megfeledkezett arról is, hogy a keleti életmód milyen szigorú erkölcsöket és szokásokat ró a nőre, odasietett Szulejkához, megragadta mindkét kezét s nagy hévvel így szólott:

- Mit adjak neked, én védőangyalom, mivel viszonzom a te jószágodat?! Lásd, nekem semmi egyebem nincs, csak ez a szegény életem, s ez is a te ajándékod!

A fejedelem-leány az üdvözlés e szokatlan módja, a kézszorítás ellen éppen nem szabódott. Előbb szemlesütve hallgatta Ujváry érzelmes háláját, azután, mintegy feleletül, hosszan és mélyen tekintett a magyar vitéz szemébe.

- Most látom csak - szól megint Ujváry - hogy az a sok baj és szenvedés, amely engem az utolsó időben ért, csak eszköz volt az én jó végzetem kezében. Evvel szerezte meg nekem e nemes, jó lélek rokonérmét. Valóban csekély ár! Örömet kiállanék érte ötször annyi viszontagságot is.

- Én meg égek a vágytól, - így vágott közbe Ben-Dolhadán - hogy megtudjam a te viszontagságaidat. Hol jártál? Mi történt veled azóta, hogy tőlünk elszakadtál? Hol akadt rád Ben-Defter? Hová lett a te társad, Miskei?

S most helyet foglalt egymással szemben s egymáshoz jó közel ez a három ember, akiknek szíve egy érzelemben olvadt össze s akiknek keblét e pillanatban a legtisztább boldogság töltötte el. Ujváry belefogott az ő élményei elbeszélésébe. Ott akarta kezdeni, amint Marokkóból elindult a császár hajóján, hogy Tuniszba menjen. De Szulejka kívánságára előbb, sokkal előbb, gyermekkoránál kellett kezdenie. Benső melegséggel ecsetelte hát a szülői ház csendes boldogságát és komáromi iskolaéveit; szerető meghatottsággal emlékezett meg édesanyja féltő, aggódó gondozásáról. Hazafiúi fájdalommal szólott Rákóczi szabadságharcáról. Lenyületes szavakkal magasztalta az ő ifjúkori barátjának, Geréb Mátyásnak vitézi voltát és hősi halálát. Hogy az ő hallgatói előtt teljesen idegen volt az az egész világ, amelyben ezek az események lefolytak, Ujváry kénytelen volt, hogy velük a mozgató okokat s a dolgok összefüggését megértesse, gyakran magyarázó kitéréseket tenni, ami miatt elbeszélése hosszúra nyúlt. De ő oly igéző nemes egyszerűséggel, oly szemléletes közvetlenséggel s annyira a lélek hevületének igaz hangján tudott beszélni, hogy a két fejedelmi testvér bele nem fáradt volna az ő hallgatásába napokig sem. Ámde Ujváry arra kérte őket, engedjék meg, az ő fáradtságára való tekintettel is, hogy a folytatását másnapra halaszthassa.

De nemcsak másnap, hanem harmad-, sőt negyednap is együtt ült az esti órákban ez a bizalmas három ember. Ujváry talán még fokozott élénkséggel beszélt az ő viszontagságos élete történetét, a testvérek pedig visszatartott lélekzettel hallgatták. Ben-Dolhadán szemében kigyulladt a harci szenvedély tüze, amint a magyar vitéz a kurucok dicső küzdelmeit írta le s a keresztyén seregek győzelmeit a törökökön. Szulejka pedig előre hajlott testtel ült; kerekre nyílt szemeit egy pillanatra sem fordította el Ujváry beszédes ajkairól. Nemes arcvonásairól világosan volt olvasható az a mély hatás, melyet az elbeszélés az ő lelkére gyakorolt. Majd a bánat vetett árnyékot szép homlokára, ha szenvedéseit beszélt el Ujváry, majd meg kiderült az arca s megkönnyebbülve mélyen lélekzett, ha bajból, veszedelemből szerencsésen megmenekült a hős. Ujváry a beszéd hevében észre sem vette, hogy a maga tekintetét ott felejtí azon a szelíd, nyugodt bensőséget eláruló leányarcon, s csak néha-néha jutott eszébe, hogy illenék beszédjét a másik hallgatójához is intézni. Ámde Ben-Dolhadán egy cseppet sem bánta, hogy barátja őt mellőzi. Jól esett lelkének ezt úgy magyarázni, hogy Ujvárynak, akiben ő minden férfiúi jelesség eszményképét bámulta, viszont megtetszett az ő szerette testvére, hogy barátja viszonzza a leány mély vonzalmát.

XXIX.

Ujváry oktató munkássága. - Amit Ujváry és Szulejka egymásnak elárulnak. - Új veszedelem. - Ben-Dolhadán az ő barátját éjszakának idején elviszi egy olasz hajóra. - Ujváry üzenete Szulejkának.

Megérkezése után egy héttel Ujváry hozzáfogott a tuniszi lovasseregek oktatásához. Az ő tanácsára a dey a fővárosba rendelte az egész országból a lovassági tisztek legnagyobb részét és négyezer közlegényt. Ezek számára a nagy kapu előtti térségen sátrakat verettek. Ezen a téren oktatta Ujváry fáradhatatlan buzgósággal a vidékről berendelt seregeket épp úgy, valamint a fővárosi helyőrségbeli lovasságot a lovaglásban s mindenféle hadgyakorlatokban. Amint ezek kellőleg ki voltak tanítva, szerteküldték őket az ország különféle vidékére, hogy most már ők adják tovább a nyert oktatást s a szerzett ügyességet. Ujváry pedig néhány segédje kíséretében helységről helysére járt meggyőződni, ha a kellő módon s a kellő buzgalommal oktatnak-e az ő tanítványai?

A fáradságos napi munka után, vagy ha a felügyelő-útjairól a fővárosba vissza-visszatért, Ujváry többnyire Ben-Dolhadán társaságában volt, aki esténként teára Szulejka nővérét is meghívta. Így ültek együtt, hol enyelegve, tréfálózva, hol pedig komoly dolgokról beszélgetve, sokszor egészen éjfélig is és nem tudtak betelni avval az élvezettel s örömmel, amelyet mindegyikének a másik két társának csak a pusztja jelenléte is okozott. Így alakult ezernyi százból e három fiatal szív között élethossziglan tartó, minden akadálynak, minden viharnak ellentálló erős kötelék.

Egy októberi napon Ujváry késő este tért vissza. Gafsa városából, egy hétig tartó felügyelő-útjáról. Szállására érkezvén, ruhát váltott és sietett át a fejedelmi várakba, Ben-Dolhadán herceghez. Ez már elébb értesült volt Ujváry aga visszatértéről s türelmetlenül várta őt arra a bizalmas és élvezetes összejövetelre, amelyet immár vagy tíz nap óta kénytelen volt nélkülözni. Alig üdvözölte egymást a szokott melegséggel a két barát, jött Szulejka is. Első dolga volt most is, mint ezeknél az összejöveteleknél rendszeren, lecsapni magáról azt a sűrű fátyolt, amellyel arca be volt leplezve. Azután odasietett Ujváryhoz s nyájas mosolygással kezét szorította vele.

- Légy üdvöz, vitézem - szólt. - Hogy tudtál oly sokáig elmaradni? Már kezdtem félni, ha nem is attól, hogy megint valami magános szigetre vetett ki a tenger hulláma, hanem attól, hogy ott a hegyek közt egy kabil-rablócsapat kezébe kerültél.

- Isten mentsen, - felelt Ujváry - hogy személyemet újfent bajba döntsem. Amióta tudom, hogy miattam annyit aggódtál és szenvedtél, mód nélkül vigyázok magamra. Mióta tudom, hogy drága vagyok neked, te jószágos lélek, azóta drága vagyok magamnak is.

Amint így félig enyelegve, félig szerelmi vallomásokkal javában mulattak, jön be egy ajtónálló tiszt s jelenti, hogy a dey ő fensége sürgős ügyben kéreti magához nyomban Ben-Dolhadán herceget a Bardóba. Ez minden halasztás nélkül beült az udvari kocsiba, mely a dey követét hozta volt, s kihajtatott a fejedelmi nyári palotába, amely a várostól vagy egy félóránnyira volt. Ujváry nem sokat törte a fejét, mi oka lehet annak, hogy a fejedelem Ben-Dolhadánt ilyen szokatlan időben hívatta, hanem örült a kedvező alkalomnak, hogy Szulejkával négy szemközt beszélhetett.

- Tudom, nem helyes tőlem, - szólt, a leány kezét megragadva - hogy az én nemes barátom távozása után is még itt maradok. De amit neked mondani akarok, Szulejka, az nem tűri, hogy kívüled még más is hallja. Kettőnknek legszentebb ügye ez, lelkünk legbensőbb lelkendezése. Főlösképpen ugyan azt még külön szavakkal is megmondani, hogy mély, édes érzelem köt

engem a te bűvös-bájos személyedhez oldhatatlan, örökké tartó kötelékkel. Elárulja azt minden tekintetem, minden szavam, minden lélekzetvételem. Lásd, szívem szép szerelme, az Isten is egymásnak teremtett bennünket. Az ő keze vezetett engem más világrészből tenger viharán, rabság kínzatán keresztül tehozzád. De meg kell ezt neked mondanom, mert oly jól esik lelkemnek, mert meg nem fér többé bennem s kitör a szívemből. Meg kell mondanom, hogy a te ajkadat is megnyissam édes vallomásra.

A leány keblére simult Ujvárynak, azután, mintha csak minden szava szíve legmélyéből kerekedett volna felszínre, suttogó hangon így szólt:

- Igen, igen, én szeretlek téged, drága vitézem, kimondhatatlan szerelemmel. Szerettelek, még mielőtt e testi szememmel láttalak volna. Téged mutatott az én képzeletem álmomban és ímetten, éjjel és nappal, szünes-szüntelen. És százszorta jobban szeretlek most, hogy színről színre ismerlek, mert százszorta szebbnek, százszorta vitézebbnek, százszorta nemesebbnek látlak, mint magányom ábrándképeiben. A világtól való elzárkózottságomban mindig egy keresztyén hősről álmodoztam, aki eljön értem és elvisz magával. Mert tudd meg, vitézem, én keresztyén vagyok, épp úgy mint te. Keresztyén volt az én drága jó anyám és ő titkon a keresztyén vallásban nevelt engem. Halála óráján a feszületre tettem neki szent fogadást, hogy az ő hitét, az ő tanítását híven megőrzöm szívemben, abban fogok élni és meghalni. Amint legelőször megpillantott téged szemem, mindjárt világossá vált előttem, hogy ott fenn a mennyekben lett ez így elintézve. Az én anygallá változott drága, jó anyám buzgó kértére és közbenjárására maga az Úr küldött téged, hogy elvigyél engem magaddal a te hazádba, ahol szabadon szolgálhatom az egy igaz Istent.

- De elbocsát-e téged velem a te fejedelmi atyád? - kérdé Ujváry.

- Ha el nem találna bocsátani, úgy elmegyek veled az ő beleegyezése nélkül, az ő akarata ellenére is. Fájdalmas szívvel ugyan, mert én őt igazán szeretem. Ámde az én szentem jó anyám és az én Istenem parancsa nyomósabb előttem, mint az atyám parancsa, akinek hite nem az én hitem.

- És nem tartasz tőle, hogy ő még erővel is akadályozni fogja, hogy te velem elmenj?

- Gondoltam én már erre is. Ha másképp nem lehet, elmegyünk titkon.

Ujváry mosolygott Szulejka gyermekded hiszékenységén, de a viláért el nem árulta volna neki, hogy az a terv, amelyet ő naiv lélekkel kieszelt, majdnem a lehetetlenséggel határos. Mi haszna volna - gondolá - a leány nyugalma megzavarni?

- Van nekem kincsem, aranyam elég - folytatá Szulejka - szegény jó anyám drágaságait és ékszereit őrzöm. Abból nemcsak atyám embereit vesztegethetjük meg, hanem meg is élhetünk kényelmesen, gazdagon. Ott messze a te szülőföldeden zavartalan boldogságban telnek majd napjaink. A te Istened lesz az én Istenem, a te hazád lesz az én hazám, a te rokonaid lesznek az én rokonaim.

Amint Szulejka szerelemtől, boldogságtól túlaradó lélekkel tervezgette jövő életüket, jött vissza a Bardóból Ben-Dolhadán nagy izgalomban, amelyet azonban, amint tőle telt, rejtegetni törekedett. Nem is vette észre rajta az ő testvérhúga, aki öröme és boldogsága végtelességében se látott, se hallott. De igenis észrevette Ujváry, aki nyomban megsejtette, hogy őt fenyegeti újra valami baj, az okozza az ifjú lelkében azt a háborgást. A sejtelem titkos erejét ugyancsak kifejtette az ő lelkében eddigi élete. Erősen megrögződött benne az a hit, hogy akkor éri őt legközelebb a veszedelem, ha legnagyobb a boldogsága. Ben-Dolhadán előhívatta a hercegkisasszony udvarhölgyét s arra kérte nővérét, menjen vissza lakosztályába, mert neki szolgálati ügyben fontos beszélni valója van Ujváryval.

- Baj van, kedves barátom, nagy baj - szólt az ifju herceg, amint Szulejka után betette az ajtót.
- Egy órával ezelőtt egy követ jött Konstantinápolyból, III. Achmet szultántól. A nagyúr levélben ezt írja: A tuniszi mufti bevádolta atyámat a Konstantinápolyban székelő sejk-ül-islamnál (a mohamedánok legfőbb papja), hogy atyám az ő udvaránál egy hitetlent tart nagy tiszteletben, aki a lovasságot újra szervezi, aki katonai dolgokban tanácsadója s a fejedelmi hercegnek testi-lelki barátja. Ezzel atyám súlyosan vétett a vallás törvényei ellen. Mindenek előtt azt követeli a szultán atyámtól, az ő hűbéresétől, hogy vagy téged küldjön el élve láncokon Isztambulba haladéktalanul, vagy pedig a te fejedet.

- És a dey ő fensége melyiket választotta a kettő közül? - kérdé nyugodtan Ujváry.

- Fejedelmi atyám az ő lelke mélyében fel van háborodva ezen a hallatlan követelésen. Egy az, hogy téged nagyon megszeretett, azután meg az ő uralkodása alatt még nem volt rá eset, hogy a szultán országunk, a mi több: udvarunk ügyeibe ilyen méltatlan módon beavatkozott volna.

- Van-e joga a szultánnak erre a beavatkozásra?

- Hiszen mint a mi országunk hűbérurának volna rá joga, de tényleg sem maga Achmet, sem pedig az ő elődjei az uralkodásban nem éltek evvel a joggal, hanem megelégedtek, hogy háború esetén a tuniszi fejedelem segédcsapatot küldött a szultánnak. Ennyiben állott a mi tényleges függésünk Konstantinápolytól.

- És mit gondolsz, mi történnék, ha a dey ő fensége nem teljesítené a szultán követelését?

- Azt határozottan ki tudná megmondani? De ettől a vakbuzgó és hajthatatlan akarátú Achmettől még az kitelik, hogy haddal támadja meg országunkat.

- Reménylem, - szólt Ujváry oly közönyösséggel, mintha nem is ő róla volna szó - hogy ennek a veszedelemnek ki nem teszitek az országot énniattam.

- Nem tesszük ki, mert hiábavaló volna. De megsérted az én atyám emberséges indulatát, ha felteszed róla, hogy ő a te kiszolgáltatásoddal kíván ebből a kínos helyzetből kiszabadulni. Találtunk mi egy harmadik utat. Neked menekülnöd kell innét tüstént. Még csak a szállásodra sem mehetsz, hogy holmijaidat összeszedjed. Lent egy kocsi vár ránk. Azon elhajtunk Golettába. Ott szerencsére egy olasz hajó horgonyoz, amely holnap útnak indul, az elvisz téged Génovába. Mi a szultánnak azt fogjuk üzeni, hogy te, nem tudjuk miként, neszét vetted a dolognak s elillantál.

Úgy is történt. Éjfél után egy óra volt, mikor a golettai révbe értek. Az olasz kereskedő-hajó kapitánya csak délelőtt akart ugyan indulni, de megértvén, hogy mi forog kérdésben, kivált pedig, hogy Ben-Dolhadán egy arannyal telt erszényt csusztatott a markába, már hajnali három órakor horgonyt oldott, hogy útra kerekedjék szülővárosa, Génova felé.

- Csak még egy szót - mondá Ujváry, miután a fájdalmat leküzdve, végbúcsura megölelte egymást a két barát. - Tudd meg, te nemes ifjú, hogy a te testvéred, Szulejka szívét viszem magammal és cserébe ott hagytam nála a magamét. Mondd meg neki, hogy az ő szelíd képét itt hordozom keblem szentélyében, hogy ez a kép lelkemnek legdrágább kincse, minden erőmnek kútfeje, életemnek forrása, most és mindörökké. Mondd meg neki: én bízom és hiszem, hogy mi ez életben, sőt nemsokára ismét látjuk egymást. Ezt pedig, az én drága jó anyám arcképét, amelyet eddig mindig szívemen hordtam volt, add át neki, szerelmem zálogául. Minden bajt, minden fájdalmat és nehézséget leküzdő örök szeretetnek csodás hatású ereklyéje ez. Az ebben lakozó varázserő fog fölöttünk örködni, az fog minket egyesíteni. És most Isten veled! Éljd boldogul te jó, te nemes lélek! - Még egy forró ölelés s a szárazföld felől lengedező friss hajnali szellő nekifeszült a vitorláknak s vitte a gályát ki a messze tengerre.

XXX.

Miskei Nureddin hajóján. - A kalóz-gályát elfogja egy francia hadihajó. - Miskeit Alexandriába viszik. - Mit ajánl Miskeinek Dandolo. - Utazás Kairóba. - A thebaiszi sivatagban. - A Szent Antal kolostor.

Míg ezek Ujváryval történtek, Miskei is sok mindenféle viszontagságon ment keresztül. A kalózhajó kapitánya, Nureddin, akit Barbarossa a Kanári-szigeteknél keletnek indított volt, hogy a Földközi-tengert tegye rablásaival bizonytalanná, éppen nem bánt vele szörmentén. A hajószolgálat körül reárott nehéz munkákat csak elvégezte Miskei pontosan, de nagyon meg volt szegény akadáva a kötélzetben való mászkálással. Ezt ugyancsak nehezen tudta megtanulni. De végre erre is ráfanyalodott, mert a haramiák napokszám nem adtak neki egy falat ennivalót sem, hanem felkötötték az ő részét az árboc tetejére, s ha csak éhen nem akart veszni, onnét kellett azt magának lehoznia.

Már öt napja kóboroltak anélkül, hogy prédára akadtak volna. Hatodnapra estefelé akkora köd keletkezett, hogy két ölnyi távolságra nem lehetett látni a tengeren. De Nureddin csak ment egyre kelet felé. Másnap reggel, éppen napkeltekor, kezdett oszlani a sűrű ködfátyol s a haramiák nagy álmélkodásukra alig egy ágyúlövésnyi távolságban egy irdatlan nagy hajót pillantottak meg, amely egyenesen feléjük közeledett. Francia hadihajó volt, amely Egyiptomba, Alexandriába ment. Alig hogy Nureddin ezt a veszedelmes szomszédságot észrevette, futásra vetette a fejét és kifeszítette a »Szikra« minden vitorláját. Ámde ez nem használt neki. A franciáknak az a sejtelme, hogy kalózhajóval van dolguk, most, hogy Nureddin szökési szándékát látták, bizonyossággá vált és egyszerre öt ágyútorok szórta a haramiákra pusztító tüzét. Az egyik golyó a »Szikra« főárbocát éppen a közepén törte ketté. Ez annyira zavarba hozta a kalózokat, hogy a védekezésről megfeledkezvén, kapkodtak és futottak ide-oda, mint a hangyák, ha esős időt éreznek.

Ezalatt a franciák kapitánya egy nagy dereglyén harminc fegyveres matrózt küldött Nureddin gályájára. Ezek sorra elszedték a haramiáktól a fegyvert és egytől-egyig átvitték őket a hadihajóra. Ott aztán olyan tisztelettel fogadták őket, mint amelyet megérdemeltek: mindenkinek a lábára bilincset vertek, amelynek a lánc tíz-tíz fontot nyomott. Miskeivel sem tettek kivételt. Szegénynek minden kalapácsütés, amellyel a békót ráverték, nem annyira a lábát, mint a szívét érte. Áthoztak azonkívül a franciák a Szikráról minden értékes tárgyat, azután kötelekkel jól odakötözték a leszerelt gályát a hajójuk farához, vontatták maguk után.

A francia kapitány sorra járta a vasravert haramiákat, hogy egyenként szemügyre vegye őket. Ezek a megcsontosodott gonosztevők pedig átalkodott daccal nézték vissza az ő fenyegető tekintetét. Mikor Miskeihez eljutott, ez földre borult a kapitány előtt, élénk arckifejezéssel és szavakkal bizonyozta előtte az ő ártatlanságát és rimánkodva kérte, hogy ne bánják vele oly keményen. A kapitány azonban a szegény Miskei könyörgő beszédjéből semmit sem értett; de azt nyomban észrevette, hogy az nem tartozik a haramiákhoz. Előhivatta hát a táborigazgatót, aki sokféle nyelven értett és beszélt. Ez előbb spanyolul, majd olaszul, végre német nyelven szólította meg Miskeit. Az utóbbi nyelven aztán elmondta neki a mi emberünk, amit már az imént a kapitánynak magyarul elmondott volt, a táborigazgató pedig szóról-szóra tolmácsolta azt a hajó parancsnokának. Ez nemcsak a vasat szedette le nyomban Miskei lábáról, hanem amint hányt-vetett életének egyéb viszontagságairól értesült, nagy tisztelettel is bánt vele. Tudtára adta, hogy Alexandriában, ahová magával elviszi, akárhány olyan hajót talál, amelyeken Európa bármely részébe bátorságosan elmehet.

Harmadnapra a felkelő nap fényében látta maga előtt Miskei azt a két csonka tornyot, amelyet az egyiptomiak Abusirnak, az idegenek pedig az Arabok Tornyai-nak neveznek s amelyek a

hajósoknak az alexandriai révpárt közelségét hirdetik. Amint a kikötőben szerencsésen horgonyt vetett a francia hajó, a kapitány Miskeinek egy jókora pénzösszeget adott, mint a kalózoktól elszedett holmik értékének egy részét, s a tábori pap kíséretében elküldte őt a francia konzulhoz, hogy majd az neki egy alkalmas hajó keresésében segítségére lesz.

Délelőtt tíz óra tájban csakugyan ellátogattak a konzulhoz. Éppen a háza előtt találták, amint számárra ült (mert lovon nyargalni keresztyénnek, zsidónak akkoriban tiltva volt Egyiptomban), hogy valamely alexandriai régiséget közelebből szemügyre vegyen. Mivel a régiséget szenvedéllyel bújta s azt a kirándulását nem szerette volna elhalasztani, bocsánatot kért vendégeitől, hogy mindjárt nem fogadja, de barátságos szavakkal meghívta őket egy órára ebédre. Miskein s a francia tábori papon kívül jelen volt a konzul ebédjén egy Dandolo nevű dúsgazdag velencei kereskedő is. Amint ez megtudta, mi járatban van Miskei a konzulnál, amint sok egyebet is megtudott Miskeinek változatos eseményekben oly gazdag életéből: annyira megtetszett neki ez a magyar borbélylegényből lett világjáró vitéz, hogy készségesen felajánlotta neki a hazatérésre a módot.

Még vagy két hétig lesz dolga - úgymond - részint Kairóban, részint pedig Thebaiszban. Ha Miskeinek úgy tetszik, szívesen elviszi magával ezekbe az érdekes városokba. Onnét visszatérvén, útra kerekednek majd az ő hajóján, amely a kikötőben indulásra készen fog reájuk várni s meg sem állanak Velencéig, ahonnan Triesztbe átmenni minden nap akad alkalom.

Miskei örömmel fogadta el Dandolo szíves ajánlatát s már másnap este elindultak Rozetta városa irányában. A konzul biztosságukra két janicsárt adott melléjük, továbbá egy dragománt (tolmácsot) is. Hajnali három órakor elérték utasaink a Nilus vizét s nemsokára betértek a kertektől és pálmaligetektől körülvevett Rozetta városába. Innét hajón mentek Kairóba. A három napig tartó utazás csupa gyönyörűség volt. A Nilus-folyó mindkét partján egymást váltják fel a szebbnél-szebb fekvésű helységek, ékes nyaralópaloták pompás kertek közepette és festői romok, amelyek fölött több évezred viharai zúgtak el. Bulak nevű faluban, amelyet Kairó városa kikötő-helyének tekintenek, partra szállottak s gyalog mentek be Egyiptom fővárosába. Itt egy génovai kereskedőhöz szállottak, akivel Dandolo már régi idők óta üzleti összeköttetésben állott, sőt mindketten ugyanazon egy kereskedelmi társasághoz is tartoztak. Ennek a házában élt úri módon Miskei, s míg Dandolo üzleti dolgai után nézett, a mi vitézünk sorra megtekintette e híres keleti város számtalan nevezetességét.

Itt érte utasainkat az a hír, hogy Alexandriában kiütött a mirígy-halál és rémséges módon pusztítja a lakosságot, sőt hogy már Kairóban is mutatkozik, ha eddig csak szórványosan is, ez az irtózatos nyavalya. Dandolo tehát, be sem végezvén dolgait, kapta magát, összeállott két utassal s egy francia misszionáriussal, akik szintén Thebaiszba (Felső-Egyiptom régebbi neve) igyekeztek s már másnap hátat fordított Miskeivel együtt a döghaláltól fenyegetett városnak.

A thebaiszi homoksivatagon keserves egy utazás esik. Hat napja már, hogy utaztak embe-reink, de egy szegényes falut, egy nyomorult viskót nem találtak. Nyoma sincs ott az életnek. Nem lát ott a szem egy árva madarat a levegőben, nem egy bogárkát a földön. Már-már fogytán volt az elemózsia, amelyet magukkal hoztak, s büzhödni kezdett a vízkészletük. Utasainkban még csak a francia misszionárius tartotta a reményt, aki váltig biztatta őket, hogy nemsokára elérnek ama klastromok egyikéhez, amelyek ott a sivatagban el vannak szórva. Mindnyájuk nagy öröme ez igaznak bizonyult. A leáldozó nap fényében ott tündöklöttek előttük vagy egy mérföldnyi távolságban a Szent Antal klastromnak tetemes falai. A tevék, mintha csak megsejtették volna, hogy ott enyhület vár reájuk, minden biztatás nélkül gyors ügetésben siettek feléje. Miskei volt az első, aki a klastromhoz ért. Keresi a kaput mindenfelé; háromszor is körüljárja a magas, zord kőfalakat, de kapunak, ajtónak, ablaknak nyoma sincs. Hallgatózik, de semmi nesz, ami egy élő valónak a közellétét gyaníttatná.

- Hiszen itt csak vénasszonyok kóborló lelkei laknak - szólt kedvetlenül s leült a homokba, hátát a falnak támasztván.

Mikor a többiek is odaértek, Miskei e szavakkal fogadta a misszionáriust:

- No, szent atyám, azt ígérted, hogy itt ételt, italt kerítesz. Most állj a szavadnak! Fogd a botodat s üsd meg vele ezt a falat, hadd buzogjon belőle víz meg rizskása. Mert másként, mint csoda útján, itt bizony egy falat ennivalót, egy korty vizet nem kapunk. E kövek között, a legjobb esetben vércsefiak ha laknak.

- Hja uram - felelt mosolyogva a misszionárius Miskeinek - tudni kell ennek a hallgatag klastromnak a nyelvén. Meglásd, megszólaltatom én azt csoda nélkül is.

Ezzel fogott egynéhány jókora nagyságú követ s egymásután bedobálta a falon át a szerzetesek kertjébe, mialatt ő is, meg az ő felszólítására a többiek is torkuk szakadtából kiáltozni kezdtek. Nemsokára megjelent a bástyaformára épült falon egy barátságos arcú szerzetes, aki meggyőződve, hogy jóindulatú emberekkel van dolga, legelébb is egy korsó friss vizet eresztett le nekik kötélén. Ezek a klastromok, amelyek akkoriban Egyiptom földjének különböző részein fennállottak, egészen váralakuak voltak, csakhogy falaikon sem kapu, sem ajtó, hogy jámbor lakóiknak a kóborló szerecsen haramiák kárt ne okozhassanak. Akik békés szándékkal akartak a klastromba bemenni, azokat nagy kosarakban, kötélén húzták fel s a fal magasságán levő ablakon eresztették be. A mi embereink is ily módon jutottak be a Szent Antal klastromába. Amint már mind együtt voltak a klastrom kertjében, jött az apát úr s miután nyájas szavakkal üdvözölte a jövevényeket, elvezette őket a templomba. Az imádság rövid volt, mert mint az apát úr maga mondta: a beteg ember bőjtje s az éhes ember imádsága ritkán szokott foganatos lenni. Ezután elmentek az ebédlőbe, ahol cseréptányérokon már ki volt tálalva számukra az ebéd: sós vízbe főtt rizs. A barátok szakácsa sorra járta a szoba földjére kirakott tányérokat s mindegyikre egy-egy kanál mézet tett. Utasaink elébb nem tudták, mikép fogjanak hozzá. De a misszionárius, aki a kopta (keresztény vallású egyiptomiak) barátok szokásait ismerte, példájával megmutatta nekik, hogy kell a módját megadni. Leült egy tányér mellé a földre, keresztbe tette lábait s úgy kanalazta a sovány ételt. Úgy cselekedtek a többiek is. Mikor aztán jóllaktak rizzsel, gyümölccsel és friss vízzel, visszamentek a kertbe s a fák árnyékában pihentek és beszélgettek oly jókedvűen, mintha a leggazdagabb ebédet fogyasztották volna el. A jószívű barátok még tevéikről és hajcsáraikról is gondoskodtak, sőt ellátták az utasokat élelemmel és friss vízzel s adtak nekik ajánló-leveleket az útjukba ejtendő más kopta-klastromokhoz is. Estefelé aztán megköszönvén a barátságos szerzetesek szíves vendéglátását, útra kerekedtek megint embereink. Egyre mentek délfelé egészen éjfél utáni két óráig. Ekkor megtették a szükséges óvóintézkedéseket a netáni rablótámadások ellen és leheverésztek néhány órai pihenésre.

XXXI.

Utasaink egyesülnek egy abessziniai karavánnal. - Kínszenvedések a sivatagban. - A számum. - A Szelimé-oázisban. - A vesztegár veszedelme. - Miskei meggyógyítja a szennári fejedelem feleségeit.

Alig húnyták be utasaink álomra szemeiket, máris fellármázták őket az örökül kirendelt hajcsárok, akiknek éles füle olyanféle neszt vett észre, mint a távoli tevedobogásé. Felszöktek fekvőhelyükről, kiki fegyvert fogott s úgy állottak vagy egy félóráig feszült várakozással, a védelemre készen. A sivatagi éj néma csendjében mind jobban lehetett hallani egy ügető nagy tevecsapat tompa dübörgését. De szerencsére nem rablók voltak, akiket most már a hold fényében egészen világosan láttak, hanem egy békés karaván. Az abessziniai császár egyiptomi követje utazott egész személyzetével, sok fegyveres nép kíséretében. Kairóból menekültek a pestis elől és Gondárba, Abesszinia fővárosába voltak utazandók. A követ, aki a francia misszionáriussal még Kairóban megismerkedett volt, meghívta a mi utazótársaságunkat, hogy csatlakozzék biztosság okáért az ő karavánjához és menjen el vele hazájába. Kötelezte magát, hogy az egész úton gondoskodni fog mindnyájuk táplálásáról és biztosságáról, sőt Abessziniában minden tőle telhetőt megtesz, hogy Dandolo üzleti összeköttetésbe léphessen az ő országa kereskedőivel, s ígérte, hogy a császárnál is kinek-kinek az ügyét támogatni fogja. Dandolo, aki úgysem mert egyhamar a dögvésztől teljesen megmértelyezett Alexandriába és Kairóba visszamenni s aki azonfelül az abessziniai üzleti vállalatokból nagy hasznot is remélt magának, azonnal késznek nyilatkozott, s mivel a francia misszionárius amúgy is Gondárba igyekezett, Miskeinek akarva, nem akarva, velük kellett tartania.

A szerencsen követ terve szerint útba ejtették Thebaiszt, ahol Dandolo kedvéért két napig időztek, aztán egyenesen délnek tartottak, Nubiának. Innét Szennár tartományán át akartak Abessziniába eljutni. Már három hete kódorogtak az afrikai homoksivatagokban. Ami szenvedést és nélkülözést Miskei teljes életében kiállott volt, jóformán számba sem jöhetett azokhoz a kínokhoz képest, amelyeket ezen az úton el kellett viselnie. Nappal tüzes nyilait szórta rá a nap. Merő egy hólyag volt a bőr az egész testén; nyelve odatapadt a szájpaddásához. Éjjel pedig majd megvette az Isten hidege. Lázasan, betegen guggolt egész nap a teve egyik oldalán függő kosárban, míg Dandolo az ő ellensúlya, a teve másik oldalán levő kosárban egyre óbégatott és átkozta sorsát és önmagát, hogy minek is engedett bolond ésszel a követ rábeszélésének. Kínjukban dehogy ügyeltek szegények a sivatag természeti tüneményeire! Hiába mutatta nekik egyik edzettebb afrikai utitársuk azokat a homokszlopokat, amelyek egekig emelkedve, a gondolat gyorsaságával róják végig a sivatag végtelenjét, mások meg toronymagasságban hirtelen, nagy durranással széjjelomlanak és felhőként borítják egy darabon az eget. Még a karavánvezér rémes kiáltására, hogy: boruljon földre mindenki, jön a számum! - sem hederítettek volna, ha tevéjük, megneszelvén az izzó szélvihart, hirtelen le nem hasal s ki nem szórja két oldalkosarának tartalmát a homokba. Az életöszton nógatására s a többiek példáját követvén, Miskei és Dandolo is eltemették arcukat a homokban s ebben a helyzetben maradtak vagy egy negyedóráig, mindaddig, míg a tolmács meg nem mondja nekik, hogy már felkelhetnek. Még azután is, hogy elzúgott volt fejük fölött a tüzes orkán, órákig oly izzó volt a levegő, hogy alig lehetett lélekzetet venni. Szerencsére leáldozóban volt a nap s félórával lenyugta után északról üdítő légáramlat indult meg.

Végre Szelimé határában levő egy akácfa-erdőbe értek, több heti utazás után az első árnyas helyre. Ebben az oázisban két napi pihenőt tartottak. A hosszú koplalás után bezzeg még a hitvány köleskása is papos ebéd számba ment, a friss vízzel pedig, aminek itt bőviben voltak, alig tudtak betelni. Dongola tartományában, amely a Nilus partján van, a király vendégei voltak utasaink. Innét ismét kietlen sivatagon át vezetett útjuk egész Dar-Berberig. Amint

Berber városa határába értek, a fejedelemlnek egy tisztje állította meg a karavánt s azt követelte, hogy menjen át az egész társaság a Nilus túlsó partjára negyven napi vesztegzárba. A himlőtől félték roppant mód, amely abban a tartományban sűrűn szokta a lakosokat tizedelni, azért marasztaltak és szapultak minden Egyiptomból érkező utast hat hétig a Nilus túlsó partján levő nagy, fészter-féle épületben.

Ebbe azonban az abessziniai császár követje sehogy sem akart beleegyezni. Arra kérte a tisztet, vezesse el őt a kormányzóhoz, azzal majd eligazítja ő a dolgot.

- Nem lehet, testvérem - szölt a tiszt. - Az életemet tenném kockára, ha valakit a városba beeresztenék.

- Úgy hát írok a kormányzónak. Azt csak megteszed, hogy elküldöd neki a leveletem?

- Azt megteszem szívesen.

Allula - ez volt az abessziniai követ neve - már elébb értesült volt Miskeinek kalandos történetéről. Megtudta azt is, hogy ért az érvágáshoz, köpulyözéshez, foghúzáshoz s egyéb óperiációkhoz. Azt írta hát a berberi kormányzónak, hogy van vele egy híres-neves európai doktor, akit ő főorvosnak viszen Gondárba a császári udvarhoz. Oly társaságban, amelynek egyik tagja ilyen nagytudományú orvos, azt csak beláthatja a kormányzó, nyoma sincs, nem is lehet a ragályos nyavalyának. Arra kéri hát a kormányzót, álljon el attól a nevetséges követelésétől, hogy az abessziniai karaván is negyven napig vesztegeljen ott abban a nyomorult juhakolban a Niluson túl.

Ez okoskodás meggyőző ereje elől a kormányzó el nem zárkozhatott s leszállította a veszteglő időt három napra. Ennek elteltével nagy pompával mentek keresztül a városon, sőt a kormányzó az ő tisztelete jeléül még katona-örizetet is adott nekik egész Szennárig a hasonló nevű ország fővárosáig.

A szennári fejedeleml, aki hűbérese s adófizetője volt az abessziniai császárnak, nagy tisztelettel fogadta annak követjét s valamennyi utitársait, sőt meg is vendégelte őket a vályogból épült rezidenciájában. Viszonzás fejében pedig Allula, aki maga is erősen hitt Miskei tudományában, azt kérdezte a fejedelemltől, ha nem kíván-e annak a híres európai orvosnak, aki vele Gondárba utazik, a tanácsával és segítségével élni?

A fejedeleml kapva kapott a jó alkalmon, mert az ő feleségei közül többen már régóta panaszkodtak neki megrongált egészségükről s hogy az udvari kuruzsló-asszonyok sehogy sem tudnak az ő betegségükön kifogni. Miskei pedig, amint e dolgról értesült, nem tudta, bosszankodják-e vagy nevéssen. De mit volt mit tennie? Csak nem lehetett Allulát meghazudtolnia?! Játszania kellett tehát - jól, rosszul - az orvos szerepét.

Bevezették Miskeit a fejedeleml kertjében külön épült női lakosztályba. Egy nagy teremben vagy negyven koromfekete udvari hölgy lebzelt. Innét egy kisebb, de nagy fényvel berendezett terembe vitték, ahol négy páciens várt reá nagy türelmetlenül. A fejedeleml beteg feleségei selyem párnaszékeken ültek. A világos ruha rajtuk még sötétebbnek tüntette föl arcuk színét, mint amilyen valóban volt. Soha világéletében Miskei ilyen kövér asszonyokat nem látott. Egy-egy arany percc a felső karjukon akkora volt, mint egy kisebb fajta kocsi-kerék. Átfúrt alsó ajkukban nagy arany karika, még nagyobb a fülükben, úgyannyrá hogy a fülüket majdnem a vállukig lehúzta. Miskei komoly ábrázattal vizsgálta, tapogatta őket. Az orvosi tudomány nem ismer annyiféle nyavalyát, mint amennyiről ezek a hölgyek panaszkodtak. De ha mégannyi lett volna is, Miskei csak egy orvosságot ismert s ezt alkalmazta is: mind a négy fekete fenséges asszonyon eret vágott. Mikor jól lecsapolta petyhüdt vérüket, annyira megkönnyebbülve érezték magukat, hogy háladatosságból majd hogy össze-vissza nem csókolták szegény Miskeit. Ezt a veszedelmet valahogy csak el tudta háritani állhatatos

ellenszegüléssel. De sokkal komolyabb volt az a másik baj, hogy a fejedelem legelső felesége sehogy sem akarta elbocsátani azt a tudós doktort, aki az ő nyavalyáján olyan csodálatos módon tudott segíteni. Hiába mondta neki fejedelmi férje, hogy erőszakkal csak nem marasztalhatja az abessziniai császár udvari orvosát, akit Gondárban maga a beteg császár is nagy türelmetlenül vár. Hiába figyelmeztette, hogy az ilyen eljárásért a császár még meg is találja őt fenyíteni haddal, háboruval. Mindez nem fogott a fenséges asszonyon, hanem megmaradt konok fővel amellet, hogy ő bizony el nem ereszti ezt a csodadoktort, mivelhogy ő maga-magának elébbvaló még mint az abessziniai császár is. A fejedelem tehát, hogy másképp nem lehetett, úgy segített magán, hogy éjtszakának idején a kertészével ellopatta Miskeit a hölgyek kertjéből, ahol az önféjú úrasszony elzárva és reteszelve tartotta. Erre gyorsan elküldte őt egy meghitt emberével a karaván után, amely már indulásra készen várta őt a városon kívül.

XXXII.

Gondár városában. - A követ jelentést tesz a császárnak. - Miskeit az udvarhoz viszik. - A fejedelem kinevezi őt udvari főorvosának. - Az operáció. - Miskei Alexandriába utazik s onnét Velencébe.

Mikor végre a karaván nagy keservesen elvergődött Dembea városába, amely Abesszinia határszélén van, Allula a maga kíséretéből egy embert küldött előre a császárhoz, hogy neki a követség érkezését jelezze. A Rahad vizéhez érkezvén, a mi társaságunknak szemébe tűnt a térségen emelkedő ama lapos hegy, amelynek tetején Gondár városa épült. Akkoron a várost vagy tízezer nemzetség lakta és köröskörül harminc láb magas kőfallal volt bekerítve. Nagy tekintet adott Gondárnak a császári palota, mely a város kellő közepén emelkedett. Hatalmas négyemeletes épület volt ez, a négy szegletén egy-egy tetemes toronnyal, melyek a palotát az erősség színében mutatták.

Abesszinia fővárosában Miskei a francia misszionáriussal azonos karavánszerájba szállott, részint hogy magát biztosabbnak érezze, részint pedig hogy amaz neki tolmácsa, kalauza és tanácsadója legyen.

Hazaérkezése után csak negyednapra bocsátották Allulát a császár elé. Akkor is betegen, felkötözött állal fogadta őt a fejedelem. Jobb orcája iszonyúan meg volt dagadva s kínjában rá sem hallgatott a követnek az országos ügyekről szóló hosszú jelentésére. Ennek befejeztével Allula fejenként említést tett, sőt életük rajzát is elmondta rövid szavakkal azoknak a személyeknek, akik vele Gondárba érkeztek volt. Mikor Miskeire került a sor, akinek orvosi tudományát és ügyességét a követ most is szertelen mód felmagasztalta, a császár kezdett figyelmesebb lenni. Most már egy-egy laposat pislantott Allulára, amint ez elbeszélte, hogy akarta a szennári fejedelem négyezer éves felesége ezt a nagynevű doktort magának megtartani.

- Hogyis ne! - felelt haragosan a fejedelem, s egymás után jó nagyokat köpött a szoba földjére. - Elég jó annak a javasasszony is! Hanem azt a te tudós orvosodat hozd elő nekem egyszeriben, hadd gyógyítsa meg fájós arcomat.

El is küldött a követ ott nyomban Miskeiért. Ez elképedt ijedtiben, amint megtudta, minek hivatja a császár. Mit tegyen szegény? Ha nem megy, menten kerékbe töreti az a fekete zsarnok. Ha pedig elmegy s nem tud rajta segíteni, akkor meg karóra huzatja.

»Eh, elmegyek, - szolt magában - legalább elhalasztom egypár nappal a haláloamat.«

S amint távozott, így szolt lakótársának, a misszionáriusnak:

- Nehéz útra megyek, szent atyám, imádkozzál érettem.

A palotába érvén, abessziniai ruhába bujtatták Miskeit, mert más öltözetben nem volt szabad a császár elé menni. Erre egy egész csapat fegyveres cseléd és udvari nép kísérte több termen keresztül a fejedelem ágyas házába. Itt piros selyempárnán ült ő felsége. Egyre simogatta jobb arcát és kínosan nyöszörgött. Most megszólalt a tolmács, ezeket mondván:

- A leghatalmasabb nemzetnek minden vitézi és emberi jelességekben tündöklő fejedelme, az abessziniai császár ő felsége, értesülvén a te mélységes orvosi tudományodról és a gyógyításban való nagy ügyességedről és szerencsédéről, ezennel kinevez téged udvari orvosának. Parancsolja neked, hogy most nyomban kezd meg a te tisztet és gyógyítsd ki menten az ő betegségéből, mely az ő felséges személyét nagy kínokkal gyötri. Ha sikerül neked a felség fájdalmait csillapítani, úgy legnagyobb kegyelmére számot tarthatsz.

- Felsőges és hatalmas császár! - így felelt Miskei, magát mélyen meghajtva. - Nem találok szót, hogy illő módon megköszönjem neked azt a ritka kitüntetést, amelyben engem részesíteni s azt a megtisztelő bizalmat, amelyet belém helyezni kegyeskedel. Engedd meg, hatalmas császár, hogy felsőges személyedet megvizsgálván, kipuhathassam a te betegségedet s a te fájdalmaid okát. Igérem neked, felsőges úr, hogy egész tudományomat és művészetemet, amelyet Borbás Mihály világhírű mesteremtől (úgy hítták azt a komáromi borbélyt, akinél Miskei kitanult volt) örökbe vettem, rá fogom fordítani, hogy súlyos és kínos nyavalyádból kigyógyítsalak.

A császár igenlőleg biccentett fejével, mire leszedték róla azt az abrosz nagyságú fehér gyolcsot, amivel az arca be volt kötözve. Jobb orcája akkora volt, mint a duda. Miskei úgy oda talált tapintani a daganatra, hogy a császár kínjában felszisszent s egész hústorony teste összerezzen. De a fejedelem emberül elharapta fájdalmát. Majd a száját feszítette ki Miskei oly tágra, amilyenre csakis szerecsen ember szája nyilhatik és műértő szemmel tekintett az öblös sötét üregbe.

»Vivát!« szólt magában Miskei, amint észrevette, hogy a fejedelemnek egy odvas zápfoga oka az egész betegségnek. Hiszen ezen ő tud segíteni. Végzett ő már ilyen kúrát Komáromban meg Váczott, nem egyet, hanem százat, még pedig fényes sikerrel. Az igaz, hogy ott csakis cigányokat bíztak az ő kezére; más emberfiának maga a gyakorlottabb borbélymester húzta ki a fájós fogát. De hiszen ez a mostani páciense is rokon hegyről-végről a cigányokkal, sőt még feketébb amazoknál:

- Felsőges császár - szólt megint, amint a vizsgálatnak vége volt - tudok már mindent s nagy örömmre szolgál kijelentenem, hogy egy kis operációval rövid időn minden biztonnal kigyógyítalak. Egyre kérlek azonban, hatalmas fejedelem: parancsold meg hatnak a te szolgálid közül, hogy három percig minden dologban nekem engedelmeskedjenek.

A császár azonnal előszólíttatott hat embert s megparancsolta nekik, hogy a végzendő operáció ideje alatt mindenben az ő udvari orvosának engedelmeskedjenek pontosan, különben életükkel lakolnak. A hat szolga egytől egyig óriás termetű és erejű legény volt. Ezeknek megparancsolta Miskei, hogy ragadják meg a fejedelmet s el ne eresszék mindaddig, amíg ő meg nem engedi. Meg is markolták oly erővel, hogy szisszenni is alig tudott. Miskei pedig a vas közé fogta a fájós fogat s nagyot rántott rajta. De biz az nem engedett, mert igen mély gyökerű volt. Mint a böszült bika, úgy bögött és ordított fájdalmában a szerecsen fejedelem. Amde Miskei már előbb eltökélte volt magát, hogy török-szakad, de ő addig el nem ereszti kezei közül a fejedelmet, míg ki nem húzza a zápfogat. Nem sokat törődött hát a páciens ordításával és káromkodásával, hanem biztatta a szolgálakat, hogy csak fogják erősen. Ő pedig háromszor is végighúzta a császárt fogánál fogva a terem padozatján. Végre erejének utolsó megfeszítésével sikerült Miskeinek a fogat kirántani. Meghajtotta magát mélyen, azután a világfi finom kézmozdulatával odanyújtotta a fejedelemnek a fogát, azon véresen. Csakhogy ez se látott, se hallott. Egészen magán kívül volt s dühében azt parancsolta, hogy akasszák fel az orvost, a szolgálakat, az ajtónállókat, a testőröket, minden embert a császári palotában.

Szerencsére a fejedelem fájdalma csakhamar enyhült, sőt rövid egy félóra múlva teljesen megszűnt. A császár tehát hirtelenségében adott parancsát nemcsak hogy visszavonta, hanem Miskeit maga elé hivatván, gazdagon megajándékozta s kijelentette, hogy kész akármilyen kérését teljesíteni.

Miskei eszébe vette, hogy az embereket nemcsak az odvas fogak szokták gyötreni, amelyeket ő, úgy ahogy, csak ki tud húzni, hanem száz meg száz olyan nyavalya is, amelyeknek ő Borbás uram főiskolájában még csak híret sem hallotta. Jó lesz tehát onnét kotródnia minél előbb, hogy az efféle bajokban nyavalygó páciensek próbára ne tegyék valahogy az ő szelámos orvosi művészetét. Arra kérte tehát a császárt, adjon neki módot, hogy huszonnégy óra

múlva visszatérhessen az ő hazájába, ahonnan már évekkel ezelőtt elszakadt volt s amelyet viszontlátni szíve leghőbb óhajtása.

Nem örömet hallotta a császár Miskeinek ezt a kérését, de fejedelmi szavát meg nem változtathatta. Parancsot adott tehát, hogy volt udvari főorvosának Európába való visszatérésére minden intézkedést nyomban megtegyenek, gondoskodjanak biztonságáról és eltartásáról. Ezenfelül oly jelentékeny összeget adott Miskeinek aranypénzben, amelyet még a leggazdagabb európai fejedelem sem adott soha egy fog húzásáért.

Csakhamar felkereste Miskei Dandolót. Ez Gondárban való tartózkodásának már első napján meggyőződött, hogy bizony az a haszon, melyet az abessziniai üzlet ígér, fel nem ér avval a fáradsággal, melyet odamenet kiállott volt. Azért szívesen beleegyezett a visszatérésbe. Mindketten érzékeny búcsút vettek Allulától és a francia misszionáriustól, akit kötelessége még egy ideig Abessziniában marasztalt. Azután útra keltek, elébb szárazon, nagy katonai kísérettel, egészen a Kék-Nilusig, azután azon a kényelmes hajón, melyet a császár Miskei számára rendelt. A Niluson mentek lefelé elég gyorsan, mert akkor a megdagadt folyónak nagy volt a sodra, de meg a fejedelem evezősei is serényen dolgoztak. A hajósnépen s a katonai őrizeten kívül volt velük egy tolmács, továbbá egy sáfár, aki az élelem s egyéb szükséges holmik megszerzéséről gondoskodott.

Azalatt Alexandriában megszűnt a mirígyhalál. Utasaink odaérvén, minden fennakadás nélkül szállhattak Dandoló hajójára s azon szerencsésen elértek Velence városába.

XXXIII.

A nagy tanács ülése Tuniszban. - Ben-Dolhadán védelmezi barátját. - Ujváryt halálra itéli a Diván. - Szulejka értesül a történekről.

Az a génovai hajó, amelyen Ujváry Miklós Tuniszból menekült, már jó messze járt a golettai révpárttól, midőn a tuniszi dey sürgősen egybehívatta a Divánt, vagyis a nagy államtanács tagjait, akik közé tartozott a már nagykorú trónörökös, Ben-Dolhadán is, továbbá a vakbuzgó és fondorkodó mufti. A fejedelem megnyitván a tanácsülést, felolvastatta a szultánnak előtte való nap érkezett levelét, amelyben ez Ujváry Miklósnak vagy fejevételét, vagy kiszolgáltatását követeli.

- Én magam - szólt a fejedelem szelíd méltósággal, amint a levél tartalmát végighallgatták - én magam tartózkodom a véleménytől, mivel félig-meddig én is vádlott vagyok ez ügyben. Hiszen azt veti szememre a mufti, hogy a mi szent vallásunk törvényei ellen vétettem. Ha ez igaz, akkor te is hibáztál, Memukán, mert ahelyett, hogy mindjárt titkos jelentést tettél volna a sejk-ül-iszlámnak, elébb engem kellett volna figyelmeztetned, hogy, uram, bocsásd el ezt az idegen férfit. Ha ez igaz, akkor vétett a marokkói császár is, aki ugyanazt cselekedte, amit én. De erről nem kívánok többet beszélni. Hanem kérem tanácsokat az iránt, hogy a szultán levelével szemben mitevők legyünk?

A fejedelem után felszólt a mufti:

- Én határtalan tisztelettel vagyok irántad, óh uram, mint földi fejedelmem iránt. De amit vallásos ügyekben cselekszem, arról csak Alláh-nak - az ő neve legyen áldott - és a sejk-ül-iszlámnak Sztambulban felelek. Az a hitetlen pedig, aki befurakodott a mi szeretett fejedelmünk udvarába és gonosz szellemével megmértelyezte az egész fenséges fejedelmi családot, az a hitetlen ezért a bűneért halállal lakoljon, amint Achmet császár ő felsége helyesen követeli.

Memukán szavait nagy tetszéssel fogadta a tanácsulók legnagyobb része.

Ben-Dolhadán azonban védelmére kelt barátjának oly nemes hévvel, mintha csakugyan életét kellett volna megmentenie.

- Nézzétek Alláh-t - úgymond - ti tisztos tanácsadói az én fejedelmi atyámnak és ne adjatok helyet lelketekben Memukán sugalmazásának, mert őt a túlságos buzgóság ragadja helytelen tanácsra. Mit vétett Ujváry ága, amiért neki halált kellene szenvednie? Kinek okozott ő kárt akár életében, akár egészségében vagy vagyonában? Megbántott-e valakit becsületében? Nem tette-e erősebbé a mi seregünket és nem fokozta-e ezzel a mi országunk hatalmát és dicsőségét? S ezért mi rút hálátlansággal fizessünk neki? Az ő vallása nem tiltja neki, hogy ne adjon jó tanácsot és segítséget más hitű embernek. Ha a mienk tiltja, amint Memukán állítja, hogy ne fogadjunk el más hitűtől tanácsot és segítséget, és mi azt mégis elfogadjuk, ki követi el a bűnt: a más hitű-e, vagy mi? Ha tehát hibáról, bűnről egyáltalán szó lehet, csakis az én fejedelmi atyám követte el a bűnt, hogy élt egy más hitű férfiú tanácsával. Kérlek azért titeket, nemzetem bölcs és jámbor vénei, ne ontsatok ártatlan vért, hanem fogadjátok el ezt az indítványomat: Irjuk meg a szultánnak, hogy fejedelmi atyám egész jóhiszeműleg fogadta udvarához Ujváry ágát. Sejtelve sem volt, hogy ezzel ő helytelenül cselekszik, annyival is kevésbé, mert hiszen a marokkói császár ugyanazt tette s a vallás legfőbb öre a mi országunkban, Memukán mufti, azt egy szóval se rosszalta. De mivel a szultán a mufti véleménye alapján ezt helytelennek itéli, a dey engedelmeskedik ő felségének és Ujváry ágát azonnal elbocsátja udvarától.

Ben-Dolhadán okos és lelkes beszédje jóllehet nagy hatást tett a Diván tagjaira, mégis, tartván a szultán bosszújától, mindnyájan a mufti pártjára állottak. El is határozták, hogy Ujváryt nyomban el kell fogni, egy óra múlva a főtéren le kell fejezni, a feje pedig a hódolat és engedelmesség jeléül Konstantinápolyba küldendő.

Az ifjú fejedelmi herceg, hogy őt majd később Ujváry szökésében a bűnrészesség gyanújával ne illessék, újfent felszólalt s rimánkodott a tanácsulóknek, hogy álljanak el e kegyetlen határozattól. De nem használt semmi. Rögtön elküldtek Ujváryért hat janicsárt, hogy őt láncra verve azonnal hozzák a Diván elé, ahol kihirdetik neki a halálos ítéletet. Hírt adtak egyúttal a hóhérnek is, hogy készülődjék, mert tíz órakor délelőtt Ujvárynak a város főterén fejét fogja venni.

Egy félóra múlva jöttek vissza a janicsárok s jelentették, hogy tűvé tették Ujváry egész lakását, de az agának se híre, se hamva. A mufti dúlt-fúlt mérgében és Ben-Dolhadánt vádolta, hogy az rejtette el Ujváryt.

- Megengedem, hogy az én lakosztályom minden zegét-zugát kikeressék. De ha meg nem találják ott, ha kiderül, hogy alaptalanul vádoltál - szólt haragos tekintettel a muftihoz fordulva - úgy majd felelsz nekem ezért a merészségedért.

Keresték Ujváryt Ben-Dolhadán lakosztályán, keresték a fejedelmi palotában, az egész városban. Volt olyan lőtás-futás és felfordulás, hogy olyat Tunisz városa még sohasem látott. De üthették Ujvárynak a nyomát! Az ő hajója már messze, valahol Szicilia szigete közelében hasította a tenger habjait.

Szulejkának, ki az Ujváryt fenyegető veszedelemről egy árva szót sem hallott, feltűnt az a szokatlan zaj, melyet a kereső fegyveres szolgák a fejedelmi palotában csaptak. Kérdésére egyik palotahölgy megmondta neki, hogy Ujváry ágát keresik halálra.

Ostoba beszéd, gondolta magában a leány. Hiszen tíz órája alig mult, hogy ő együtt volt Ujváryval. Aztán meg kinek volna joga másnak, mint az ő atyjának, a fejedelmi palotát átmotoztatni? Az ő atya pedig, azt Szulejka nagyon jól tudta, szívből szereti Ujváryt. De mégis nyugtalanodott lelke s nyomban elküldött valakit Ben-Dolhadánhoz s kérve-kérte, jöjjön el hozzá minél előbb.

El is sietett hozzá Ben-Dolhadán, amint a Diván tagjai nagy kiáltozással és zajongással széjjelmentek.

- Mi történt Ujváryval? - fogadta testvérét Szulejka, akinek egész teste csak úgy remegett az izgatottságtól.

- Nem történt azzal semmi sem - felelt a herceg nagynyugodtan. - A mufti alávaló rágal-mazására a szultán azt követelte atyánktól, hogy Ujváryt vagy végeztesse ki, vagy küldje el azonnal Konstantinápolyba. De atyánk célszerűbbnek találta őt Genovába küldeni, ahol nagyobb biztosságban van. Ma hajnalban indult útra egy olasz hajón. Kívülem és atyámon kívül egy lélek sem tudja, hogy hova tűnt. Fejedelmi atyánk, hogy a gonosz muftit s az ő pártját áltassa, ma korán reggel egybehívta a Divánt. Ez fővesztésre ítélte Ujváryt, s hogy nem lehetett megtalálni, engem gyanúsított Memukán, hogy lakásomon adtam neki menedéket. Atyám ezért megengedte, hogy kutassák ki az egész palotát. Ujváry nehéz lélekkel vált meg tőlünk. Megvallotta nekem, amit én amúgy is jól tudtam, hogy ti szeretitek egymást. Ezt a kis képet, az ő édesanyja arcamását, amelyet eddig szent ereklyeként szívéen hordozott volt s mely őt csodás hatalommal minden bajból kimentette, ezt a kis képet szerelme zálogául küldi neked s azt üzeni, hogy ő bízik és bizton reményli, hogy nemsokára megint látjátok egymást.

- Igen, igen, nemsokára! - szólt Szulejka, magából kikelve. - Anyám szent emlékére fogadom, hogy mindent elkövetek, hogy őt viszontláthassam nemsokára!

XXXIV.

Memukán mufti rágalmai. - III. Achmet firmánja. - Fontos tanácskozás a dey és Ben-Dolhadán között.

Hogy Ujváry kisiklott a kezei közül, a fondorkodó mufti Ben-Dolhadán hercegen akarta bosszúját tölteni. Irt egy dühös jelentést Konstantinápolyba, hogy az ifjú fejedelmi herceg ellene szegült a szultán parancsának és megszóktette Ujváryt; hogy Ben-Dolhadán keresztyén anyától született és titkon maga is híve a keresztyén vallásnak. Rágalmazta továbbá az ifjú herceget, hogy Ujváryval titkon szövetségre lépett s ennek biztatására elhatározta, hogy a dey halála után, ha a trónra jut, nyíltan is áttér minden népestül a keresztyén vallásra és felszabadítja az ő országát a szultán főhatósága alól. Erre a harcra készítette elő Ujváry a tuniszi hadsereget.

Hat héttel azután, hogy Memukán mufti ezt a jelentését Konstantinápolyba elküldte volt, jött Tuniszba III. Achmet szultánnak egy külön követe, Muhlisz basa. Egy firmánt hozott a deynek, amelyben a török császár azzal vádolta Tunizia fejedelmét, hogy hűbéresi kötelességeiről megfeledkezett, midőn módot adott a gyaur Ujvárynak a szökésre, hogy a szultán ítéletét végre ne lehessen hajtani. Vádolja továbbá, hogy még életében Ben-Dolhadánnak akarja az uralmat átadni, vagy ha nem, hát holta után akarja ráhagyni, arra a Ben-Dolhadánra, aki nem is törvényes örököse, mivel keresztyén anyától származik, Ben-Dolhadánra, aki keresztyén emberekkel cimborál, aki titkon maga is a keresztyén hitet vallja, aki készül egész népét a keresztyén vallásra átvinni. Vádolja végül a fejedelmet, hogy mindez az ő szeme előtt, sőt mi több, az ő titkos jóváhagyásával történik. Azért a császár fölszólítja a fejedelmet, feleljen mindezekről a vádakról az ő hű emberének, Muhlisz basának, akit az ügy szigorú megvizsgálásával megbízott. Felszólítja végül a dey-t, hogy Ben-Dolhadánt örök időkre száműzze országából. Ha ezt tenni vonakodnék, úgy a szultán fegyveres erővel fogja a fejedelmet engedelmességre kényszeríteni, sőt ha szükséges, trónjától megfosztani.

Ez volt III. Achmet firmánjának a tartalma.

A fejedelem élemedett férfiú volt. A maga személyére nézve már nem sokat várt és remélt az élettől. Csupán az ő hű népe boldogsága, valamint gyermekeinek jövője volt hátralevő életének legfőbb, talán egyedüli gondja. Gyönyörűséggel tapasztalta volt az ő legjobban szeretett fiának, Ben-Dolhadánnak az uralkodásra termett voltát. Nagy örömmel látta, hogy ez az ő szeretett fia ismeri és szívből szereti az ő népét, annak minden szokásait, erkölcsait, sőt hibáit is. Látta, hogy lelke rajong minden jóért, nemesért, hogy emberszerető méltányosságánál fogva kedveli és gyakorolja a jogot és igazságot. Férfias, bátor lelkületének számtalan jelét adta már. Nyílt, éles eszével helyesen ítél meg embereket és helyzeteket. Nem remélhette-e teljes joggal a dey, hogy az ő fia, a trónra kerülvén, e jeles fejedelmi tulajdonságokkal megteremti majd a tuniszi nép boldogságát? S másfelől, nem méltán bízhatott-e abban, hogy viszont a nép jóléte, elégedettsége és ereje, amire a fejedelem teljes életében törekedett, biztosítani fogja Ben-Dolhadán boldog uralkodását s az ő háza fennállását? S vénségének e szép, e biztató reményeit mind, mind megsemmisítette egyszerre a török szultán firmánja. Érezte a fejedelem, hogy élete gyökereit éri ez a csapás.

- Mit tegyek, szerelmes magzatom - szólta kezeit tördelve az aggastyán, amint Ben-Dolhadánt magához hivatván, közölte vele a szultán szigorú parancsát. - Mit tegyek? Mihez fogjak? Adj te tanácsot, jó fiam! Elzavarjalak atyáim földjéről? Eltaszítsalak szívemtől, hogy nyomorult földönfutóvá légy? Óh, ezt a gondolatot el nem viselhetem! Ez sírba visz engem rövid időn. Vagy fegyvert adjak népem kezébe és szembeszálljak a szultán tengernyi armádiájával? Temessem magamat az én hű alattvalóim holtteste alá? De miért ontsa véré, miért pusztuljon

el egy egész nemzet az egyenlőtlen harcban az olyan ügyért, amely csakis az én házam ügye? Rettenetes, rettenetes! Óh én szerencsétlen öreg ember!

Egy darabig szótlánul, merev tekintettel nézte a fiatal herceg ősz atyja kétségbeesését. Majd izgatott léptekkel járt a teremben föl s alá. Úgy rémlett neki, mintha árvíz zúgna és tombolna agyvelejében, amely elmosza, előzőnli minden gondolatát. Keblében a leghevesebb érzelmek és indulatok üzték egymást. Hirtelen megállt a fejedelem előtt s nemes elszántsággal így szólt:

- Atyám! Választásról itt szó sem lehet! Becsülettel csakis egyfélélt tehetünk: kardot ragadni s férfiasan harcolni, sőt ha kell, elesni jogunk, trónunk és függetlenségünk védelmében. Semhogy a fejedelmi széken báb legyek, akit egy cselszövő, álnok mufti fülbesúgására időbb-odább lök a sztambuli nagyúr kénye - inkább a becsületes halál! S hogy őszinte legyek, megvallom, egy kicsit örülök is, hogy a szultán téged a kérdés végleges tisztázására mintegy szorít, hogy most már ki nem térhetsz előle.

- Szép, szép - felelt a fejedelem, aki valamennyire visszanyerte nyugalmát. - Ezt a te felfogásodat a nemes, férfias becsületérzés sugalmazza, de nem ám a higgadt megfontolás. Ki álljon az én seregem, az én népem élére? Ki vívja ki az én trónom és országom függetlenségét? Én már vén vagyok nagyon ahhoz, te pedig, jó fiam, még nagyon fiatal.

- Úgy hát állítsd Ujváryt a sereg élére. Az tudja, hogy kell a töröknek a nyakát kitekerni. Volt benne gyakorlata.

- Hát Ujváry még itt van Tunizia földjén? Hát engem is ámítottál, fiam?

- Isten mentsen! - felelt Ben-Dolhadán. - Ujváry Génovában tartózkodik; már kétszer váltottam vele levelet.

- És te azt hiszed, fiam, hogy Ujváry az én hívásomra rögtön odahagyja Génovát, ahol biztonságban él, s eljön ide Tuniszba, ahol fejét akarják venni? Eljön bajba, veszedelembe csak azért, hogy az én csatáimat vívja? Miért kockáztatná Ujváry az életét? Hiszen neki Tunizia se inge, se gallérja!

- Hallgass meg engem, fejedelmi atyám - szólt a herceg, bizalmasan az aggastyán felé közeledve és kezét megragadva. - Hallgass meg engem, mert fontos titkot akarok neked elárulni. Ujváry aga sokkal jobban törődik velünk, a mi házunk sorsa sokkal inkább fekszik szívében, semmint te gyanítod. Mondhatom, az ő boldogsága és üdve a te kezédbe van letéve. Tudd meg, Ujváry lelke határtalan szerelemmel függ a te leányod, Szulejka lelkén és Szulejka ellenállhatatlan vonzalommal viszonzozza Ujváry szerelmét. Allah is egymásnak szánta ezt a szerető két szívet. Allah keze mentette meg Ujváryt a csaták száz halálától, az emberek vad üldözésétől s az elemek dühétől. Az ő keze vezette el Szulejka szerető szívéhez. De nemcsak Szulejka szívéhez vezette el, hanem elküldte őt hozzánk, hogy e nagy szorultságunkban támaszunk és segítségünk legyen, a te trónod megmentője, a mi országunk felszabadítója. Kérve kérlek azért, drága jó atyám, add a te leányodat, Szulejkát, ennek a nemes magyar vitéznek feleségül. Nemcsak hogy gyermekednek teljesíted szíve leghőbb vágyát, nemcsak hogy jövő élete boldogságát teremtéd meg, hanem trónod fennállását és néped függetlenségét is biztosítod, mert Ujváryt erős köteléssel a házadhoz fűzöd, mert ez a vitéz és nagyeszű férfiú háladatosságból neked és a te ügyednek szenteli majd fényes tehetségét, egész életét.

- Amit te itt nekem mondasz, jó fiam, - szólt a fejedelem, hosszú álmélkodásából felocsudva - nagy szomorúsággal tölti el lelkemet. Az én leányom egy jött-ment férfit szeret! Egy férfit, aki más földnek a szülöttje, más vallásnak a követője! Az én szerelmes Szulejkám el akarja hagyni ősz atyját, szülőföldjét, ősei vallását, hogy egy ismeretlen férfit kövessen! S ez az én fiam szemében tetsző dolog! Az én trónom örököse maga beszél rá, hogy adjam e frigyre atyai áldásomat! Soha, soha!

- Óh, ne mondd ezt, drága jó atyám - vágott rimánkodva a szavába Ben-Dolhadán. - Ne gátold saját gyermeked boldogságát és ne akard Allah végzését megakadályozni. Ellenszegüléssel megtörnéd a te szerető leányod szívét és elveszítenéd atyáid trónját. Gondold meg, szerelmes szülőm, a te vonakodásodnak következményeit! Az a szegény gyermek bánatában elfonnyad mint a letört virágszál. Én bujdosója leszek a kerek világnak. Fejedelmi székedbe olyan valakit ültet a török szultán, aki szívedtől távol áll. Száműzve lesznek a te körödből mindazok, akik téged szívből szeretnek, s körülvesznek majd Achmet leskelődő kémei, a te irigyeid és ellenségeid.

- Úgy lesz, valóban úgy lesz! - siránkozott az ősz fejedelem. - Elpusztulok én, elpusztulnak gyermekeim és elpusztul az én egész hazám! Óh, uram, teremtőm, mit vétettem, hogy így rám nehezedik a te kezed?

- Ne szállj pörbe Alláh-val, én jó atyám! Allah a te javadat végezte, de te nem akarsz az ő szent akarata szerint cselekedni.

- Mitevő legyek hát, szólj, szerelmes magzatom! Tanácsolj nekem, gyámoltalan vén embernek. Kész vagyok mindent megtenni, amit tőlem kívánsz.

- Hallgasd meg, fejedelmi atyám, amit kieszeltem. Te elhivatod holnap külön audienciára a szultán megbizottját, Muhlisz basát, s kijelented neki, hogy, bár vérző szívvel, de mégis kész vagy magad Achmet kívánságának alávetni s engem számkivetésbe küldeni. Én valóban harmadnapra, az egész nép szemeláttára, hajóra szállok s elmegyek világgá. Azt híreszteljük, hogy Szulejka húgom a maga jószántából követ engem, hogy megossa velem a számkivetés keserű kenyerét. A te hajód csakis Palermóig viszen bennünket s mi azon leszünk, hogy ott nyomunkat veszítsék. Palermóból titkon elmegyünk valamely hajón Génovába Ujváryhoz. Karjaiba teszem majd Szulejka húgomat, ezt mondván: Ime, az én fejedelmi atyám hitvesül küldi neked az ő szemefényét. De jegybér fejében viszont követeli tőled vitézi karodat, mert nagy szükségünk van rá. Te, drága atyám, azalatt, amennyire csak lehet, csendben, nesztelenül szaporítod és erősíted a mi hadseregünket azoknak a tiszteknek a segítségével, akik Ujvárytól vettek vitézi szellemet. Öt-hat hónap múlva hirtelen itthon termünk mind a hárman: Ujváry, Szulejka, meg én. Aztán dacolunk a szultán erőszakos akaratával, s ha kell, szembe szállunk vele! Meglásd, édes jó atyám, diadalmas véggel, mert velünk lesz Allah, a jog és igazság védője!

- Úgy legyen, ámen! - szólt a fejedelem és érzelmesen keblére ölelte fiát.

XXXV.

Népcsődület Tunisz utcáin. - Küldöttség a fejedelemnél. - A tuniszi nép búcsuzik a testvérektől.
- Palermóban és Nápolyban. - Találkozás Ujváryval.

A tuniszi népnek valóságos bálványa volt a két fejedelmi sarjadék, Ben-Dolhadán és Szulejka. A fiatalság és szépség ékességében ragyogó két egytestvért rajongó szeretettel vették körül ifjak és vének, szegények és gazdagok egyaránt. Jóságukról, nagyratörő, nemes lelkükről számtalan történetet mesélt a nép. Amint tehát a városban szerte híre futott Ben-Dolhadán száműzésének, meg hogy Szulejka hercegkisasszony, nem akarván az ő szeretett testvérétől megválni, vele együtt világgá megyen: leírhatatlan izgatottság vett erőt az egész - sok száz-ezernyi - lakosságon. Az utcákon és tereken csapatokba verődve állottak és zajongtak az emberek. Az asszonyok sírtak, a férfiak zúgolódtak, fenyegetőztek. Nemsokára óriási néptömeg gyült össze a dey városi palotája előtti téren, éktelenül ordítózva és hadonászva. Gyors léptekkel jött egy sereg gyalog-katonaság, hogy a tömeget szétozlassa, de nem tudott semmire sem menni. Jött azután vágatva egy nagy spahi-sereg, de ennek sem engedtek, noha lovaik sok embert elgázoltak. Végre megnyílt a palota egyik ablaka s megjelent a fejedelemnek egy ismert tanácsosa, Abdullah. A tisztos, közkedvelt férfiut látván a nép, elhallgatott. Most a tanácsos arra kérte a tömeget, válasszon a maga kebeléből egy küldöttséget, az jöjjön fel a palotába, a dey ő fensége szívesen meghallgatja az ő hű népe kívánságát. Fel is vonult ott nyomban ötven tekintélyes férfiú a fejedelmi palotába. A dey előtt mély alázattal meghajtották magukat s egyikük, egy becsületes pékmester, így szólt:

- Sokáig éljen a mi fenséges fejedelmünk! Ne gerjedjen fel haragod mi ellenünk, a te hűséges alattvalóid ellen, hogy a te fenséges színed elé tolakodva, egész hű néped nevében beszélni bátorkodunk. De lásd, jóságos atyánk, szorongó szívünk nagy aggodalmában tesszük ezt. Azt hallottuk ugyanis, hogy te, fenséges fejedelem, a te fiadat, Ben-Dolhadán herceget, akit az egész tuniszi nép rajongva szeret, az ország reményét és büszkeségét, el akarod magadtól taszítani. Óh nyugtasd meg, fenség, a te népedet; jelentsd ki nekünk, hogy koholmány az egész, hogy egy igaz szó nincs benne.

- Biz az nem koholmány, fiaim - felelt a fejedelem. - Való igaz, hogy szeretett fiamat számkivetésbe küldöm. Csakhogy nem a magam jószántából teszem, hanem a török szultán ő felsége kívánja, követeli. Hogy miért? Hát csak azért, mivel a mufti hitehagyással rágalmazta. De lássátok, gyermekeim, én, bár sebzett szívvel, de engedelmeskedem a szultánnak. Tegyetek ti is úgy! Menjete le és mondjátok az én népemnek: Én kívánom, hogy kiki térjen csendesen az ő hajlékába és várja békén és megadással, amit Allah, az ő neve legyen áldott, rendelni fog. Bízunk és reméljük s meglássátok, még minden jóra fordul.

Szét is oszlott a nép, amint a fejedelem kívánta. De harmadnap megint ott termett, ötszörte akkora számmal a Kaszbah előtt s az utcákon, amelyek Goletta felé vezetnek. Még egyszer, utoljára látni akarta mindenki a bujdosásnak induló két testvért. Férfiak, asszonyok, gyermekek ott állottak egymás hátán kora reggeltől egészen délutánig, az égető napban, étlen, szomjan; de egy sem mozdult el helyéről. Végre, úgy délután négy óra lehetett, leírhatatlan zsvaj és jajveszéklés rendítette meg a levegőt. Jöttek a testvérek zárt udvari kocsiban. A lovasság, mely a hintót körülfogta, alig tudott neki a sűrű tömegben utat nyitni. A tengernyi sokaság, egymást törve, mind a kocsi felé tolakodott. Ezernyi ezer kéz nyult a fejedelmi testvérek felé. Virágokat szórtak, felpántlikázott galambokat röppentettek el, némelyek pedig, akikben a fájdalom valóságos őrzöngéssé fajult, odadozták magukat a földre a kocsi elé, hogy a lovak hadd gázolják el testüket. Isten a megmondhatója, hány ember pusztult el az irtózatosságotól tolongásban és dulakodásban. Jó négy óra hosszat eltartott, míg a hintó nagy nehezen el-

vergődött a golettai révbe. Öreg este volt, mikor egy dereglyére szálltak a testvérek. Az elvitte őket arra az olasz hajóra, amely a partról vagy egy félóránnyira horgonyzott. A holmijukat már elébb szállították volt oda. Harmadnapra szerencsésen horgonyt vetett az olasz kereskedelmi hajó Szicília szigete fővárosának, Palermónak kikötőjében. Ben-Dolhadán és Szulejka mint magánemberek utaztak európai ruhában. Kíséretük két cseléd volt, férj és feleség; az ember Ben-Dolhadánnak régi hű inasa, az asszony Szulejka komornája. A Porta Felice (boldog kapu) közelében levő egyik vendéglőben laktak észrevétlenül néhány napig. Majd elmentek egy Messinába vitorlázó hajón egész Cefalù-ig, onnét kocsin visszatértek Palermóba és más vendéglőbe szálltak. Azért tette ezt Ben-Dolhadán, hogyha netán ellenségei kémeket rendeltek volna a nyomába, ily módon megtévessze azokat. Ő maga is, de kiváltképpen az ő szépséges húga, Szulejka, alig győzte várni azt a pillanatot, hogy Ujváryt viszontláthassa. Ámde az okosság óvatosságot parancsolt. Ez okból nem mentek még most sem egyenesen Génovába, noha módjukban lett volna, hanem elébb átitorláztak Nápolyba s ott töltöttek egy egész hetet. Végre egy francia kereskedelmi társaságnak kényelmesen berendezett hajóján, amely Nápoly és Marseille közt közlekedvén, útba ejtette Livornót és Génovát, szerencsésen elértek ez utóbbi városba. Ben-Dolhadán már elébb értesítette volt levélben Ujváryt a történetekről. Megírta, hogy számkivetése helyéül Génovát választja, hogy nemsokára ott terem nála, de egy szóval sem említette, hogy Szulejkát is viszi magával.

Ujváry már napok óta nagy türelmetlenül ott járt-kelt folyton a révparton és leste a megérkező hajókat. Kivált a délről jött hajók utasait mustrálta fürkésző szemmel. Már-már fogytán volt a türelme, de meg el is fárasztotta a hosszú várakozás okozta feszültség, amint látja a francia háromárbcost bevitörlnézni a kikötőbe. Kérdéseire a parton ögyelgő emberek, dereglyések, révkalauzok, máhivivők felvilágosították, hogy ez a hajó Nápolyból jön s rendesen jó sok utast hoz.

Az elsők közt, akiket a csónak a francia hajóról a partra szállított, volt Ben-Dolhadán herceg. Ujváry azonnal ráismert, noha európai ruhában sohasem látta volt elébb. Az örömmel vagy a bánatnak volt-e a könnye, amely a két barát szeméből kicsordult, amint egymás karjaiba dültek? Talán maguk sem tudták.

- Földönfutóvá lettél hát, drága hercegem, mint jó magam! - szólt elsőnek Ujváry. - Miattam szenvedsz te is, mint előttem már egész sora az embereknek, akiket könnyörtelen végzetük az én szívem közelébe vezetett.

- Ezt ne mondd, nemes barátom - felelt neki Ben-Dolhadán és Ujváry szájára tette a kezét. - Az Istenért, ne mondd, kivált e pillanatban ne! Mert lásd, kívülem e percben még más valaki is közeledik a te szívedhez, s ez a más valaki az ő végzetét emiatt sehogy sem ítéli könnyörületlennek.

Ujváry, hogy e szavakat nem értette, kérdőleg nézett Ben-Dolhadán hercegre.

Ez azonban megfordult s odamutatott arra a helyre, ahol a csónakból a francia hajón érkezett utasoknak egy újabb raja szállott partra. Köztük volt Szulejka, az inas és a komorna kíséretében.

- Káprázat-e ez, vagy valóság? - kiáltott fel Ujváry, amint a hercegekisasszonyra ráismert. - Alig merek a szememnek hinni! Hiszen ez maga Szulejka, az én szívem szentje, Szulejka!

- Igen, Szulejka, a te menyasszonyod, akit íme, atyám beleegyezésével a te karjaidba teszek.

Ujváry nem volt képes csak egy szót is szólani. A szemében csillogó könny mutatta csak lelke mély megatottságát. Majd a leányt ölelte keblére, majd pedig ifjú barátját. Egy harmadik embernek pedig emlékből áldozott Miklós élete e legboldogabb pillanatában. Az égre vetett tekintete édesanyja megdicsőült és megszentelt emlékének szólott.

XXXVI.

Szulejkát újra megkeresztelik. - A génovai társaság szaporodik eggyel. - Kitől tudta meg Miskei, hogy Ujváry ismét Tuniszba került. - A dey levele gyermekeihez. - Ujváry nőül veszi Szulejkát. - Ki jegyezte fel Ujváry történetét.

Néhány nappal azután, hogy a fejedelmi testvérek Génovába érkeztek, Szulejkát újra megkeresztelték. A keresztségben, Ujváry édesanyja után, Erzsébet nevet nyert.

Azóta csendben és egyformaságban teltek a mi embereink napjai. Néha-néha egy-egy kirándulást tettek szárazon vagy vizen, vagy a liguriai tengerpart áldott szépségű vidékeire, vagy Észak-Olaszországnak műkincsekben és történeti emlékekben gazdag városaiba. Ujváry égett a vágytól, hogy a tuniszi seregek élén harcolhasson a dey és az ő országa függetlenségeért. A fejedelemtől is sűrűn érkezett hír. Levelei telve voltak sopánkodással, a fájdalmas vágyódás kifejezéseivel, de egyszersmind biztosította a fiát, Ben-Dolhadánt, hogy a sereg egyre gyarapszik számban és jelességben.

Már öt hónapja éltek így Génovában, végre megállapodtak, hogy két hét múlva lesz Ujváry és Szulejka egybekelése. Csak a legszűkebb körben, egészen maguk közt akarták a menyegzőt megtartani. Hiszen senkit sem ismertek ebben az idegen városban. Tanui Ujváry és Szulejka boldogságának csak Ben-Dolhadán és a két cseléd lett volna. De érkezett váratlanul egy negyedik is.

Egy nap, amint hárman, Miklós, Szulejka és Ben-Dolhadan az Aranycsillag-fogadó nagy éttermében az ebédnél ültek, jött a vendéglős egy cselédje és jelenté Ujvárynak, hogy egy úr Velencéből vár reá a társalgószobában s nagyon szeretne vele beszélni.

- Egy úr Velencéből!? Nem emlékszem, hogy valaha velencei emberrel ismeretséget kötöttem volna. Node elmegyek, megnézem, hogy kicsoda, meg hogy mit akar velem?

A társalgó-szobába lépve, Ujváry ámultában megállott mereven és szótlánul, mint a kőbálvány, mert az a velencei úr, aki őt hívatta, senki más nem volt, mint Miskei.

- Pistám, kedves jó Pistám - kiáltott Ujváry, tárt karokkal sietve régi kenyeres pajtása ölelésére - hogy kerülsz te ide?

- Hát bizony kerülsz, amint helyesen mondod, szeretett agám - szólt Miskei tréfásan, mint mindig, ha nagy örömben volt. - Kerülsz, mert Velencéből az út Génovába Tunison át éppenséggel nem mondható egyenesnek.

- De szólj, hol, merre jártál? Mi történt veled azóta, hogy Barbarossza a Kanári szigeteken szétválasztott bennünket. Hogy szabadultál meg attól a fekete zsványtól, Nureddintől? Hogy kerültél Velencébe? Mióta vagy ott?

Az Isten tudja, mennyit kérdezett volna még, ha Miskei a szavába nem vág:

- Kedves barátom, hisz erre a tömérdek kérdésedre nem győznék felelni, ha teljes egy hétig beszélnek egyvögből. Csak várd meg a sorát. Elmondok én neked mindent, oly bőven, hogy még meg is únod. De nem mostan, nem egyszerűen, mert jól tudom, hogy odabenn az ebédlőben nagy türelmetlenül várják a te visszatérte.

- Hát azt is tudod, hogy ki van itt? Hisz neked ördögöd van!

- Már hogyan tudnám! Mondom, hogy Tuniszból jövök. Egy máltai hajósgazdától, aki egy egész hónapig vesztegelt Velencében, mivel a megvásott dereglyéjét kellett kitataroztatnia - mondom, egy máltai hajósgazdától tudtam meg egészen véletlenül, hogy te megint Tuniszba

kerültél. Az a hajósgazda ugyanis éppen ott horgonyzott akkor a golettai révben, mikor téged visszahozott volt a tuniszi dey egyik hajóskapitánya. Azt is megmondta, hogy minek hívják, de én már bizony elfelejtettem. Beszélte azt is, mekkora hűhóval, örömrivalgással, ágyúdurrogatással fogadtak téged. - Ejnye, mondok, csak dukál, hogy felkeressem az én feljebbvalómat, az én agámat. Kaptam magam, elmentem azzal a hajósgazdával elébb Maltába s onnét Tuniszba. Odaérvén, nagy szomorúságomra hallottam, hogy te már régebben kénytelen voltál onnét megszökni, hogy Ben-Dolhadán számkivetésbe ment s magával vitte hűgát, Szulejkát. Én azonban a nép sese-susa beszédjének nem akartam hitelt adni s elmentem magához a fejedelemhez. Attól aztán megtudtam mindent, hogy te itt Génovában tartózkodol, hogy az ő gyermekei is itt vannak s hogy itt lakodalom készül. Nekem sem kellett több. Amilyen gyorsan csak lehetett, vágattam utánad, én szerelmes földim, barátom s agám, hogy vőfély nélkül ne légy. S most itt vagyok. Csak nem késtem talán még el?

- Dehogy késtél! De most már jöjj, hadd örüljenek neked azok is ott bent.

És valóban a testvérek öröme nem volt kisebb, mint az Ujváryé, kivált mikor Miskei egy levelet adott át nekik az ő fejedelmi atyjuktól. A levél tartalma ez volt:

»Allah segítségével!

Áldás az én szerelmes fiamra, Ben-Dolhadánra és az én szerelmes leányomra, Szulejkára!

Küldöm nektek e sorokat egy becsületes férfiuval, Miskei Istvánval, aki idejött, hogy az ő barátját, Ujváryt, felkeresse.

Mint ahogy a tikkadt virág vágyódik az éj harmatjára, úgy vágyódik az én szívem utánatok, én szerelmes magzatjaim. Enyhíti azonban valamennyire vágyódásom kínjait, hogy az én országom dolgai - Allah legyen érte áldott - kezdenek jobbra fordulni, s így bízom és reménykedem, hogy nemsokára szívemre ölelhetlek benneteket. Tudjátok meg drága gyermekeim, Memukán muftira, a mi bajunk és keserőségünk okozójára, rábizonyult, hogy istentelen, gonosz ember, aki a bűn fertőjében fetreng, rábizonyult, hogy özvegyeket és árvákat fosztogatott és kirabolt. Ő elítélte magamagát: öngyilkos lett. Helyette az én jámbor, becsületes és hű szolgám, Ben-Ásszád, lett a mufti. Ez máris írt Isztambulba a sejk-ül-iszlamlanak és Achmet szultánnak hosszú és okos levelet, amelyekben bebizonyítja, hogy a cselszövő Memukán, akinek lelke ki ne menjen a pokolból, csupa merő kapzsiságból és haszonlesésből áskálódott ellenem és te ellened, én szerelmes fiam. Hiszem is, hogy e leveleknek leszen foganatjuk és hogy a szultán megváltoztatja rövid időn az ő magatartását velünk szemben s te megint haza jöhetsz és leszel az én utódom atyáid trónján. Addig is ölel titeket atyai forró szeretettel

Muhammed.«

1721-ben, október 6-án tartotta meg Ujváry Miklós esküvőjét a bűbajos Szulejka hercegkisasszonnyal Génovában, a San-Lorenzo székesegyháznak Keresztelő-Szent-Jánosról nevezett kápolnájában. Ben-Dolhadán és Miskei voltak a násznagyok, a két cseléd volt a nászkíséret. Öt nappal rá Ujváry elvitte fiatal nejét Magyarországra, Komáromba.

Ben-Dolhadán herceg is visszatért az ő szülőföldjére, ahol rivalgó örömmel fogadták, miután Achmet szultán, hogy meggyőződött az ellene felhozott vádak alaptalanságáról, örömost visszavonta volt száműző rendeletét.

Miskei pedig elébb visszament egy pár hétre Velencébe, ahol még egyet-mást rendbe kellett hoznia, azután ő is sietett barátja után szülővárosába, Komáromba.

Szülőföldjére való visszatérte után egy esztendővel Ujváry megint beállott a hadseregbe és megint hasznos és fontos szolgálatokat tett hazájának és királyának. Katona lett az ő két fia, sőt egyik unokája is, akit szintén Miklósnak hívtak, s aki I. Napóleon ellen vitézül harcolt. Ez az unokája volt az, aki a jelen történetünket, mely a családban apáról fiúra szállott volt, egy derék tábori papnak elbeszélte. Ez a pap pedig feljegyezte ezt a történetet, hogy mások is hadd gyönyörködjenek, mint ő, a világhíró magyar hős vitéz tetteiben és viszontagságos élményeiben. E derék tábori papnak a neve volt: *Szekér Joakim Alajos*.

- Vége. -